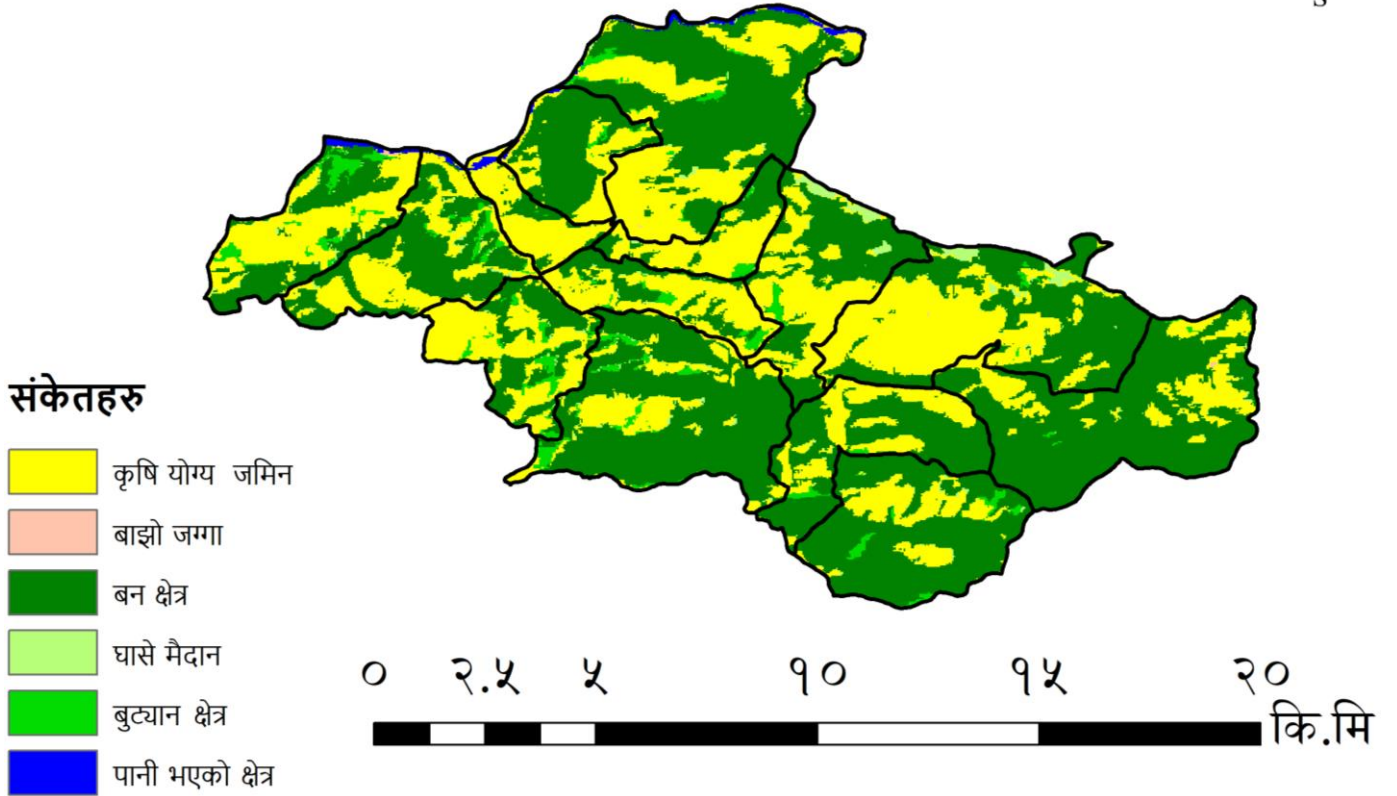

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

Local Adapatation Plan for Action (LAPA)

मुसिकोट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
रुकुम पश्चिम, कर्णाली प्रदेश
२०८०

दस्तावेज: मुसिकोट शारदा नगरपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

सर्वाधिकार: मुसिकोट नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, रुकुम पश्चिम

योजनाको अवधि: ५ वर्ष (२०८०/०८१ देखि २०८४/८५), जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल असरलाई लाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपी यो पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको छ ।

तयार गर्ने: मुसिकोट नगरकार्यपालिकाको कार्यालय, रुकुम पश्चिम

सेवाप्रदायक संस्था: माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेण्ट फाउन्डेशन प्रा.लि., काठमाण्डौ ; Mountation Research and Development Foundation Pvt.Ltd. (MRDF), Kathmandu, Nepal.

विशेष आभार: स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीका क्रममा सहभागी भएका सबै सहभागीहरू

आवरण चित्र:

आर्थिक सहयोग: मुसिकोट नगरकार्यपालिका/ नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम (NCCSP-2) - बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम

Disclaimer: यो प्रकाशन NCCSP-2 कार्यक्रमको आर्थिक सहयोगमा मुसिकोट नगरकार्यपालिकाले सेवाप्रदायक सस्था छनौट गरी सो मार्फत तयार पारेको हो । यस प्रकाशनमा संलग्न विषयवस्तु र सामग्रीहरूमा NCCSP-2 कार्यक्रम वा यसलाई आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने बेलायत सरकार तथा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने मोट म्याकडोनाल्डका विचारहरू प्रतिबिम्बित गर्दैन । यसमा मुसिकोट नगरकार्यपालिका र सेवाप्रदायक सस्था (MRDF) को पूर्ण जिम्मेवारी रहेको छ ।

मुसिकोट नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मुसिकोट, रुकुम (पश्चिम)

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प. सं.: २०७९/०८०

मिति: २०८०/०९/१५

च.नं.:

नेपाल एक कृषि प्रधान देश हो। कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत रहेको दुर्गम रुकुम पश्चिम जिल्लाको मुसिकोट नगरपालिका भौगोलिक रूपमा पिछडिएको छ। यहाँका अधिकांश मानिसहरूको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन हो। विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनले गर्दा गरिवी र सामाजिक बन्चितकरणमा परेका परेका समुदायको उत्थानशिलता निर्माणमा थप चुनौतिहरू सृजना भएको छ। अनियमित वर्षा र अत्याधिक एवं पटक पटक आउने बाढी, विनाशकारी हुरि बतास, हिमपात, सुख्खा जस्ता सबै प्रकारका प्रकोपहरूले गर्दा गरिव तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जन सुरक्षामा असर पारिरहेको छ। परिवर्तित जलवायुले ल्याएको असरहरूले विकासका कार्यक्रमहरूलाई समेत प्रत्यक्ष रूपमा असर पारेको अनुभव गरिएको छ। विभिन्न खालका प्रकोपहरूले यस नगरपालिका अन्तर्गत रहेका पीछडिएका तथा संकटासन्न समुदायहरूलाई भन्ने धेरै असर पारेको छ। यहाँका लगभग सबै घरधुरीहरू विपद् जोखिम तथा जलवायु परिवर्तनको कुनै न कुनै असरबाट दिन प्रतिदिन प्रभावित भईरहेको सन्दर्भलाई मध्य नजर गरि यो मुसिकोट नगरपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) “नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २” (बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रमको आर्थिक सहयोग, मुसिकोट नगरपालिका, रुकुम पश्चिमको समन्वय र माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौको सहजीकरणमा मुसिकोट नगरपालिका रुकुम पश्चिमले तयार गरेको हो।

लापा तयारी गर्दा पहिचान भएका विपद् तथा जलवायु जोखिमलाई विस्तृत रूपले व्यवस्थापन गर्नको लागि आगामी ५ वर्षको विस्तृत कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ। जलवायु परिवर्तनको अनियमिततालाई मध्यनजर गर्दै, यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना पालिकाले आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै जानेछ, यद्यपी यो पाँच वर्षको लागि तयार गरिएको छ। नगरपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने सहयोग प्राप्त गर्नसक्ने सरोकारवालाहरू समेतको सहयोगमा यसलाई पूर्ण रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याईनेछ। यो कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने आर्थिक, प्राविधिक तथा अन्य आवश्यक स्रोत साधनहरूको व्यवस्थापन गर्न नगरपालिकाको तर्फबाट सदैव सहयोग रहने छ। यो कार्ययोजना तयारी तथा कार्यान्वयनको लागि आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग गर्नु हुने नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ लाई धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहान्छु। त्यसै गरी यो योजना तयारीको प्रकृत्यामा सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि. काठमाण्डौ तथा यो कार्ययोजना तयारीमा अहोरात्र खटिने सबै वडाका जन प्रतिनिधीहरू, राजनितिक दलहरू, शिक्षक, समाजसेवी, विपद् व्यवस्थापन समितिका पदाधिकारीहरू, महिला, दलित लगायत सहभागी सम्पूर्ण निकाय तथा व्यक्तिहरूलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

.. .. .

महेन्द्र के. सी.

नगर प्रमुख

मुसिकोट नगरपालिका, रुकुम पश्चिम

मुसिकोट नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

मुसिकोट, रुकुम (पश्चिम)

कर्णाली प्रदेश, नेपाल

प. सं.: २०७९/०८०

मिति: २०८०/०९/१५

च.नं.:

तीव्र औद्योगिक विकास, अव्यवस्थित शहरीकरण, जीवांश इन्धनको अत्यधिक प्रयोग, विषाक्त ग्याँस तथा रसायनिक पदार्थको उत्पादन, वन विनाश आदि जस्ता मानवजन्य क्रियाकलापले उत्पन्न हरितगृह ग्याँसले विश्वव्यापी उष्णीकरण भइरहेको छ। यसको परिणाम स्वरूप जलवायुमा परिवर्तन आएको कुरा विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय अध्ययन अनुसन्धानबाट पुष्टि भईसकेको छ। जलवायु परिवर्तनको असर स्थानीय तहमा पनि प्रत्यक्ष रूपमा देखिन थालिसकेको छ। तसर्थ परिवर्तित जलवायुले निम्त्याएको असरहरूसंग जुध्न अनुकूलनका उपायहरु अपनाउनु अहिलेको प्रमुख चुनौती बनेको छ।

वर्षेनी समग्र नेपाल तथा यस नगरपालिकामा अनियमित हिमपात, वर्षा, बाढी, पहिरो, खडेरी, हुरीबतास, असिना आदि जस्ता प्रकोपहरु देखा परिरहेका छन्। यस्ता प्रकोपहरुले गर्दा गरिब तथा विपन्न वर्गको जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रत्यक्ष असर पार्दछन्। यस्ता असरबाट रुकुम पश्चिम जिल्लाको मुसिकोट नगरपालिका पनि अछुतो रहेको छैन। यहाँका स्थानीय जनसमुदायहरुले जलवायुजन्य प्रकोपहरुको नकारात्मक असरहरु महशुस गरिरहेका छन्। यसै सन्दर्भमा मुसिकोट नगरपालिकाका सबै वडा र स्थानीय समुदायसंग प्रत्यक्ष अन्तरक्रिया गरी जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना अभिवृद्धि गर्दै सङ्गठन क्षेत्र र समुदाय पहिचान गरिएको छ। यसका साथै जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई विभिन्न विधिहरु प्रयोग गरी स्थानीय अनुकूलनका उपायहरुको पहिचान तथा प्राथमिकिकरण गर्दै पहिचान गरिएका जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरुलाई अनुकूलन गर्नको लागि आगामी पाँच वर्षको लागि विस्तृत कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

यस नगरपालिकाको स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनालाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्नको लागि सहजीकरण गर्ने माउण्टेन रिसर्च एण्ड डेभलपमेन्ट फाउण्डेशन प्रा.लि.(MRDF), काठमाण्डौ, नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ (बेलायत सरकारको आर्थिक र मोट म्याकडोनाल्ड लिमिटेडको प्राविधिक सहयोगमा संचालित कार्यक्रम), स्थानीय सरोकारवालाहरु निकायका प्रतिनिधिहरु, विभिन्न संघसंस्थाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिताको लागि धन्यवाद दिन चाहन्छु। लापामा बनेका योजनाहरुको पारदर्शिता सहित कार्यान्वयन गर्नको लागि सरोकारवाला निकायहरूसंग समन्वय तथा सहकार्यको लागि मुसिकोट नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, रुकुम पश्चिम सदा तत्पर रहने छ। यस योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि सरोकारवाला तथा सम्बन्धित निकायहरुमा सहयोग तथा सहकार्यको अपेक्षा समेत व्यक्त गर्दछौं। धन्यवाद।

.....

बिनाराम खड्का
नि.प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

संक्षेपिकृत शब्दहरू (Abbreviation)

English		नेपाली	
%	Percentage		प्रतिशत
CBEWS	Community Based Early Warning System		समुदायमा आधारित पूर्व सूचना प्रणाली
CBS	Central Bureau of Statistics.		केन्द्रीय तथ्याङ्क ब्यूरो
CCA	Climate Change Adaptation.		जलवायु परिवर्तन अनुकूलन
CFUG	Community Forest User Group	सावउस	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह
DCC	District Coordination Committee	जिसस	जिल्ला समन्वय समिति
DDMC	District Disaster Management Committee		जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति
DDMC	District Disaster Management Committee	जि.वि.व्य.स.	जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समिति
DIA	Differential Impact Assessment.		फरक प्रभाव विश्लेषण
DPRP	Disaster Preparedness and Response Plan.		विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना
DRR	Disaster Risk Reduction.		विपद् जोखिम न्यूनीकरण
EWS	Early Warning System.		पूर्व चेतावनी प्रणाली
FbF	Forecast Based Financing.		पूर्वानुमान आधारित लगानी
FY	Fiscal Year	आ.व.	आर्थिक वर्ष
GIS	Geographic Information System.		भौगोलिक सूचना प्रणाली
Ha	Hactor	हे.	हेक्टर
INGO	International Non-Governmental Organization		अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संस्था
IPM	Integrated Pest Management.		एकीकृत शत्रु जीव व्यवस्थापन
KM	Kilometer	कि.मि	किलोमिटर
LAPA	Local Adaptation Plan for Action.	लापा	स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना
LDCRP	Local Disaster and Climate Resilience Plan.		स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशिल योजना
LDMC	Local Disaster Management Committee.	स्था वि व्य स	(स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति)
M	Municipality	नपा	नगरपालिका
M	Meter	मि	मिटर
NAP	National Adaptation Plan	न्याप	राष्ट्रिय अनुकूलन योजना
NAPA	National Adaptation Program for Action.	नापा	राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम
NCCSP2	Nepal Climate Change Support Programme Second Phase		नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम दोस्रो फेज
NGO	Non Governmental Organization	गैसस	गैर सरकारी संस्था
RM	Rural Municipality	गापा	गाउँपालिका
Rs	Rupees	रु.	रुपैयाँ
VCA	Vulnerability Capacity Assessment		संकटासन्नता क्षमता विश्लेषण

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश

जलवायु परिवर्तन र यसका प्रतिकूल प्रभावहरू समग्र विश्वकै लागि साभ्ना चुनौतीका रूपमा विकसित भइरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा रुकुम (पश्चिम) जिल्लाको मुसिकोट नगरपालिकाले पनि यसबाट सिर्जित तथा भविष्यमा सिर्जना हुन सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरूसँग अनुकूलित हुने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न परीमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको कार्यढाँचा २०७६ ले निर्दिष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरूलाई अवलम्बन गरी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) तयार पारेको छ । लापा तयार गर्दा नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, विषयगत शाखा प्रमुख तथा प्रतिनिधीहरू, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाका प्रतिनिधिहरू, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्था तथा परियोजनाका प्रतिनिधीहरू, महिला तथा अन्य पछाडी परेका वा पारिएका वर्गहरू, तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सक्रिय सहभागिता रहेको थियो । समुदाय तथा वडास्तरबाट पहिचान भएका अनुकूलनका प्रयासहरूलाई समावेश गरी आ. व २०८०/८१ देखि ०८४/८५ सम्मका लागि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना (लापा) तयार गरिएको छ । यस कार्ययोजनाको सारांश तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १ : नगरपालिकाको सामान्य जानकारी तथा लापाको सारांश

शिर्षक	विवरण			
नगरपालिकाको भौगोलिक सिमाना	उत्तर : सानोभेरी नदी तथा बाफिकोट गाउँपालिका, रुकुम पश्चिम			
	पश्चिम : सानोभेरी गाउँपालिका, रुकुम पश्चिम		पूर्व : सिस्ने गाउँपालिका, रुकुम पुर्व	
	दक्षिण : त्रिवेणी गाउँपालिका रुकुम पश्चिम			
भौगोलिक अवस्थिति	२९°१३'४५" - २९°३०'२५" उत्तरी अक्षांस र ८२°०९'५५" - ८२°३५'३०" पूर्वी देशान्तर			
क्षेत्रफल	१३६.०६ वर्ग किलोमिटर			
जनसंख्या (स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८)	महिला	पुरुष	जम्मा	जम्मा घरधुरी
	१८,०२०	१६,२५०	३४,२७०	८,६९३
मुख्य जातजाती	क्षेत्री, जनजाति, दलित, ब्राहमण जातिहरू			
प्रमुख पेशा	कृषि, पशुपालन, मजदुरी, नोकरी र वैदेशिक रोजगारी ।			
हावापानी	समशीतोष्ण			
मुख्य जलवायुजन्य प्रकोपहरू	क्रमशः पहिरो, बाढी, चटयाङ्ग, वन्यजन्तु आतंक, सुख्खाखडेरी, असिना, कृषिमा रोग, पशुमा रोग, हावाहुरी, आगलागी, मिचाहा प्रजाति, मानव रोग, हिमपात र तुषारो ।			
संकटासन्न वडाहरू	उच्च जोखिमका वडाहरू	मध्यम जोखिमका वडाहरू	न्यून जोखिमका वडाहरू	
	क्रमशः वडा नं. १०, ९, १२, ८, ११, १३, र १४ पर्दछन् ।	क्रमशः वडा नं. ६, ४, ७, २, र १ पर्दछन् ।	क्रमशः वडा नं. ५ र ३ पर्दछन् ।	
योजनाको परिकल्पना	नगरपालिकाको संकटासन्न तथा जोखिममा रहेका समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भै प्रकोप/विपद्को असर कम भएको तथा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असर बहन गर्न सक्ने क्षमता उच्च भएको हुनेछ ।			
आशातित उपलब्धी	विपद् तथा जलवायु परिवर्तनलाई विकासका क्रियाकलापहरूमा मूलप्रवाहीकरण गरी विपद् न्यूनीकरण र जलवायु परिवर्तनसँग अनुकूलित हुदै उत्थानशील नगरपालिकाको रूपमा परिचित हुने आशा राखिएको छ ।			
अनुमानित जम्मा बजेट	रु. ४६ करोड ९८ लाख ६० हजार			
मुख्य भूमिका/सहयोग गर्न सक्ने निकायहरू	कार्यान्वयन गर्ने निकाय : नगरपालिका तथा अन्तर्गतका शाखाहरू, वडा कार्यालयहरू सहयोगी निकाय : संघीय तथा प्रदेश सरकार, जिल्ला समन्वय समिती तथा जिल्ला स्थित विषयगत कार्यालयहरू, कृषक समूह, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह, नेपाल प्रहरी, नेपाली सेना, ससशत्रु प्रहरी बल, बजार व्यवस्थापन समिति, जिल्ला उद्योग वाणिज्य संघ, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू, सहकारी संस्थाहरू, युवाक्लबहरू, महिला समूह, आमासमूह, जिल्लामा क्रियाशील दातृ निकाय तथा गैह्र सरकारी संस्थाहरू जस्तै नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २, सेभ द चिल्ड्रेन, विश्व खाद्य कार्यक्रम, सुआहारा कार्यक्रम आदी ।			
क्षमता विकास	नगरपालिका, वडा कार्यालय र बस्ती अथवा तीनवटै तहका कार्यान्वयनकर्ता, व्यवस्थापक, अनुगमनकर्ता समेत स्थानीय तहमा विषयगत क्षेत्रको जनशक्ति विकास कार्य गरिने ।			
लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण	प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्ले गर्दा मानवीय तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा देखिएको नकारात्मक असरहरूलाई सम्बोधन गर्नको लागि तर्जुमा गरिएको अनुकूलन क्रियाकलापहरूमा गर्भवती महिला, बालबालिका, विपन्न वर्ग, दलित, महिला, तथा पछाडि परेका वा पारिएका वर्गहरूको पहुँच तथा नियन्त्रणको अवस्था सुनिश्चितता गरिएको हुनेछ ।			

योजनाको समायोजन
तयार गरिएको स्थानीय अनुकूलन योजनालाई दिगो र संस्थागत रूपमा कार्यान्वयन गर्नको लागि गाउँपालिकास्तरमा तयार हुँदै गएको आवधिक योजनामा र आगामी वर्षदेखि राष्ट्रिय योजना तर्जुमा प्रक्रिया अनुसार समायोजन गरिने छ र अन्य सरकारी तथा गैर सरकारी निकायको वार्षिक योजनामा समेत समावेश गराउनको लागि पैरवी गरिनेछ ।
कार्यान्वयन
नगरपालिका तथा वडा कार्यालयको नेतृत्वमा विषयगत कार्यालय र स्थानीय सेवाप्रदायक संघसंस्थाको सहकार्यमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्यांकन जिल्ला तह, नगरपालिका, वडा कार्यालय र समुदाय तहबाट गरिने छ । समुदाय तहमा क्रियाकलापहरूको, वडा तहमा प्रक्रिया र प्रगतिहरू र गाउँपालिका तथा जिल्ला तहमा नतिजा तथा उपलब्धीहरूको विभिन्न वार्षिक समीक्षा, अर्धवार्षिक समीक्षा, फिल्ड अनुगमन आदिको माध्यमबाट अनुगमन तथा मूल्यांकन गरिनेछ ।

यस मुसिकोट नगरपालिकामा विभिन्न प्रकारका प्रकोप तथा विपद्का कारणले देखा परेका असरहरू, प्रभावहरू तथा जोखिमहरूको पहिचान गरी नगरपालिका स्तरीय स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । माथि उल्लेखित विवरणहरू यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका आधारहरू हुन् । यस कार्ययोजनाको सफल कार्यान्वयन र दिगो प्रभावका लागि सबै सरोकारवालाहरूको भूमिभूमिकामा विशेष जोड दिइएको छ र यसको कार्यान्वयन गरे पश्चात यहाँका बासिन्दाहरू विशेषतयः लक्षित वर्ग, महिला, बालबालिका, वृद्ध, अपाङ्ग, आदिवासी, जनजातिका साथै जोखिमपूर्ण क्षेत्र र सबै वर्गका बासिन्दाहरूको अनुकूलन क्षमता वृद्धि हुन गई भविष्यमा सबै प्रकारका प्रकोप तथा विपद्को न्यून असर/ प्रभाव देखिने अनुमान गरिएको छ । विस्तृत लापा कार्ययोजनामा विभिन्न विषयगत क्षेत्र अनुसार आ.व. २०८०/८१ देखि २०८४/८५ सम्म पाँच वर्षको लागि निम्नानुसार बजेट प्रस्ताव गरिएको छ ।

तालिका २ : विषयगत क्षेत्र अनुसार पाँच बर्षको बजेट विवरण

(बजेट रु.हजारमा)

क्रस	विषयगत क्षेत्र	०८०/०८१	०८१/०८२	०८२/०८३	०८३/०८४	०८४/०८५	कुल जम्मा	बजेट भार (%)
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा	२,४४०	२,९४०	१३,१४०	२,६४०	२,१४०	२३,३००	५.००
२	वन जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण	३०,२००	४५,८००	५०,२००	४६,७००	३४,२००	२०७,१००	४४.४९
३	जलस्रोत तथा उर्जा (सिंचाई)	१२,०००	२२,०००	१९,०००	१९,०००	१०,०००	८२,०००	१७.६१
४	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई	१९,२००	२४,२००	१८,२००	१७,२००	१२,२००	९१,०००	१९.५५
५	जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन	९,०००	१५,०००	१४,०००	१४,०००	९,०००	६१,०००	१३.१०
६	जनचेतना अभिवृद्धि क्षमता विकास र अनुगमन	२३०	२३०	२३०	२३०	२३०	१,१५०	०.२५
	जम्मा	७३,०७०	११०,१७०	११४,७७०	९९,७७०	६७,७७०	४६५,५५०	१००.००
		१५.७०	२३.६६	२४.६५	२१.४३	१४.५६	१००.००	

विषयसूची

संक्षेपिकृत शब्दहरू (Abbreviation).....	iv
स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सारांश.....	v
तालिकाहरूको सूची	viii
चित्रहरूको सूची.....	viii
परिच्छेद १ : योजनाको औचित्य तथा मान्यता	१
१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भ तथा औचित्य.....	१
१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरू	२
१.३. स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर्सम्बन्ध.....	२
परिच्छेद २ : मुसिकोट नगरपालिकाको परिचय	४
२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा नामाकरण.....	४
२.२ अवस्थिति र भौगोलिक अवस्था.....	४
२.३ सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय अवस्था.....	५
२.३.१ सामाजिक अवस्था.....	5
२.३.२ मानवीय अवस्था.....	5
२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरूको अवस्था.....	५
२.४ प्राकृतिक स्रोतको अवस्था (वन, जलस्रोत, जमीन)	६
२.४.१ वन सम्बन्धी विवरण.....	6
२.४.२ जलस्रोत विवरण.....	6
२.४.३ भू-उपयोग.....	6
२.५ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था	७
२.६ मुसिकोट नगरपालिकामा कार्यरत संघसंस्थाहरूको अवस्था तथा उपलब्ध सेवाहरू	६
२.७ नगरपालिकाको सुशासनको अवस्था.....	६
परिच्छेद ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विधि र प्रक्रिया	१०
३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि.....	१०
३.२ संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण.....	११
३.२.१ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम.....	१६
३.२.२ परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो	१६
३.२.३ तापक्रम र वर्षाका तथ्यांकहरूको विश्लेषण.....	१७
३.२.४ सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सांकन	२०
३.२.५ संकटासन्नता तथा जोखिमको रूपरेखा.....	२२
३.२.६ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान	२४
३.२.७ प्रकोपको प्राथमिकिकरण.....	26
३.२.८ वडाको जोडागत जोखिम स्तरीकरण	२६
३.२.९ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण	२९
३.२.१० जीविकोपार्जनका स्रोतहरू माथिको प्रभाव विश्लेषण	३१
३.२.११ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव	३२
३.२.१२ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण.....	३४
परिच्छेद ४ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका रणनीतिहरूको पहिचान	३६
४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना.....	३६
४.२ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकिकरण	३८
४.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण	३९
परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरण	४९
५.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण	४९
५.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण.....	५०
परिच्छेद ६ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना र अनुकूलनका कार्यहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन	५२
६.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना.....	५२
६.२ अनुकूलनका कार्यहरूको तर्जुमा र कार्यान्वयन	५३
अनुसूचिहरू	
अनुसूची १ : प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम	
अनुसूची २ : वडा तथा पालिका स्तरमा भएका गोष्ठीहरूको उपस्थिती विवरण	
अनुसूची ३ : मुसिकोट नगरपालिकाको घरघुरी संकटासन्नता विवरणको सारांश	
अनुसूची ४: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, मुसिकोट नगरपालिका, रुकुम पश्चिम	
अनुसूची ५: लापा खाका २०१९को अनुसूची २	

अनुसूची ६: स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू

तालिकाहरूको सुची

तालिका १ : नगरपालिकाको सामान्य जानकारी तथा लापाको सारांश	v
तालिका २ : विषयगत क्षेत्र अनुसार पाँच वर्षको बजेट विवरण	vi
तालिका ३ : मुसिकोट नगरपालिकाको घरधुरी, परिवार संख्या र जनसंख्या विवरण	5
तालिका ४ : मुसिकोट नगरपालिका भित्र संचालनमा रहेका केन्द्रीय र लघू जलविद्युत तथा उत्पादन केन्द्रहरू	6
तालिका ५ : मुसिकोट नगरपालिकाको भूउपयोग विवरण	Error! Bookmark not defined.
तालिका ६ : सेवा प्रदायक संस्थाहरूको विश्लेषण	8
तालिका ७ : परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो	17
तालिका ८ : जलवायु संकटासन्नताको अवस्था	20
तालिका ९ : मुसिकोट नगरपालिकाको जोखिमको अवस्था	22
तालिका १० : संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समूहहरूको पहिचान	25
तालिका ११ : प्रकोपको स्तरिकरण	26
तालिका १२ : बडाहरूको जोडागत जोखिम स्तरिकरण	27
तालिका १३ : बडा प्राथमिकिकरण को पुस्त्याई	27
तालिका १४ : प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरूको विश्लेषण	29
तालिका १५ : जीविकोपार्जनका स्रोतहरूमा प्रभाव विश्लेषण	31
तालिका १६ : विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव	32
तालिका १७ : वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण	34
तालिका १८ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण	34
तालिका १९ : जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण	35
तालिका २० : प्रकोपको असर, समुदायले अवलम्बन गरेका तथा वैकल्पिक उपायहरू	36
तालिका २१ : अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकिकरण	38
तालिका २२ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना	40
तालिका २३ : योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने	50
तालिका २४ : अनुगमन तथा मुल्याङ्कन योजना	52

चित्रहरूको सुची

चित्र १ : जलवायु परिवर्तन र विपद विच अन्तरसम्बन्ध	3
चित्र २ : मुसिकोट नगरपालिकाको बडागत नक्शा	4
चित्र ३ : बडा अनुसार पुरुष र महिलाको जनसंख्या विवरण	5
चित्र ४ : मुसिकोट नगरपालिकाको भूउपयोग अवस्था	Error! Bookmark not defined.
चित्र ५ : लापा संरचना/खाकाको समग्र प्रक्रिया	10
चित्र ६ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया	11
चित्र ७ : प्रकोपको बारम्बारता	16
चित्र ८ : अधिकतम, न्यूनतम र औसत तापक्रमको अवस्था	19
चित्र ९ : वार्षिक वर्षा र ऋतुअनुसार वर्षाको विवरण	20
चित्र १० : मुसिकोट नगरपालिकामा पहिरोको अवस्था	21
चित्र ११ : मुसिकोट नगरपालिकाको बाढी जोखिम नक्सा	22
चित्र १२ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरणको ढाँचा	49

परिच्छेद १ : योजनाको औचित्य तथा मान्यता

१.१ स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको सन्दर्भ तथा औचित्य

जलवायु परिवर्तन नियमित प्राकृतिक प्रक्रिया हो, यद्यपि मानवजन्य क्रियाकलापहरू वन विनाश, बढ्दो औद्योगिकीकरण, यातायात क्षेत्रमा खनिज इन्धनको व्यापक प्रयोग र अव्यवस्थित शहरीकरणले हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जन बढाएको छ, जसबाट जलवायु परिवर्तनको दरमा तीव्रता आएको छ। जलवायु परिवर्तनको कारकको रूपमा मानिएको हरितगृह ग्याँसको उत्सर्जनमा नगण्य भूमिका हुँदाहुँदै पनि नेपाल जलवायुजन्य प्रकोपको जोखिमको हिसाबले उच्च जोखिमयुक्त देशको सूचीमा पर्दछ। जर्मनवाच द्वारा प्रकाशित 'ग्लोबल क्लाइमेट रिस्क इन्डेक्स-२०२१ को १६ औं संस्करणका अनुसार सन् २०००-२०१९ को अवधिमा जलवायु परिवर्तनबाट प्रभावित प्रमुख दस देशको सूचीमा नेपाल परेको छ। जलवायु परिवर्तनले गर्दा तापक्रममा वृद्धि हुने, वर्षामा परिवर्तन हुने, हिमालका हिँउ तीव्र रूपमा पग्लने, हिमतालहरू फुट्ने, अनियमित तथा अधिक वर्षा हुने, समुद्री सतह बढ्ने, बाढी, पहिरोको जोखिम तथा आवृत्ति बढ्ने, खडेरी लम्बिने तथा कृषि उत्पादनमा ह्रास आउने जस्ता समस्याहरू विकाराल रूपमा देखिँदै आएका छन्। जीविकोपार्जनका लागि प्राकृतिक स्रोतहरू र वर्षातको पानीमा अधिक निर्भर रहने हाम्रो देशमा यसको असर र पार्न सक्ने प्रभावहरू आउने दिनमा अझै बढ्ने देखिन्छ। नेपाल विश्वका १९८ मुलुक मध्ये एक भूकम्पीय जोखिमको हिसाबले ११ औं (यु.एन.वि.सि.पि.आर २००४), पानीजन्य प्रकोपबाट हुने क्षतिका हिसाबले ३० औं (मानव विकास प्रतिवेदन २००९) स्थानमा रहेको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा भौतिक पूर्वाधारमा धेरै नकारात्मक असर परेको विवरण राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा) २०६७ ले जनाएको छ। जलवायु परिवर्तनका कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय र विकासका संरचनाहरूमा नकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन् भने यसको असरबाट गरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरू, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरू बढी प्रभावित भएका छन्।

यसै सन्दर्भमा जलवायु परिवर्तनको कारणबाट सिर्जित समस्याहरूको सामना गर्न नेपाल सरकारले जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (NAPA) २०६७, जलवायु परिवर्तन नीति २०७६ र स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना (National Framework on LAPA) २०७६ का साथसाथै विभिन्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाहरू (LAPA) समेत तयार गरी सफलतापूर्वक कार्यान्वयन गरिँदै आएका छन्। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी आवश्यकताहरू पहिचान तथा प्राथमिकीकरण गरी मध्यकालीन (सन् २०३० सम्म) र दीर्घकालीन (सन् २०५० सम्म) समयका लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयको समन्वयमा राष्ट्रिय अनुकूलन योजना (National Adaptation Plan-NAP) तयार पारेको छ। विगतका अनुभव, अन्तर्राष्ट्रिय सन्दर्भ र नेपालमा भएको राज्य पूनर्संरचना अनुकूल हुने गरी नेपाल सरकारले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन २०७४ तथा वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ जारी गरिसकेको छ भने स्थानीय स्तरमा विकास निर्माणको समग्र प्रक्रियामा जलवायु अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनलाई मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ भन्ने सैद्धान्तिक अवधारणामा आधारित रही परीमार्जित स्थानीय अनुकूलन योजनाको राष्ट्रिय संरचना (Revised LAPA Framework) २०७६ तयार पारी सोही अनुरूप स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार भइरहेको छ। यो परीमार्जित खाकाले स्थानीय सरकारहरूलाई स्थानीयस्तरमा जलवायु परिवर्तनका असरहरू व्यवस्थापन गर्न र दीर्घकालीन जलवायुमैत्री विकासका योजनाहरू पहिचान तथा कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नेछ। यसले स्थानीय स्तरमा विभिन्न सरोकारवालाहरू बीच नियमित सहकार्य तथा सम्वाद मार्फत् स्थानीय क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनमा सहमति निर्माण गरी जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र दिगो विकाससँग सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिवद्धताहरूको कार्यान्वयन गर्न समेत मद्दत गर्नेछ।

जलवायु परिवर्तनको प्रकोपको असर तथा विपद्बाट विपन्न, महिला तथा बालबालिका, वृद्धवृद्धा तथा अपाङ्ग वर्ग तथा संकटासन्न समुदायहरू बढी प्रभावित हुने विभिन्न अध्ययनहरूले देखाएको छन्। जलवायु परिवर्तनको कारण हिमपात, असिना, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, हावाहुरी, विभिन्न मानव रोग, चट्याङ्क, कृषिमा रोगकिरा र पशुमा रोग जस्ता प्रकोपहरूले स्थानीय स्तरमा प्रत्यक्ष रूपमा असर परेको महसूस गरेको पाइएको छ। भर्खरै सन् २०२१ मा वन तथा वातावरण मन्त्रालयले तयार गरेको संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण अध्ययनले नेपालको समग्र संकटासन्न विश्लेषण अनुसार रुकुम पश्चिम जिल्ला मध्यम जोखिममा रहेको देखाएको छ। स्थानीय समुदायको जलवायु परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रमा पारेको असरहरूसँग सामना गर्न सक्ने क्षमताको अभिवृद्धि गर्न स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्य राखिएको छ। जलवायु सम्मुखता, संवेदनशीलता र अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणको आधारमा घरधुरीको संकटासन्नता मूल्यांकन गरिएको छ। राष्ट्रिय संरचनाले निर्दिष्ट गरेका विधि, प्रक्रिया र चरणहरूलाई अवलम्बन गरी नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ ले तयार पारेको बाढी तथा पहिरो जोखिम नक्षामा आधारित भई स्थानीय

अनुकूलन कार्ययोजनाको तर्जुमा गरिएको छ । बहुसरोकारवाला निकायहरू, नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, विषयगत शाखा प्रमुख, स्थानीय गैरसरकारी संघसंस्थाहरूको प्रतिनिधि, जलवायु परिवर्तन क्षेत्रमा कार्यरत संघसंस्थाहरू, तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सक्रिय सहभागितामा वडास्तरबाट पहिचान भएको प्रकोप तथा अनुकूलनका प्रयासहरूलाई समेत समावेश गरी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गरिएको छ । यो कार्ययोजना २०७९ पौष २४ देखि चैत्र ५ सम्म मुसिकोट नगरपालिकाको विभिन्न तहमा संचालित सहभागितात्मक गोष्ठीबाट तयार गरिएको हो ।

१.२ स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको मान्यता एवं निर्देशक सिद्धान्तहरू

१.२.१ स्थानीय अनुकूलन योजनाको लक्ष्य तथा मान्यता

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाका निर्दिष्ट सिद्धान्तहरू (समावेशी, उर्ध्वगामी, लचिलो, तत्परता) लाई आधारविन्दु मानिएको छ । यस स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाले मुसिकोट नगरपालिका अन्तर्गत पर्ने सम्पूर्ण वडाहरू, बस्ती र टोलमा तथा समुदायको अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि भई जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याएको हुनेछ । यस योजनाका औचित्यहरू निम्नानुसार रहेका छन् :

- अति जलवायु सङ्घटासन्न वडा, टोल, बस्ती तथा समुदाय र तिनका अनुकूलन चुनौती तथा अवसर लगायतका कार्य पहिचान गर्न,
- स्थानीय समुदायले आफ्ना आवश्यकताबारे आफैले निर्णय गर्न सहज तरिका प्रयोग गर्न सक्ने गरी अनुकूलन कार्यहरूको पहिचान तथा प्राथमिकिकरण गर्न,
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न र स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन बमोजिम सो कार्ययोजनालाई स्थानीय तथा राष्ट्रिय स्तरका योजनामा समेत सामेल गर्न,
- सेवा प्रदायक निकायले समयमै प्रभावकारी ढङ्गले स्रोत परिचालन गरी अनुकूलन कार्य क्रमबद्ध रूपमा अपनाउन/कार्यान्वयन गर्न,
- कार्ययोजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्दै कार्यक्रमको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्न र
- स्थानीय तथा राष्ट्रिय योजनालाई लागतको आधारमा अनुकूलनका प्रभावकारी विकल्प पहिचान गर्न ।

१.२.२ मान्यता

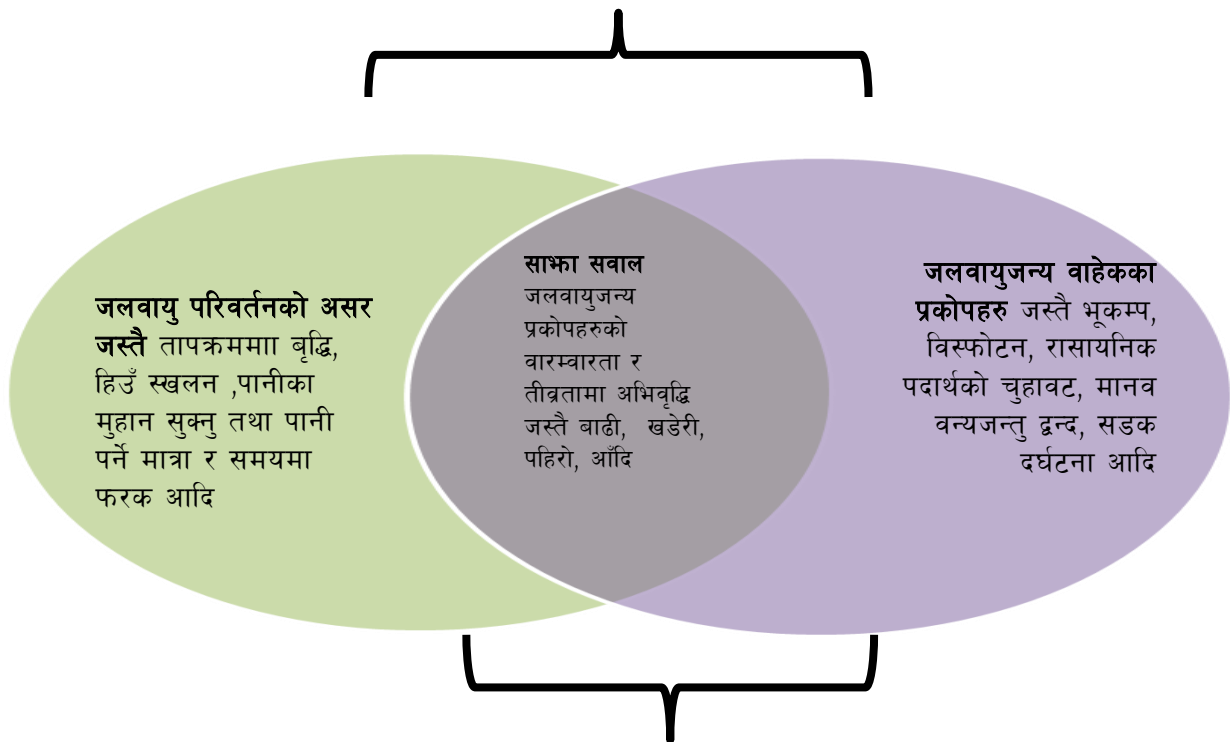
- स्थानीय जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना स्थान विशेष अनुसार फरक फरक हुन्छ ।
- स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायको पहिचान गरी जलवायु परिवर्तनको असर सामना गर्न अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकिकरण गरी स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- गाउँपालिकास्तरीय अनुकूलन योजनाले लक्षित क्षेत्र, वर्ग तथा समुदायलाई समेटेी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरी कार्यक्रमहरू तय गरेको हुँदा यो कार्ययोजना प्रभावकारी रूपले सञ्चालन गर्न सकिन्छ ।
- स्थानीय निकायमा निर्वाचित जनप्रतिनिधि भएको हुँदा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि अनुकूल वातावरणको सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना निर्माण गर्दा नगरपालिकामा रहेको सम्पूर्ण सरोकारवालाहरूलाई समावेश गरिएकाले योजनालाई प्राथमिकताका साथ कार्य गर्न उपयुक्त वातावरण सिर्जना हुनेछ ।
- स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचनाको निर्देशित सिद्धान्त उर्ध्वगामी, समावेशी, तत्परता र लचिलोपनमा आधारित भई स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गरिएको छ ।
- राष्ट्रिय अनुकूलन योजनाले पहिचान गरेका क्षेत्रमा आधारित भई जलवायु परिवर्तनले असर गर्ने सबै विषयगत क्षेत्र समेटेी सरोकारवाला निकायहरूको सहभागितामा योजना तयार गरिएको छ ।
- स्थानीय अनुकूलन योजना तयार गर्दा स्थानीय विपद् व्यवस्थापनका पक्षहरूलाई पनि विशेष ध्यान दिईएको छ ।

१.३. स्थानीय अनुकूलन योजना र विपद् जोखिम व्यवस्थापन बीच अन्तर्सम्बन्ध

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारीको लागि वन तथा वातावरण मन्त्रालयले स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको राष्ट्रिय संरचना तयार गरी लागु गरेको छ भने स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तयारीको लागि संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयबाट स्थानीय विपद् तथा जलवायु उत्थानशील योजना (LDCRP) को मार्गदर्शन तयार गरी लागु गरिएको

छ । दुवै दस्तावेजको लागि छुट्टाछुट्टै मार्गदर्शन लागु गरिएको भए तापनि यसको उद्देश्य, आशय, योजना तर्जुमा, प्रक्रिया र विधिमा खासै भिन्नता देखिदैन । दुवै योजनाको मुख्य उद्देश्य नेपालले भोगिरहनु पर्ने र दोहोरीरहने बाढी, पहिरो, महामारी, आगलागी, हिमपात, शीतलहर जस्ता विनाशकारी समस्या तथा जोखिमहरूसँग जुध्न उत्थानशील समुदायको निर्माण गर्नु रहेको छ । स्थानीय अनुकूलन योजनाले जलवायु परिवर्तनबाट सिर्जित जलवायुजन्य प्रकोपहरुमा केन्द्रित भई संकटासन्न समुदायको अनुकूलन क्षमतामा अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यका साथ योजना तयार गरेको र स्थानीय विपद व्यवस्थापन योजनाले जलवायुजन्य तथा अन्य प्रकोपहरुलाई समेटेटी विपद व्यवस्थापनमा केन्द्रित गरी योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने भएकाले स्थानीय अनुकूलन योजना र स्थानीय विपद जोखिम व्यवस्थापन योजना समायोजन गर्नुपर्ने आवश्यक देखिएकोले विपद व्यवस्थापन योजनामा समावेश भएगरेका विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी योजनाहरु पनि स्थानीय अनुकूलन योजनामा समावेश गरी कार्यान्वय गर्दा अझ बढी प्रभावकारी हुने देखिएकोले यस योजनामा दुवै योजनाका समान रहेका पक्षहरुलाई समावेश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

विपद् जोखिम न्यूनीकरण

चित्र १ : जलवायु परिवर्तन र विपद बिच अन्तरसम्बन्ध

परिच्छेद २ : मुसिकोट नगरपालिकाको परिचय

२.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि तथा नामाकरण

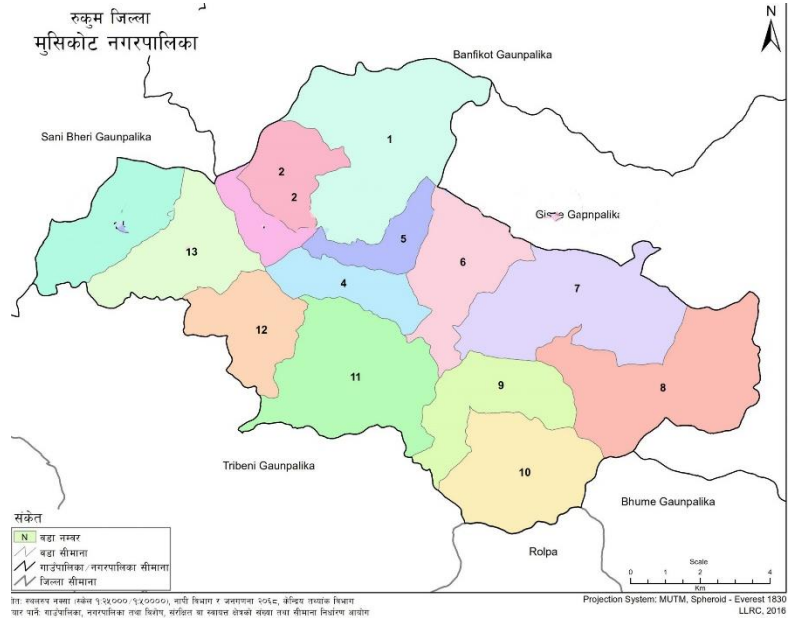
मुसिकोट नगरपालिका ऐतिहासिक पृष्ठभूमि मुसिकोट मन्दिरको रूपमा रहेको मुसिकोट दरवारसंग जोडेर हेरिएको छ । मध्यकालमा मुसिकोट राज्यमा चौखावाङ्ग कुप्रीकोटका राजाले मुसी नाम गरेकी सुसारेलाई त्यस क्षेत्रमा बसोवास गराएसंगै यस स्थानको नाम मुसिकोट रहन गएको किम्वदन्ती सुन्न पाइन्छ । हाल मुसिकोट नगरपालिका वडा नं.४ अन्तर्गत रहेको मुसिकोट दरवार (मुसी डाँडा) क्षेत्रको उचो स्थानमा रहेको मुसीको प्रतिमा रहेको उनै सुसारे मुसीको नामबाट रहेको अनुमान लगाउन सकिन्छ, भने उक्त मुसिकोट दरवार क्षेत्रको उत्तरतर्फ रहेको खलंगा बजार तत्कालीन जुम्लाका राजा मेदिनी वर्माले आफ्ना माइलाभाई पिताम्बरलाई रुकुमको राज्य दिएकाले हालको मुसिकोट खलंगालाई त्यतिवेला जुम्ला खलंगा भनेर चिन्ने गरिन्थ्यो ।

२.२ अवस्थिति र भौगोलिक अवस्था

नेपालको कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत पर्ने रुकुम पश्चिमभाग जिल्लाको करिव मध्येभागमा अवस्थित मुसिकोट नगरपालिकाको पूर्वमा सिस्ने गाउँपालिका (रुकुम पूर्व), पश्चिममा सानोभेरी गाउँपालिका, उत्तरमा सानोभेरी नदी तथा बाँफिकोट गाउँपालिका र दक्षिणमा त्रिवेणी गाउँपालिका पर्दछन् । नेपालमा बहुदलीय प्रजातन्त्र स्थापना र वि.स. २०७० साल भन्दा पहिले मध्यपश्चिमाञ्चल विकासक्षेत्र अन्तर्गत राप्ती अञ्चल, रुकुम जिल्ला, खलंगा गाविस मात्र रहेको जिल्ला सदरमुकाम वि.स.२०७० सालपछि साविकको साख गाविस र खलंगा गाविसहरु गाभेर मुसिकोट नगरपालिका स्थापना गरिएको थियो भने वि.स. २०७४ सालमा राज्य पुनसंरचना भए अनुसार राजपत्रबाट हालको कर्णाली प्रदेश, रुकुम पश्चिम जिल्लाको सदरमुकाम रहेको मुसिकोट नगरपालिका १४ वडाहरुमा विभाजित छ । १३६.०६ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएको यस मुसिकोट नगरपालिका समुद्री सतहबाट ८२० मिटर देखि २८५० मिटर सम्मको उचाईमा रहेको छ ।

- पूर्वमा सिस्ने गाउँपालिका, रुकुम पूर्वी जिल्ला ।
- उत्तरमा सानोभेरी नदी तथा बाँफिकोट गाउँपालिका रुकुम पश्चिम ।
- दक्षिणमा त्रिवेणी गाउँपालिका रुकुम पश्चिम जिल्ला ।
- पश्चिममा सानोभेरी गाउँपालिका रुकुम पश्चिम ।

पर्वतीय चिसो हावापानी र उष्ण प्रदेशीय हावापानी पाइने यस नगरपालिकाको उत्तर र पश्चिम क्षेत्रमा बहने सानोभेरी नदी किनाराको क्षेत्रमा सामान्य गर्मी हुने गर्दछ भने माथिल्लो बस्तीमा जाडो हुने साथै मौसम अनुसार हावाहुरी चल्ने र तुषारो साथै छिटफुट हिमपात हुने गर्दछ । भौगोलिक हिसावले चार भागमा विभाजन गरिएको यस नगरपालिकामा तल्लो तटीय क्षेत्रसमुद्र सतहदेखि ८२० मिटर देखि १२०० मिटरसम्मको उचाईमा वडा नं.१ छिङ्ग, वडा नं.२ को राउखेत, वडा नं.३ को माछिमी, वडा नं.१३ को सादनचौर, वडा नं.१४ को छिवाङ्ग जिउला सानोभेरी किनार क्षेत्रमा पर्दछन् भने वडा नं.४ को सोलावाङ्ग, वडा नं. ६ र ९ को भुलखेत मुगुलखोला किनारमा पर्दछन् । नगरपालिकाको कम उचाईमा सिंचाइको सहजता रहेको र नगरपालिकाको अन्नभण्डारको रूपमा चिनिन्छ । दोश्रो मध्यपहाडी भूधरातल समुद्र सतहबाट १२०० मिटरदेखि १८०० मिटरसम्मको भूभागमा नगरपालिकाको मुख्य व्यापारिक केन्द्र खलंगा बजार लगायत रातामाटा, सेरीगाउँ, साँख, भलाक्चा, हिल, चौखावाङ्ग लगायतको क्षेत्रमा खेतीपाती र वाक्लो जनघनत्व रहेको छ । सिंचाईको सुविधा रहेको उक्त स्थानहरुमा आलु, धान, मकैको खेती साथै फलफूल, तोरी खेतीको लागि उपयुक्त ठाउँको रूपमा चिनिन्छ । तेश्रो पहाडी भूधरातल समुद्र सतहदेखि १८०० मिटरदेखि २४०० मिटर मुख्यतया वनक्षेत्रले ढाकेको भए तापनि छिटफुट बस्ती रहेको छ । सल्ला, रयस, लालीगुराँस, खसु लगायतका वन पैदावार पाइने क्षेत्रमा घिमाने, बसिवाङ्ग, भलाक्चा, गर्पा जस्ता पातलो बस्ती भएका गाउँहरु पर्दछन् । सोही भूधरातलमा प्रसिद्ध सिद्ध र शाईकुमारी भगवतीको मन्दिर अवस्थित छन । चारौं लेकाली भूधरातल क्षेत्र समुद्र सतहदेखि १८०० मिटरभन्दा माथिल्लो क्षेत्र करिव २८०० मिटर सम्म रहेको छ ।

चित्र २ : मुसिकोट नगरपालिकाको वडागत नक्शा

लेकाली सल्लो, लालिगुरास ले ढाकिएको सो क्षेत्रमा ठूलीदह संरक्षणको पर्खाइमा रहेको छ । साथै यस नगरपालिका क्षेत्रमा त्रिवेणी खोला, ट्यावाखोला, काइयोखोला, घिउखोला लगायत ससाना खोलाहरु बग्ने गरेको र जलस्रोत एवं पर्याप्त वनसम्पदा रहेको पाइन्छ ।

२.३ सामाजिक, आर्थिक तथा मानवीय अवस्था

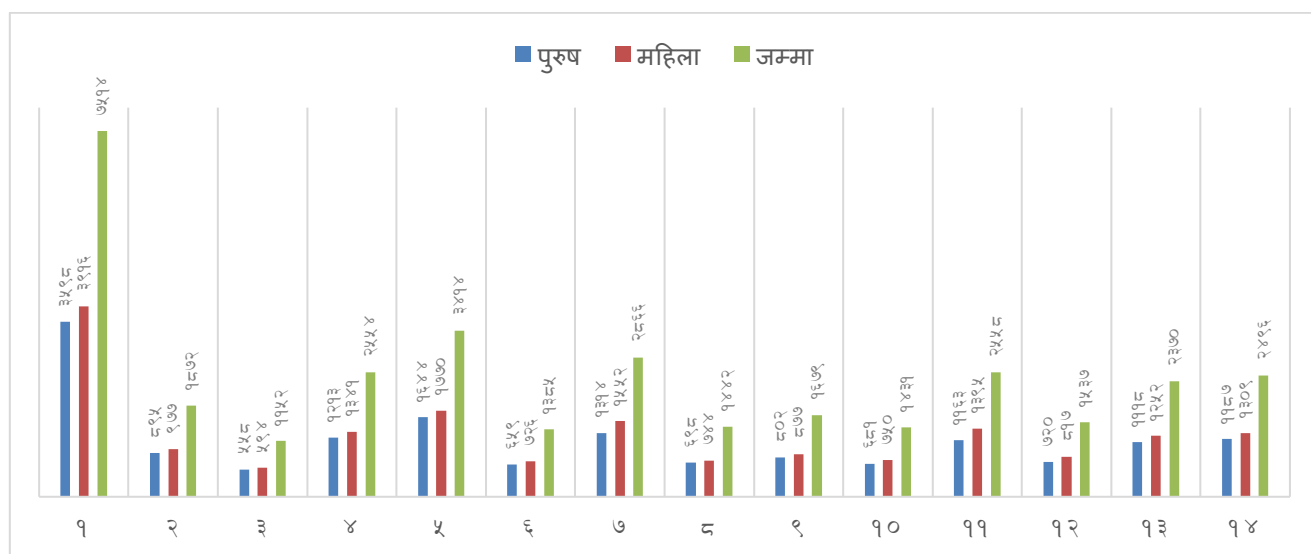
२.३.१ सामाजिक अवस्था

यस मुसिकोट नगरपालिका जातीय जनसंख्याको हिसावले क्रमस पहाडी क्षेत्री, पहाडी दलित, जनजाति र ब्राहमणको बस्ती रहेको छ, केन्द्रीय तथ्याडक विभाग, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस मुसिकोट नगरपालिकामा कुल जनसंख्या ३४,२७० मध्ये १८,०२० महिला र १६,२५० पुरुष रहेका छन् भने कुल घरधुरी संख्या ८,६९३ रहेको पाइन्छ । यहाँ नेपाली खस भाषी र हिन्दू धर्म मान्ने मानिसहरु अत्यधिक रहे तापनि न्यून संख्यामा बौद्ध धर्मावलम्बी र ईसाई पनि छन् । यहाका बासिन्दाहरु मुख्यतया विजयादशमी, तिहार, जेष्ठपुर्णिमा, हरितालिका तीज, माघेसंक्रान्ति, होली, चैतेदशै, साउनेसंक्रान्ति, साउनेपुर्णिमा, भदौपुर्णिमा, बुद्धजयन्ती महत्वपूर्ण चाडपर्वहरु मान्ने गर्दछन् ।

तालिका ३: मुसिकोट नगरपालिकाको घरधुरी, परिवार संख्या र जनसंख्या विवरण

परिवार संख्या	जनघनत्व	जम्मा जनसंख्या			साक्षरता दर	परिवारको औसत आकार
		महिला	पुरुष	जम्मा		
८,६९३	२५२	१८,०२०	१६,२५०	३४,२७०	८०.६ %	३.९४

स्रोत: राष्ट्रिय जनगणना २०७८

चित्र ३: वडा अनुसार पुरुष र महिलाको जनसंख्या विवरण

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.३.२ मानवीय अवस्था

यस नगरपालिकामा मुख्य पेशा कृषि, पशुपालन र वैदेशिक रोजगार रहेतापनि हाल नेपाल सरकारका विभिन्न निकायहरुमा सरकारी तथा गैरसरकारी जागिर खानेको संख्यामा अधिकतम वृद्धि हुन थालेको पाइन्छ साथै बहुसंख्यक मानिस वैदेशिक रोजगारीतिर आकर्षित भएको पाइन्छ । यस नगरपालिकाभित्र आधारभूत विद्यालय, माध्यमिक विद्यालय जम्मा ५४ वटा छन् भने दुईवटा क्याम्पस मध्ये एउटा बहुमुखी क्याम्पस रहेको छ । स्थानीयस्तरमा १० वटा संस्थागत विद्यालयहरु पनि संचालनमा रहेका छन् । पन्ध्र शैयाको जिल्ला अस्पताल रहेको यस नगरपालिकाभित्र ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, २ वटा आधारभूत स्वास्थ्यकेन्द्र साथै ४ वटा बर्थिङ्ग सेन्टर संचालनमा रहेका छन् मानवीय विकासका निकै सम्भावनाहरु भए तापनि गरिवी, अशिक्षा, अज्ञानता, कमजोर तथा भिरालो भू-बनावट रहेको र प्रविधिमा पहुँचको कमी, स्रोत साधनको वैज्ञानिक परिचालन नहुँदा, भौगोलिक दुर्गमता, कमजोर शासन र सार्वजनिक सेवा जस्ता कारणले यहाँका बहुसंख्यक जनताको जीवन र जीविकोपार्जनका साधनहरु जोखिममा छन् ।

२.३.३ आर्थिक क्रियाकलापहरुको अवस्था

यस नगरपालिकाको मुख्य पेशाको रूपमा कृषि पेशा भए तापनि जीवन निर्वाहमुखी छ । यहाका अधिकांश समुदायहरुले धान, मकै, गहुँ खाद्यान्न खेती गरेको पाइन्छ । अधिकांश समुदायहरु तरकारी खेती, ओखर, किवि खेती तर्फ थप आकर्षित भएको पाइन्छ ।

२.४ प्राकृतिक स्रोतको अवस्था (वन, जलस्रोत, जमीन)

२.४.१ वन सम्बन्धी विवरण

जैविक विविधताले भरिपूर्ण यस मुसिकोट नगरपालिकाको तल्लो भूभागमा छिटफुट सालको जंगल अनि खोलानाला र सानीभेरी नदीले कटान गरेको बगर र खेतीयोग्य क्षेत्र पर्दछ। खोला तथा नदीकिनारमा उत्तीस, टुनी, जामुन, सल्लो र फलेतो लगायत विभिन्न थरीका मिश्रित वनले यस क्षेत्रको उष्ण किसिमको वनलाई परिभाषित गर्दछ। समशीतोष्ण र शीतोष्ण हावापानीमा विशेष गरेर कोणधारी वृक्ष प्रजातिमा सल्ला, रानीसल्ला अधिक भेटिन्छन्। हिउँदमा पात झर्ने वृक्षहरू मध्ये फिरफिरे प्रजातिका 'म्यापल', ओखर तथा लेकपाङ्गो पनि यस क्षेत्रमा पाइन्छ। हरियो चौडा पात भएका रुखहरूको वनको माझ-माझमा पर्नेपातको पात झर्न शुरू भएपछिको दृश्य निकै आकर्षक देखिन्छ। यस नगरपालिकामा भोजपत्रका साथमा मझौला कदका रानीसल्ला र खसुका वृक्षहरू हुने लेकाली वन पनि पाइन्छ। लेकाली वनमा गोब्रेसल्ला (तालिसपत्र), लोठसल्ला र ठिंघ्रे सल्लाका रुखहरू रहेका छन् भने केही भूभागमा निगालोघारी पनि पाइन्छ। बोभो, सेतोचिनी, पाखनवेद, वनलसुन, च्याउ, चिराईतो, लौठसल्ला, धुपी, चोत्रो, स्याउ, ओखर जस्ता लोपोन्मुख वनस्पतिहरू पाइन्छन्। चराचुरुङ्गीहरूमा कालिज, चिल, गिद्द, काग, बाँज, च्याखुरा, ढुकुर, भ्याकुर, परेवा, भंगेरा पाइन्छ भने वन्यजन्तुहरूमा वदेल, भालु, गुना, बादर, चितुवा, स्याल, फ्याउरो इत्यादि पाइन्छन्। नगरपालिकाको माथिल्लो भागहरूको अधिकांश स्थानहरूमा बाक्लो वनक्षेत्र रहेको छ। यस नगरपालिकाको अधिकांश क्षेत्रमा खनिजको रूपमा चुनढुङ्गा, स्लेटखानी, कोइला, तामा, फलाम, ग्याँस हुन सक्ने संभावना रहेको स्थानीयको भनाई छ। यस क्षेत्रमा लोपोन्मुख वन्यजन्तु र जडिबुटीहरू पाइने भएकोले यस नगरपालिका जैविक विविधताको हिसाबले धनी र महत्वपूर्ण छ।

जैविक विविधताको दृष्टिकोणबाट अत्यन्तै संवेदनशिल स्थान (Biodiversity Hotspot) भएतापनि यी क्षेत्रहरू कुनै पनि राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्षण तथा संरक्षित क्षेत्र भित्र पर्दैनन्। यस क्षेत्रमा संभाव्यताको आधारमा समुदायमा आधारित संरक्षणका उपयुक्त कार्यक्रमहरू र निश्चित संरक्षित क्षेत्र निर्धारण गर्नुपर्ने देखिन्छ।

२.४.२ जलस्रोत विवरण

समशीतोष्ण र शीतोष्ण हावापानी पाइने यस नगरपालिका सानीभेरी नदी, खोलानाला बाह्रै महिना पानी बगिरहने गर्दछ। पर्याप्त प्राकृतिक स्रोत तथा साधनले भरिपूर्ण यस नगरपालिका को अधिकांश बस्तीहरूमा पानीको पर्याप्तता रहेको पाइन्छ। यस नगरपालिका क्षेत्रमा विद्युत आपूर्तिको लागि मुख्य वितरक नेपाल विद्युत प्राधिकरण सेरिगाउँ वितरण शाखा रहेको छ। निजी तथा सामुदायिक रूपमा स्थापना भएका लघू जलविद्युत आयोजना समेतले विद्युत आपूर्ति मागलाई सम्बोधन गरेको छ। मुख्य पानीको स्रोतहरू भएका मुग्लुखोला, साँखखोला, चुनखोला, लहुँखोला, छिवाङ्गखोला जस्ता जलसम्पदाहरू रहेको यस नगरपालिकामा बैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रको सहयोगमा निर्माण भएका तपसिल बमोजिमका लघू जलविद्युत आयोजनाहरू संचालनमा रहेका छन्।

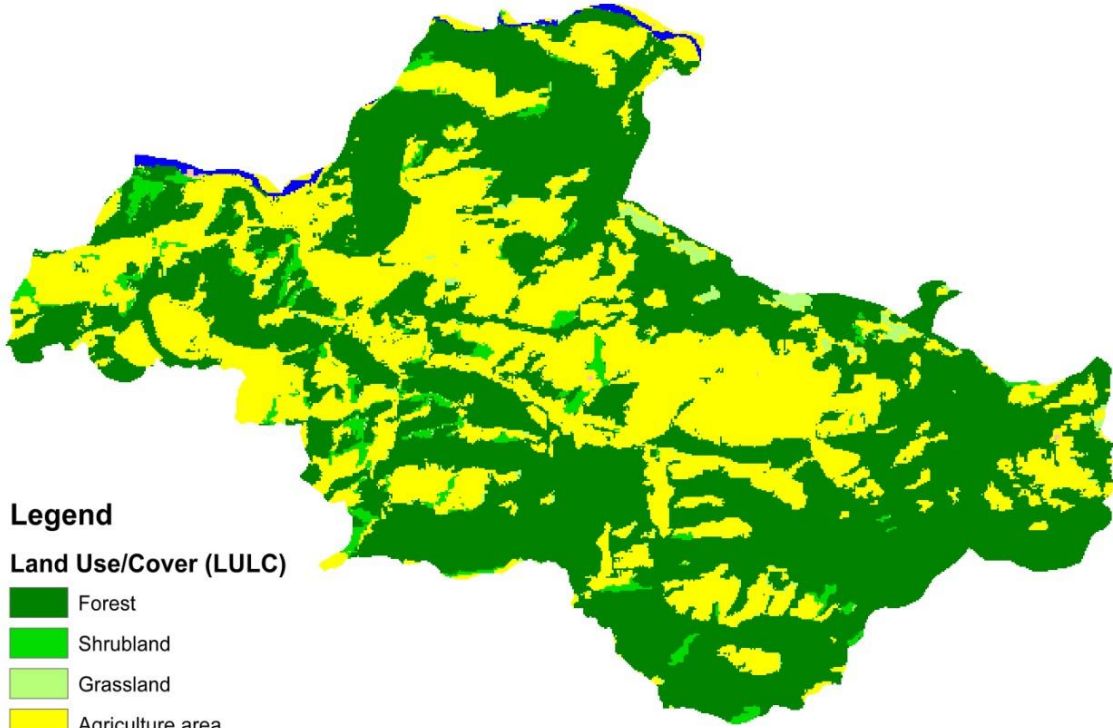
तालिका ४ : मुसिकोट नगरपालिका भित्र संचालनमा रहेका केन्द्रीय र लघू जलविद्युत तथा उत्पादन केन्द्रहरू

क्र.स.	विद्युत उत्पादन आयोजनाको नाम	अवस्थिति	उत्पादन क्षमता
१	साँखखोला लघू जल विद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा ७, साँख	३९ किलोवाट
२	साँखखोला २ लघू जल विद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा ७, साँख	२८ किलोवाट
३	साखखोला ३ लघू जल विद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा ५, साँख	२८ किलोवाट
४	भेरीखोला लघू जल विद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा १०, चौखावाड	२३ किलोवाट
५	लालवाड सिप्चाखोला लघू जल विद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा ७, साँख	७ किलोवाट
६	चुनखोला लघू जलविद्युत आयोजना	मुसिकोट नपा १०, चौखावाड	२७ किलोवाट

२.४.३ भू-उपयोग

यस नगरपालिकाका स्थानीय बासिन्दाहरूको मुख्य पेशा कृषि तथा पशुपालन भनिए तापनि त्यसबाट सन्तोषजनक रूपमा उत्पादनको लाभ लिन सकेको देखिँदैन। अधिकांश भिरालो तथा खोलाखोल्सी, डाडाँकाडा भएको भूवनावट रहेको छ भने केही भूभाग समथर रहेको छ। फरकफरक किसिमको भूवनावट रहेको यस नगरपालिकामा कृषि क्षेत्र ४९।४६ वर्ग कि.मि., वन तथा बुट्यान क्षेत्र ७९।९५ वर्ग कि.मि., , ०।७६ वर्ग कि.मि. पानीले ढाकेको क्षेत्र रहेको छ।

Musikot

Legend

Land Use/Cover (LULC)

- Forest
- Shrubland
- Grassland
- Agriculture area
- Barren area
- Water body

Classificaiton of Land Use		
Classification	Palika	Area (Square Kilometre)
Agriculture area	Musikot	49.46
Barren area	Musikot	0.06
Forest	Musikot	79.95
Grassland	Musikot	1.89
Shrubland	Musikot	3.73
Water body	Musikot	0.76

तालिका ५ : मुसिकोट नगरपालिकाको भूउपयोग विवरण

२.५ भौतिक पूर्वाधारको अवस्था

नगरपालिकाको आन्तरिक आय तथा स्रोतसाधन सिमित भएपनि यस नगरपालिकाले संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोगमा केही राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त योजना तथा सडकहरु निर्माण कार्य सन्पन्न गरेको छ। राष्ट्रिय गौरवको योजना अन्तर्गत निर्माणाधीन मध्यपहाडी लोकमार्ग यस नगरपालिकाको वडा नं.८, ७, ६, ५, १, ३, १३ र १४ मा जोडिएर सञ्चालनमा रहेको छ। सम्पूर्ण वडा कार्यालय र धेरै बस्तीस्तरसम्म मोटरवाटो निर्माण भएको छ। समुदायस्तरका कच्ची सडकहरु सिमित बजेटको कारण निर्माण कार्य अधुरो रहको र वर्षातको समयमा बाढी, पहिरोले अवरुद्ध गर्ने गरेको छ। हरेक वर्ष योजनाको कार्यान्वयनमा गरिने फेरबदलको कारणले गर्दा स्रोत साधनको बढी भन्दा बढी उपयोग हुन नसकी सडक

विस्तारको गति समेत ढिलो हुने गरेको देखिन्छ । खासगरी दीर्घकालीन सोच र सो अनुसार योजनाको अभावले गर्दा नै यसो हुन गएको देखिन्छ । मुसिकोट नगरपालिका र केही वडा कार्यालयहरूको निजी भवन निर्माण नभएतापनि केही वडा कार्यालयहरूको भवन निर्माण सम्पन्न भएका छन् । यस पालिकाको बजारक्षेत्र खलंगा बजार, सेरिगाउँ, सल्ले बाहेक ग्रामीण बस्तीस्तरमा परम्परागत ढुङ्गा, खरको छाना भएका घरहरू छन् भने अधिकांश घरहरूमा जस्तापाताका छाना रहेका छन् । यस मुसिकोट नगरपालिका हाल १५ शैया अस्पताल, ३ वटा वर्थिङ्ग सेन्टर, एउटा आखा अस्पताल र सम्पूर्ण वडाहरूमा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी र ३ वटा सामुदायिक अस्पतालहरू संचालनमा रहेका छन् ।

२.६ मुसिकोट नगरपालिकामा कार्यरत संघसंस्थाहरूको अवस्था तथा उपलब्ध सेवाहरू

यस मुसिकोट नगरपालिकामा जीविकोपार्जन सुधार र समुदाय विकासका लागि संस्थाहरूले आफ्नो वार्षिक कार्यक्रम मार्फत टेवा पुऱ्याएका छन् । जलवायु परिवर्तनका सवालमा आर्थिक, प्राविधिक तथा सहजीकरण सहयोग गर्न सक्ने संघ, संस्था तथा निकायहरू पहिचान गरी सो संस्थाहरूको सम्भावित भूमिका र अपेक्षित सहयोगको बारेमा देहाय बमोजिम उल्लेख गरिएको छ । यस नगरपालिकाले जिल्ला तथा स्थानीयस्तरमा रहेका निम्न बमोजिमका सम्पूर्ण सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरूमा सहयोगका लागि बेलाबेला अन्तर्क्रिया गर्ने, पत्राचार गर्ने तथा निरन्तर सम्पर्क र समन्वय गरी अनुकूलन योजना कार्यान्वयन गर्नेछ ।

तालिका ६ : सेवा प्रदायक संस्थाहरूको विश्लेषण

सेवा प्रदायक निकायहरू, संघ संस्था, कार्यालय	संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा तथा भूमिकाहरू	सम्भाव्य अनुकूलन सहयोग
जि.स.स.	विकास निर्माण, मेलमिलाप, आर्थिक सहयोग	लापा कार्यन्वयन तथा अनुगमनमा सहयोग
वडा, नगरपालिका	लापा कार्यन्वयन	सम्भाव्य सरोकारवालाको खोजी
स्वास्थ्य केन्द्र	स्वास्थ्य सम्बन्धी उपचार, सल्लाह, सुझाव	जनचेतना, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतीकरण
पशु सेवा शाखा	भ्याक्सीन सेवा, पशु चौपायालाई न्यून शुल्कमा उपचार गर्ने	पशु नश्ल सुधार, निशुल्क पशु सेवा, स्तर उन्नती
कृषि ज्ञान केन्द्र	सहलियत दर वीउविजन वितरण	बीउ विजनको व्यवस्था, पुनःकृषि तथा पशु सम्बन्धी तालिम दिने, आर्गनिक औषधीको लागि सल्लाह सुझाव
प्रहरी कार्यालय	शान्ति सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाई अभियान
शसस्त्र प्रहरी वल	शान्ति सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाई अभियान
नेपाली सेना	शान्ति सुरक्षा कायम र खोज उद्धार कार्यमा सहयोग	वन संरक्षण तथा सरसफाई अभियान
डिभिजन वन कार्यालय	प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन, उपभोक्ताहरूको माग अनुसार वन पैदावर आपूर्ति र प्राविधिक सहयोग	वृक्षारोपण, वन व्यवस्थापनका कार्यमा सहयोग
मालपोत, नापि शाखा	जग्गा रजिस्ट्रेसन, लालपूर्जा वितरण, रोक्का, फुकुवा	
विद्यालय	शैक्षिक सेवा केन्द्र	वन, वातावरण शिक्षा प्रदान
विद्युत प्राधिकरण कार्यालय	विद्युत लाइन विस्तार	सस्तो सुलभ तरिकाले सिएफएल सहयोग
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू	ऋण दिने बैकिङ्ग कारोवार, तालिम	सुलभ ब्याजमा ऋण प्रदान गर्ने, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम
गैसस	निःशुल्क उपचार, अपाङ्गलाई तथा, अनाथलाई सहयोग, तरकारी बीउ प्रदान, सुशासन सिकाई तथा कार्य केन्द्र, अनुकूलन योजना, आर्थिक र प्राविधिक रूपमा सहयोग गर्ने	जैविक विविधता संरक्षण, दिगो भू-परिधि व्यवस्थापन, वन संरक्षण क्षमतामा अभिवृद्धि, जीविकोपार्जन सम्बन्धी तालिम, अनुकूलनका कार्यक्रम संचालन साथै आर्थिक तथा सामाजिक विकासका कार्यहरूमा सहयोग ।
नेपाल रेडक्रस	राहत सामग्री वितरण भाँडाकुडा/त्रिपाल/वाटरगार्ड/फिल्टर	जटिल किसिमको रोग लाग्दा स्वास्थ्य उपचारको लागि आर्थिक सहयोग गर्ने, नयाँनयाँ रोगको बारेमा सचेतीकरण
सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह	काठ, दाउरा प्रदान, विपन्न वर्गमुखी कार्यक्रम संचालन गरेको, सुशासनका कामहरू गर्ने गरेको, वन हेरालुलाई तालिम गोष्ठी तथा चाहिने सामग्री वितरण, चोरी शिकारी नियन्त्रण दल गठन र परिचालन, का.स.का पदाधिकारीलाई तालिम दिने गरेको	सुलभ मुल्यमा काठ, दाउरा प्रदान, आयआर्जन सम्बन्धी तालिम, जीविकोपार्जनमा सहयोग, विपन्नवर्गमुखी कार्यक्रम अझ बढाउने/सुशासनको काम गर्ने
बैंक, लघुवित्त तथा सहकारी संस्था लि.	बचत र कर्जा प्रवाह, ऋण उपलब्ध गराउने, आयआर्जन र बैकल्पिक ऊर्जा	वायोग्यास तथा गोबरग्यास सस्तो सुलभ मात्रामा बनाउन सहजीकरण

२.७ नगरपालिकाको सुशासनको अवस्था

नेपालको संविधान बमोजिम स्थानीय तहको अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था कार्यान्वयन गर्न तथा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह बिचको सहकारिता, सहअस्तित्व र समन्वयलाई प्रवर्द्धन गर्ने गरी यो योजना तयार गरिएको छ । जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने गरी लापा कार्यान्वयनको अवधारण राखिएको छ । स्थानीय नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा (१) बमोजिम स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ तय भएको छ । मुसिकोट नगरपालिकाले जनसहभागिता, उत्तरदायित्व, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने, समानुपातिक

समावेशी र न्यायोचित वितरण गरी कानुनी राज्य र दिगो विकासको अवधारणा अनुरूप समाजवाद उन्मुख संघीय, लोकतान्त्रिक, गणतन्त्रात्मक शासन प्रणालीलाई समुदाय, वडा हुँदै पालिका स्तर सम्म नै सुदृढीकरण गर्न र स्थानीय नेतृत्वको विकास गर्दै पालिकाको शासन पद्धतिलाई सुदृढ गरी नगरपालिको विधायिकी, कार्यकारिणी र न्यायिक अभ्यासलाई संस्थागत गर्न स्थानीय सरकारको सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न आफ्नो स्थानीय ऐन, कानुन तथा निर्देशिका तयार गरी त्यसै अनुसार निति तथा कार्यक्रममा अवलम्बन गर्ने गरी यो योजना तयार गरी कार्यान्वयनको रूपरेखा तयार गरेको छ ।

परिच्छेद ३ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको विधि र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्दा राष्ट्रिय जलवायु परिवर्तन नीति २०७६, राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम २०६७, परीमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्य योजनाको राष्ट्रिय संरचना २०७६, स्थानीय विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना तर्जुमा निर्देशिका २०६८, वातावरण निति, २०७६ लाई आधार मानिएको छ। स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजनाको (लापा) राष्ट्रिय संरचनाका चार निर्देशक सिद्धान्तहरू (उर्ध्वगामी, तत्परता, लचकता र समावेशी) रहेको छ, त्यसैगरी लापाका ६ चरणहरू अन्तर्गत विभिन्न सहभागितामूलक विधि तथा औजारहरूको प्रयोग गरी यो कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ।

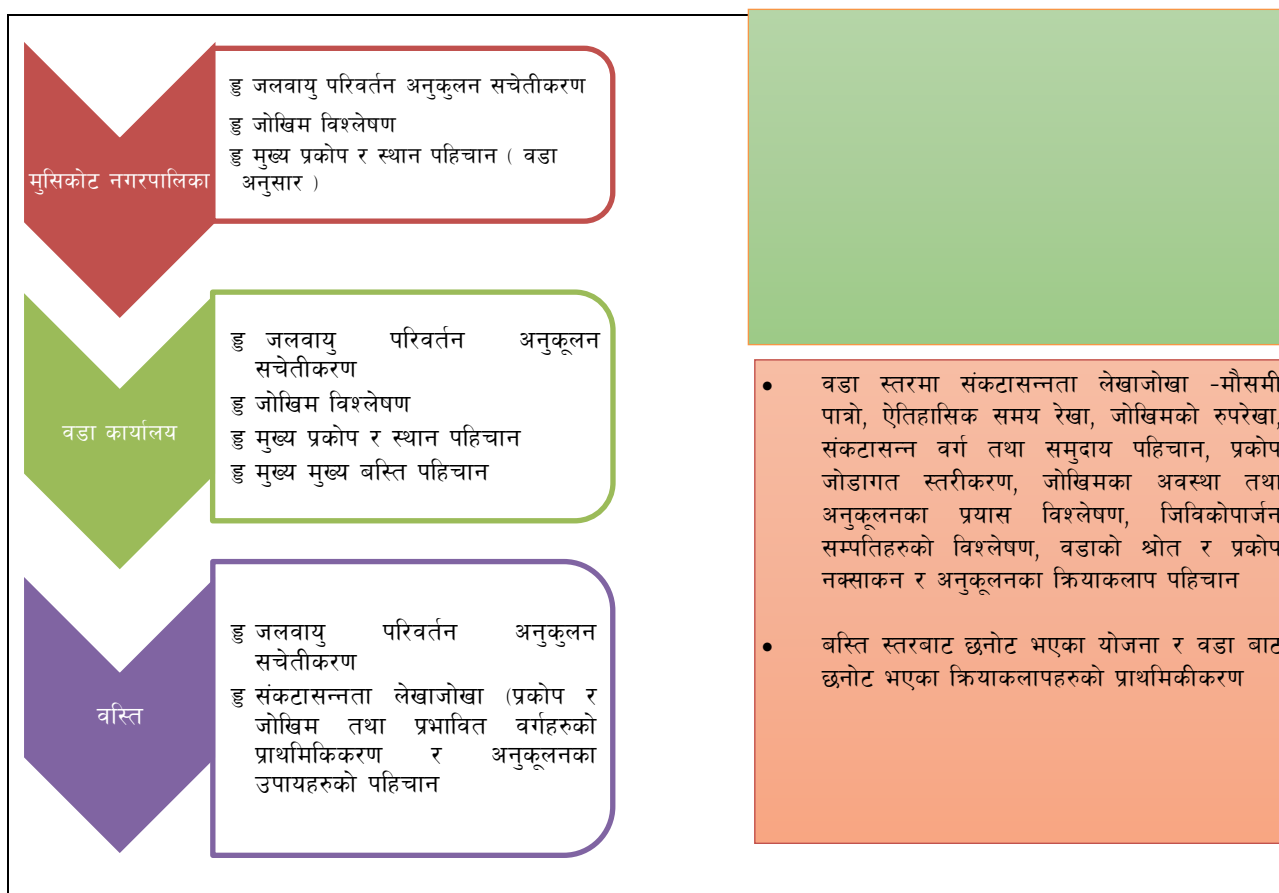
चित्र ४ : लापा संरचना/खाकाको समग्र प्रक्रिया

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गोष्ठी मुसिकोट नगरपालिकामा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी, स्थानीय जनप्रतिनिधिहरू र पालिकास्तरीय सरोकारवाला निकायहरूका प्रतिनिधिहरूलाई जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सचेतीकरण गरेर शुरुवात गरिएको थियो। सो गोष्ठीमा नगरपालिका क्षेत्रमा मुख्यमुख्य प्रकोपहरूको पहिचान साथै जोखिमहरूको विश्लेषण गरिएको थियो। त्यसैगरी वडास्तरमा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतीकरण, प्रकोपको पहिचान र बस्तीहरू छनौट पश्चात् बस्तीहरूमा संकटासन्नता लेखाजोखा र अनुकूलनका क्रियाकलापहरूको पहिचान गरिएको थियो। वडामा संकटासन्नता लेखाजोखा, प्रकोप स्रोत नक्सांकन समेत तय गरी अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान गरिएको थियो। प्रत्येक क्रियाकलापहरूलाई विभिन्न सूचकको आधारमा प्राथमिकीकरण गरिएको हो। प्रत्येक वडाबाट आएका सूचनाहरूलाई पुनः नगरपालिकामा प्रस्तुत गरिएको थियो। वडाहरूको स्तरीकरण, स्रोत नक्सांकन, नगरपालिकाको जोखिम विश्लेषण, नगरपालिका स्तरीय अनुकूलनका क्रियाकलापहरू पहिचान साथै वर्गीकरण गरिएको हो।

स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयारी गर्दा अपनाइएका चरण तथा प्राप्त नतिजाहरू निम्नानुसार रहेका छन्।

३.१ जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी सचेतना तथा क्षमता अभिवृद्धि

जलवायु परिवर्तन तुलनात्मक रूपमा नविनतम विषयवस्तु भएकाले जलवायु परिवर्तनले पार्ने असर तथा प्रभावलाई सम्बोधन गर्नका लागि प्रभावकारी स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तयार गर्न जलवायुले के कस्तो असर पारेको छ, के कस्तो प्रभाव पार्न सक्दछ, अनुकूलनका विद्यमान अवसर वा चुनौती के के छन् र त्यसको सामना गर्नका लागि आवश्यक स्रोत र साधन कसरी जुटाउने आदि सूचना स्थानीयस्तरमा जानकारी गराउन समुदाय, वडा तथा बस्ती र नगरपालिका स्तरमा १८ वटा सचेतना तथा अभिमुखीकरण क्रियाकलाप संचालन गरिएको थियो । सो क्रियाकलापबाट प्रत्यक्ष रूपमा ५६७ व्यक्ति संलग्न भएका छन् । सचेतना कार्यक्रममा सङ्गठन समुदाय, स्थानीय निकाय, राजनीतिक दल, शैक्षिक एवं सेवा प्रदायक संघ-संस्था, विज्ञ, दलित, जनजाति, किसान, युवा र सर्वसाधारणलाई सहभागी गरिएको थियो । सचेतना अभिवृद्धि कार्यक्रमको लागि जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रस्तुति, फ्लेक्स चार्ट, सामुहिक छलफल, लक्षित वर्ग छलफल, सामुहिक कार्य आदिको प्रयोग गरिएको थियो ।

चित्र ५ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा प्रक्रिया

३.२ संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण

यस प्रक्रिया मार्फत संकटासन्न व्यक्ति तथा समुदायहरू र जीविकोपार्जन तथा पर्यावरणीय प्रणालीको विवरण तयार गरी सो बमोजिम अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यक्रमहरू तयार गर्न मद्दत पुगेको छ । संकटासन्नता तथा अनुकूलन मूल्याङ्कन तथा लेखाजोखाका लागि मौसमी पात्रो, बाली पात्रो, ऐतिहासिक समय रेखा, संकटासन्नता नक्साकन, जलवायु परिवर्तनको क्षेत्रगत प्रभाव, पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेका प्रभाव, जीविकोपार्जनका स्रोत र प्रकोप बीच अन्तर सम्बन्ध, जोखिम तथा अनुकूलनको विश्लेषण, अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकीकरण जस्ता सहभागितामूलक अभ्यास तथा विश्लेषण गरी सोबाट आएका नतिजाहरू तल उल्लेख गरिएको छ ।

३.२.१ प्रकोप सूचकाङ्क

मुसिकोट नगरपालिकाको सङ्गठनसन्नता तथा जोखिम विश्लेषण गर्नको लागि नगरपालिकास्तरीय अन्तरक्रियाका सहभागीहरूले पहिचान गरेका १४ वटा प्रकोपहरूले सामुदायमा पारेका असरहरूको विश्लेषण गरिएको छ । यसका लागि विभिन्न प्रकोपहरूसँग सामुदायको सम्मुखता, संवेदनशीलता र प्रकोपहरूसँग जुध्ने अनुकूलन क्षमताको विश्लेषण नेपाल

सरकारले तय गरेका विभिन्न सूचकहरूमध्येबाट यस नगरपालिकाका लागि उपयुक्त सूचकहरूको पहिचान र छनोट गरी गरिएको छ । तल प्रस्तुत तालिका अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूको समस्या तथा जोखिम मुसिकोट नगरपालिकाको विश्लेषण गर्दा पहिरो मुख्य प्रकोपको रूपमा रहेको छ भने सबै भन्दा कम वन डढेलो रहेको छ ।

तालिका 7 प्रकोप सूचकहरूको वडागत मान

प्रकोप सूचकहरू	प्रकोपको वडागत मान													
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
चट्याङ्ग	०.३३	०.३३	०.१७	०.००	१.००	०.१७	०.१७	०.१७	०.५०	०.५०	०.८३	०.१७	१.००	०.५०
बाढी	१.००	०.२१	०.२९	०.०७	०.००	०.०७	०.१४	०.१४	०.१४	०.२१	०.०७	०.१४	०.४३	०.००
पहिरो	०.२५	०.१७	०.१७	०.५८	०.३३	०.००	०.३३	०.५०	०.८३	०.३३	१.००	०.२५	०.२५	०.२५
वन्यजन्तु आतंक	०.२०	०.००	०.२०	०.४०	१.००	०.४०	०.२०	०.४०	०.००	०.००	०.२०	०.२०	०.००	०.००
वन डढेलो	१.००	०.१४	०.००	०.२९	०.८६	०.७१	०.७१	०.२९	०.४३	०.२९	०.७१	०.१४	०.००	०.१४

तालिका 8 प्रकोप वडागत सूचकाङ्क

प्रकोपका सूचकहरू	प्रकोपको वडागत सूचकाङ्क													
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
चट्याङ्ग	०.०५	०.०५	०.०३	०.००	०.१५	०.०३	०.०३	०.०३	०.०८	०.०८	०.१३	०.०३	०.१५	०.०८
बाढी	०.३०	०.०६	०.०९	०.०२	०.००	०.०२	०.०४	०.०४	०.०४	०.०६	०.०२	०.०४	०.१३	०.००
पहिरो	०.१०	०.०७	०.०७	०.२३	०.१३	०.००	०.१३	०.२०	०.३३	०.१३	०.४०	०.१०	०.१०	०.१०
वन्यजन्तु आतंक	०.०२	०.००	०.०२	०.०४	०.१०	०.०४	०.०२	०.०४	०.००	०.००	०.०२	०.०२	०.००	०.००
वन डढेलो	०.०५	०.०१	०.००	०.०१	०.०४	०.०४	०.०४	०.०१	०.०२	०.०१	०.०४	०.०१	०.००	०.०१

३.२.२ सम्मुखता

यस नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सम्मुखताको विश्लेषणका लागि जम्मा जनसङ्ख्या, खेतीयोग्य जमिन, वन क्षेत्र, बस्ती तथा भौतिक पूर्वाधारलाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । यी सूचकहरूको वडागत मान नगरपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिका ९मा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिचान भएका प्रकोपसँग प्रत्येक वडाको जम्मा सम्मुखतालाई एक मानी बढी सम्मुख भएको सूचकलाई बढी र कम सम्मुख भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ । यस नगरपालिकामा प्रकोपहरूले सबैभन्दा बढी कृषि जमिन तथा वन क्षेत्रमा असर गरेको देखिन्छ ।

तालिका 9 सम्मुखताका सूचकहरूको वडागत मान

सम्मुखताका सूचकहरू	सम्मुखताका वडागत मान														औसत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
कुल जनसंख्या	१.००	०.११	०.००	०.२२	०.३६	०.०४	०.२७	०.०५	०.०८	०.०४	०.२२	०.०६	०.१९	०.२१	०.२०
कृषि जग्गा (हे.)	०.६५	०.३७	०.०४	०.४७	०.५०	०.५०	०.८५	०.७६	०.९०	०.००	१.००	०.१२	०.२७	०.२०	०.४७
सामुदायिक वन (हे.)	०.६७	०.००	०.०१	०.२२	०.१५	०.८२	१.००	०.३५	०.१२	०.४३	०.३१	०.०९	०.०१	०.०३	०.३०
बस्ती क्षेत्रफल (हे.)	१.००	०.२०	०.२६	०.१८	०.४६	०.२२	०.४०	०.०७	०.०१	०.२८	०.०२	०.३७	०.०९	०.००	०.२५

तालिका १० मा देखाइएको सम्मुखताको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा १ सबैभन्दा बढी र वडा ३ सबैभन्दा कम सम्मुख रहेका छन् ।

तालिका 10 सम्मुखताहरूको वडागत सूचकाङ्क

सम्मुखताका सूचकहरू	सम्मुखताका वडाका सूचकाङ्क													
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
कुल जनसंख्या	०.४०	०.०५	०.००	०.०९	०.१४	०.०१	०.११	०.०२	०.०३	०.०२	०.०९	०.०२	०.०८	०.०८
कृषि जग्गा (हे.)	०.२०	०.११	०.०१	०.१४	०.१५	०.१५	०.२५	०.२३	०.२७	०.००	०.३०	०.०४	०.०८	०.०६
सामुदायिक वन (हे.)	०.१३	०.००	०.००	०.०४	०.०३	०.१६	०.२०	०.०७	०.०२	०.०९	०.०६	०.०२	०.००	०.०१
बस्ती क्षेत्रफल (हे.)	०.१०	०.०२	०.०३	०.०२	०.०५	०.०२	०.०४	०.०१	०.००	०.०३	०.००	०.०४	०.०१	०.००

जम्मा	०.८३	०.१७	०.०४	०.२९	०.३७	०.३५	०.६०	०.३२	०.३३	०.१३	०.४५	०.१२	०.१७	०.१५

३.२.३ संवेदनशीलता

यस नगरपालिका संवेदनशीलताको विश्लेषणका लागि आर्थिक रूपमा निष्क्रिय जनसङ्ख्या, महिलाको जनसङ्ख्या, फरक क्षमता भएको जनसङ्ख्या, मजदुरी जनसङ्ख्या अनुपात, पहिरोले गर्दा खेतीयोग्य जमिनलाई क्षति पुऱ्याएको घरधुरी प्रतिशत, कच्ची घरको सङ्ख्या, दाउरालाई मात्र इन्धनको रूपमा प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या, खुला पानी पिउने घरधुरी, स्वास्थ्य केन्द्र लाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । नगरपालिकामा आयोजना भएको अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गबाट प्रत्येक सूचकको वडागत मान निर्धारण गरेका छन् । यसरी मान निर्धारण गर्नको लागि प्रत्येक वडाको जम्मा संवेदनशीलतालाई एक मानी पहिचान भएका ५ वटा प्रकोपसँग बढी संवेदनशील भएको सूचकलाई बढी र कम संवेदनशील भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ

तालिका 11 संवेदनशीलताका सूचकहरूको वडागत मान

संवेदनशीलता सूचकहरू	वडागत संवेदनशीलता मान														
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	औसत
उमेर समूह (१८ वर्ष मुनि र ६० भन्दा माथि)	१	०.१	०	०.२४	०.४	०	०.३	०.१	०.१	०.१	०.३	०.१	०.२	०.३	०.२३०
महिला जनसंख्या	१	०.१	०	०.२२	०.४	०	०.३	०	०.१	०	०.२	०.१	०.२	०.२	०.२०९
अपाङ्गता संख्या	१	०.१	०	०.२२	०.४	०	०.३	०	०.१	०	०.२	०.१	०.२	०.२	०.२०३
अकाशे पानी सिंचित कृषि जमिन (हे)	०.७	०.४	०	०.४७	०.५	०.५	०.८	०.८	०.९	०.००	१	०.१	०.३	०.२	०.४७३
कच्ची घर संख्या	१	०.२	०	०.२३	०.३	०.१	०.३	०	०.१	०	०.३	०.१	०.२	०.२	०.२१०
पहिरो प्रभावित घरधुरी संख्या	१	०	०	०.०२	०	०	०	०.१	०	०	०.१	०	०.१	०	०.०९८
दाउरा आगोका मुख्य स्रोत घरधुरी	१	०.४	०	०.४५	०.१	०.१	०.६	०.१	०.२	०.२	०.६	०.२	०.५	०.५	०.३६२
खाने पानीका लागि पानी मुहान स्रोत संख्या	०.३	०.३	०.४	०.२३	०.२	०	०	०	०.१	०	०.३	१	०.२	०.१	०.२२३
उज्जयालोका लागि विद्युत पहुच भएका घरधुरी संख्या	०.४	०	०	०.०९	०.२	०.१	०.२	०.२	०	०	०	०.१	०.१	१	०.१७५

तालिका १२ मा देखाइएको संवेदनशीलताको सूचकाङ्क अनुसार जलवायुजन्य प्रकोपहरूसँग वडा १ सबैभन्दा बढी र वडा ३ सबैभन्दा कम संवेदनशील रहेका छन् ।

तालिका 12 संवेदनशीलताको वडागत सूचकाङ्क

संवेदनशीलता सूचकहरू	वडागत संवेदनशीलता सूचकाङ्क														
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
उमेर समूह (१८ वर्ष मुनि र ६० भन्दा माथि)	०.२०	०.०३	०.००	०.०५	०.०८	०.०१	०.०६	०.०१	०.०२	०.०१	०.०५	०.०२	०.०५	०.०६	
महिला जनसंख्या	०.०५	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०१	०.०१	
अपाङ्गता संख्या	०.१०	०.०१	०.००	०.०२	०.०४	०.००	०.०३	०.००	०.०१	०.००	०.०२	०.०१	०.०२	०.०२	
अकाशे पानी सिंचित कृषि जमिन (हे)	०.०७	०.०४	०.००	०.०५	०.०५	०.०५	०.०८	०.०८	०.०९	०.००	०.१०	०.०१	०.०३	०.०२	
कच्ची घर संख्या	०.०५	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०१	०.०१	
पहिरो प्रभावित घरधुरी संख्या	०.३०	०.००	०.००	०.०१	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.००	०.०२	०.०१	०.०३	०.०१	
दाउरा आगोका मुख्य स्रोत घरधुरी	०.०५	०.०२	०.००	०.०२	०.००	०.०१	०.०३	०.०१	०.०१	०.०१	०.०३	०.०१	०.०२	०.०३	
खाने पानीका लागि पानी मुहान स्रोत संख्या	०.०३	०.०३	०.०४	०.०२	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०३	०.१०	०.०२	०.०१	
उज्जयालोका लागि विद्युत पहुच भएका घरधुरी संख्या	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.०१	०.०५	
जम्मा	०.८६	०.१४	०.०४	०.१९	०.२४	०.०८	०.२५	०.१४	०.१५	०.०३	०.२८	०.१७	०.१९	०.२२	

३.२.४ अनुकूलन क्षमता

यस नगरपालिकामा पहिचान भएका प्रकोपहरूसँग सामुदायिक तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको अनुकूलन क्षमताको विश्लेषणका लागि जागिरेको सङ्ख्या, शिक्षित जनसङ्ख्या, विद्युतमा पहुँच पुगेका घरधुरीको सङ्ख्या, सामुदायिक वनको सङ्ख्या, विद्यालयको सङ्ख्या, स्वास्थ्य पूर्वाधारको सङ्ख्या, सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएका घरधुरीको सङ्ख्या, बाह्रै महिना खान पुग्ने घरधुरी, खानेपानीका स्रोत तथा वितरण, र पर्यटकीय क्षेत्रको सङ्ख्यालाई सूचकको रूपमा लिइएको छ । यी सूचकहरूको वडागत मान नगरपालिकामा आयोजित अन्तरक्रिया कार्यक्रमका सहभागीहरूले सहभागितामूलक ढङ्गले निर्धारण गरेका छन् जसलाई तालिका १३ मा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिचान भएका प्रकोपसँग प्रत्येक वडाको जम्मा अनुकूलन क्षमतालाई एक मानी बढी क्षमता भएको सूचकलाई बढी र कम क्षमता भएको सूचकलाई कम मान दिइएको छ ।

तालिका १३ अनुकूलन क्षमताका सूचकहरूको वडागत मान

अनुकूलन क्षमता सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत मान														औसत
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	
जागिरे जनसङ्ख्या	१	०.१	०	०.२	०.३	०.१	०	०.२	०	०.१	०.३	०	०.१	०.३	०.२०
शिक्षित जनसङ्ख्या	१	०.१	०	०.२	०.४	०	०.२	०	०.१	०	०.२	०.१	०.२	०.२	०.१९
सिन्चित जग्गा (हे)	०.७	०.४	०	०.५	०.५	०.५	०.८	०.८	०.९	०	१	०.१	०.३	०.२	०.४७
एग्रीभेट संख्या	१	०.३	०.२	०.७	०.२	०	०	०	०	०	०	०	०.३	०	०.१९
सामुदायिक वन संख्या	१	०.१	०	०.४	०.८	०.७	०.६	०.३	०.४	०.३	०.६	०.२	०.१	०.१	०.४०
स्वच्छ पानी पहुँच घरधुरी संख्या	१	०.१	०	०.२	०.४	०	०.२	०	०	०	०.२	०	०.१	०.२	०.१८
विद्युत पहुँच घरधुरी	१	०.१	०	०.२	०.४	०	०.२	०	०	०	०.२	०	०.२	०.१	०.१८
विद्यालय संख्या	१	०	०	०.४	०.२	०.२	०	०.४	०.४	०.२	०.८	०.२	०.६	१	०.३९
स्वास्थ्य सेवा केन्द्र संख्या	०	०	०	०	१	१	०	१	०	०	०	०	०	०	०.२१
तालतलैया संख्या	०	०	०.३	०.३	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०	०.१२
बजार केन्द्र संख्या	१	०	०	०.५	०	०	०	०	०	०	०.५	०	०	०	०.१४
पर्यटन गन्तव्य संख्या	१	०	०	०.५	०.३	०	०.३	०.३	०	०	०	०	०	०	०.१६
पुलपुलैया संख्या	०.७	०.२	०.५	१	०.२	०.२	०	०	०	०	०.५	०.३	०.८	०.५	०.३५

तालिका १४ मा देखाइएको अनुकूलन क्षमताको सूचकाङ्क अनुसार प्रकोपहरूसँग जुध्न वडा १ सँग सबैभन्दा बढी र वडा ३ सँग सबैभन्दा कम अनुकूलन क्षमता रहेका छन् ।

तालिका 14 अनुकूलन क्षमताको वडागत सूचकाङ्क

अनुकूलन क्षमता सूचकहरू	अनुकूलन क्षमताको वडागत सूचकाङ्क													
	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
जागिरे जनसंख्या	०.१५	०.०१	०.००	०.०३	०.०४	०.०१	०.००	०.०३	०.००	०.०१	०.०५	०.०१	०.०२	०.०५
शिक्षित जनसंख्या	०.०५	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०१	०.०१
सिन्चित जग्गा (हे)	०.१३	०.०७	०.०१	०.०९	०.१०	०.१०	०.१७	०.१५	०.१८	०.००	०.२०	०.०२	०.०५	०.०४
एग्रीभेट संख्या	०.०२	०.०१	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००
सामुदायिक वन संख्या	०.२५	०.०४	०.००	०.११	०.२०	०.१८	०.१६	०.०७	०.०९	०.०७	०.१४	०.०५	०.०२	०.०४
स्वच्छ पानी पहुच घरधुरी संख्या	०.०५	०.००	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.०१	०.०१
विद्युत पहुच घरधुरी	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
विद्यालय संख्या	०.०२	०.००	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.०१	०.००	०.०२	०.००	०.०१	०.०२
स्वास्थ्य सेवा केन्द्र संख्या	०.००	०.००	०.००	०.००	०.१०	०.१०	०.००	०.१०	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
तालतलैया संख्या	०.००	०.००	०.०२	०.०२	०.००	०.००	०.०६	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
बजार केन्द्र संख्या	०.०३	०.००	०.००	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०२	०.००	०.००	०.००
पर्यटन गन्तव्य संख्या	०.०३	०.००	०.००	०.०२	०.०१	०.००	०.०१	०.०१	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००
पुलपुलैया संख्या	०.०१	०.००	०.०१	०.०२	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.००	०.०१	०.०१	०.०२	०.०१
जम्मा	०.७६	०.१४	०.०४	०.३५	०.५०	०.४०	०.४२	०.३७	०.२९	०.०९	०.४६	०.१०	०.१५	०.१७

३.२.५ जोखिमका आधारमा वडा स्तरीकरण

संवेदनशीलता तथा अनुकूलन क्षमताको वडागत कूल सूचकाङ्कको आधारमा वडागत सङ्कटासन्नता पहिचान गरिएको छ । अन्त्यमा प्रकोप, सम्मुखता र सङ्कटासन्नताका आधारमा जोखिमको वडागत सूचकाङ्क निकालिएको छ । यसरी जोखिमको वडागत सूचकाङ्कको पहिचान गरी १४ वटा नै वडाहरूको स्तरीकरण गरिएको छ । तालिका १५ मा देखाइए भैं मुसिकोट नगरपालिकाको वडा नं १, १२, १३ र १४ अति उच्च जोखिममा रहेका छन् भने वडा नं २ र ३ उच्च र बाँकी वार्डहरू मध्यम स्तरका रहेका छन् ।

तालिका 15 प्रकोप, सम्मुखता, संवेदनशीलता, अनुकूलन क्षमता, सङ्कटासन्नता तथा जोखिमको आधारमा वडा

वडा नं	प्रकोप (क)	सम्मुखता (ख)	संवेदनशीलता (ग)	अनुकूलन क्षमता (घ)	सङ्कटासन्नता (ङ) (ग- घ)	जोखिम क *ख *ङ	जोखिमको अवस्था
१	०.५२	०.८३	०.८६	०.७६	०.१०	०.०४३	उच्च
२	०.१८८१	०.१७	०.१४	०.१४	०.००	०.०००	उच्च
३	०.१९७४	०.०४	०.०४	०.०४	०.००	०.०००	उच्च
४	०.३०९	०.२९	०.१९	०.३५	-०.१५	-०.०१४	मध्यम
५	०.४२६२	०.३७	०.२४	०.५०	-०.२७	-०.०४२	मध्यम
६	०.१२२१	०.३५	०.०८	०.४०	-०.३२	-०.०१४	मध्यम
७	०.२५६९	०.६०	०.२५	०.४२	-०.१७	-०.०२७	मध्यम
८	०.३२२१	०.३२	०.१४	०.३७	-०.२४	-०.०२५	मध्यम
९	०.४७२६	०.३३	०.१५	०.२९	-०.१४	-०.०२१	मध्यम
१०	०.२८६९	०.१३	०.०३	०.०९	-०.०६	-०.००२	मध्यम
११	०.६०२१	०.४५	०.२८	०.४६	-०.१८	-०.०४९	मध्यम
१२	०.१९५	०.१२	०.१७	०.१०	०.०७	०.००२	उच्च

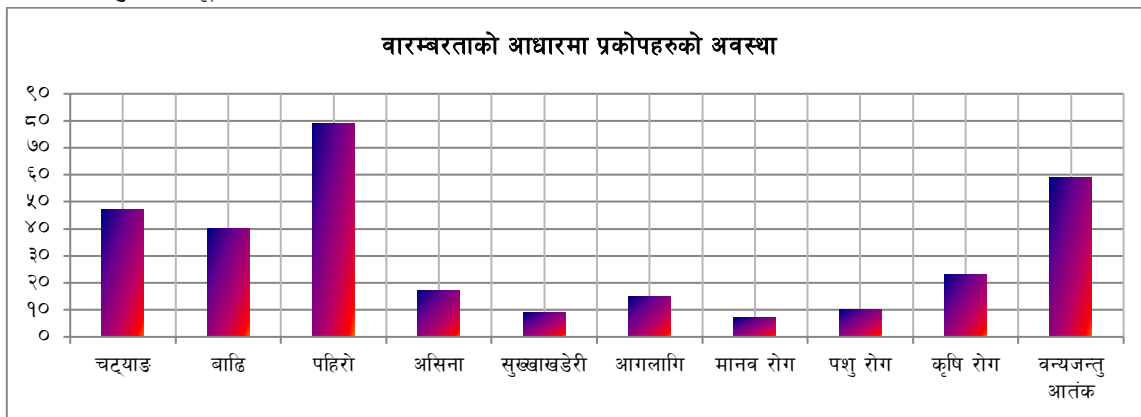

१३	०.३७८६	०.१७	०.१९	०.१५	०.०५	०.००३	
१४	०.१८२१	०.१५	०.२२	०.१७	०.०४	०.००१	
							अति उच्च
							उच्च
							मध्यम

३.२.६ प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

यस मुसिकोट नगरपालिका रुकुम पश्चिममा विगतमा भएका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपका घटनाक्रमहरूको प्रकृति र प्रभाव विश्लेषण गर्न विगत ३० वर्षदेखि हालसम्मको जलवायुजन्य प्रकोप, प्रभाव, प्रभावित समुदाय र त्यससँग जुध्न समूहले गरेका प्रयासहरूका साथै सो प्रकोपको असरहरूको भविष्यको परिदृष्यको बारेमा मुसिकोट नगरपालिकाका विभिन्न बस्ती, वडा र नगरपालिकास्तरमा जनप्रतिनिधिहरू, विभिन्न दलहरूका प्रतिनिधिहरू, ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवी तथा जानिफकारहरूको उपस्थितिमा समग्र विश्लेषण गरी संकटासन्नताको समग्र अवस्था विश्लेषण गरिएको छ। चट्याङ्ग, बाढी, पहिरो, खडेरी, आगलागी, मानव रोग, बाली तथा पशुवस्तुमा नयाँ नयाँ रोग आदी घटनाक्रमले सबै वडामा लगभग प्रत्येक वर्ष क्षती पुऱ्याइरहेको पाइएको छ। चट्याङ्ग, बाढी, पहिरो, मानव रोगले मानिसको मृत्यु समेत भएको छ भने सबै प्रकोपले वर्षेनी आर्थिक क्षती पुऱ्याइरहेको छ। उच्च भागहरू, वडा नं.१ को घिमाने, वडा नं.५ को डिग्रे, घुईलपानी, थर्पु गाउँमा अत्यधिक हिमपात भई गहुँ वाली, फलफूल र तरकारी खेती नोक्सान गरेको छ। प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम, प्रकोपले क्षती पुऱ्याएको स्थान, असर तथा प्रभाव, भविष्यमा हुनसक्ने प्रवृत्ति र समुदायको प्रयासलाई अनुसूची १ मा विस्तृतमा प्रस्तुत गरिएको छ।

यस नगरपालिकामा परापूर्व कालदेखि नै विभिन्न खालका प्रकोपहरू देखा परेको तथा महशुस गरेको पाइन्छ। जसअन्तर्गत चट्याङ्ग, बाढी, पहिरो, असिना, सुख्खाखडेरी, आगलागी, मानव रोग, पशुरोग, कृषिमा रोगकिरा, हावाहुरी, वन्यजन्तु आतंक, हिमपात, तुषारो, भूकम्प, मिचाहा प्रजाति आदि।

चित्र ६ : प्रकोपको बारम्बरता

३.२.७ परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

स्थानीय मौसम र मौसमी अवस्था, बाली तथा प्रकोपमा आएको परिवर्तन बारे जानकारी हासिल गर्न परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो विधिको प्रयोग गरिएको थियो। समुदायको ज्येष्ठ नागरिक, बुद्धिजीवीहरूसंगको छलफलबाट भएको जलवायु सम्बन्धी जानकारी विवरणका आधारमा तापक्रम, वर्षाको स्वरूप, विरुवाको व्यवहार (फुले फले समय), प्रकोपको स्वरूप आदिमा आधारित यो पात्रो तयार गरिएको थियो। मौसमी पात्रो सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न विगत ३० वर्ष भन्दा पहिले र हालको बारे तुलनात्मक अध्ययन गरी प्रकोप, तापक्रम, बाली आदि हुने समयमा परिवर्तन आएको वा नआएको प्रष्ट समुदायमा देखिएको थियो। मुसिकोट नगरपालिकामा तयार पारिएको परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका १६ : परिवर्तित प्रकोप तथा मौसमी पात्रो

सम्बन्धिताको क्षेत्र	सूचकहरू	समय	मौसमी पात्रो												समयमा देखिएको परिवर्तन (घटबढ)	
			वैशाख	जेठ	असार	श्रावण	भाद्र	आश्विन	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फाल्गुण	चैत्र		
तापक्रम	गर्मीको दिन	पहिले	१	२	४	४	३									गर्मी हुने समय १ महिनाले बढेको र अत्याधिक गर्मी हुने समय उस्तै रहेको
		अहिले	२	३	४	४	३								१	
	जाडोको दिन	पहिले						१	२	३	४	४	३	१		जाडोका दिन २ महिनाले घटेको साथै अत्याधिक जाडो हुने समय पनि १ महिनाले घटेको
		अहिले							१	२	४	४	१			
वर्षा तथा यसको स्वरूप	मौसमी वर्षा	पहिले		१	४	४	१									वर्षे वर्षा १ महिनाले घटेर, १ महिनाले पछाडी सर्नेको साथै पहिलेको जस्तो अत्याधिक वर्षा हुने नगरेको
		अहिले			१	२	२	१								
	हिउँदे वर्षा	पहिले														पहिले हिउँदमा वर्षा नहुने तर हाल हिउँ पर्ने कमी भई वर्षा हुने गरेको
		अहिले									१	१	१			
	पिहमपात	पहिले							१	१	४	४	४	१		अहिले हिउँ कम पर्ने थालेको साथै हिउँ पर्ने समयमा पनि २ महिनाले कमी आएको र अत्याधिक हिउँ पर्ने समय पनि १ महिनाले घटेको।
		अहिले									३	३	१	१		
	तुसारी	पहिले							१	२	२					पहिलेको भन्दा अहिले तुसारी पर्ने समय १ महिनाले घटेको
		अहिले								१	१					
विरुवाको व्यवहार	फूल फुल्ने	पहिले	३												रैथाने स्याउको विरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फूल लाग्ने समय १ महिनाले अघि सर्नेको	
		अहिले												३		
	फल फल्ने	पहिले		३											रैथाने स्याउको विरुवाको व्यवहार हेरिएको, जस अनुसार फल फल्ने समय १ महिनाले अघि सर्नेको	
		अहिले	३													
प्रकोपको स्वरूप	खडेरीको घटना	पहिले													पहिले खडेरीको समस्या थिएन तर हाल आएर खडेरीको प्रभाव देखिएको छ	
		अहिले	३	४									१	२		
	वाढी र पहिरोको घटना	पहिले			१	१									वर्षा हुने समयको परिवर्तन सँगै वाढी पहिरोको घटनाक्रम पनि पछि सर्नेको	
		अहिले				३	४									
जीविकोपार्जनका क्रियाकलापहरू	गाई र भैँँसको भित्र्याउने	पहिले		४					४						पहिले जेठमा फाफर छर्ने र कार्तिकमा भित्र्याउने गरेकोमा हाल असारमा छर्ने र असोजमा भित्र्याउने गरेको	
		अहिले			४				४							
	जौ (छर्ने र भित्र्याउने)	पहिले		५						५					जौ पहिले मंसिरमा छर्ने जेठमा भित्र्याइन्थ्यो भने हाल कार्तिक मंसिर तिर छर्ने जेठमा भित्र्याउने गरेको	
		अहिले		४						४	३					
भौतिक जानकारी	पानीको मूलफुट्ने	पहिले		१	२	३									पहिले हिउँ प्रशस्त मात्रामा पर्ने भएकोले हिउँदे मुलहरू चैत्र र वैशाखमा फुट्ने र वर्षे मुलहरू असार र श्रावणमा फुट्ने गरेकोमा हाल हिउँ कमपर्ने कारण हिउँदे मुल नफुट्ने र वर्षे मुल मात्र फुट्ने गरेको	
		अहिले				३										

पहिले भन्नाले ३० वर्ष भन्दा माथि र अहिले भन्नाले विगत ५ वर्षदेखि यताको समय सम्झनु पर्छ

नोट : अति उच्च प्रभाव परेको भए ४, उच्च प्रभाव ३ मध्यम प्रभाव परेको भए २ र न्यून प्रभाव परेको भए १ अंक

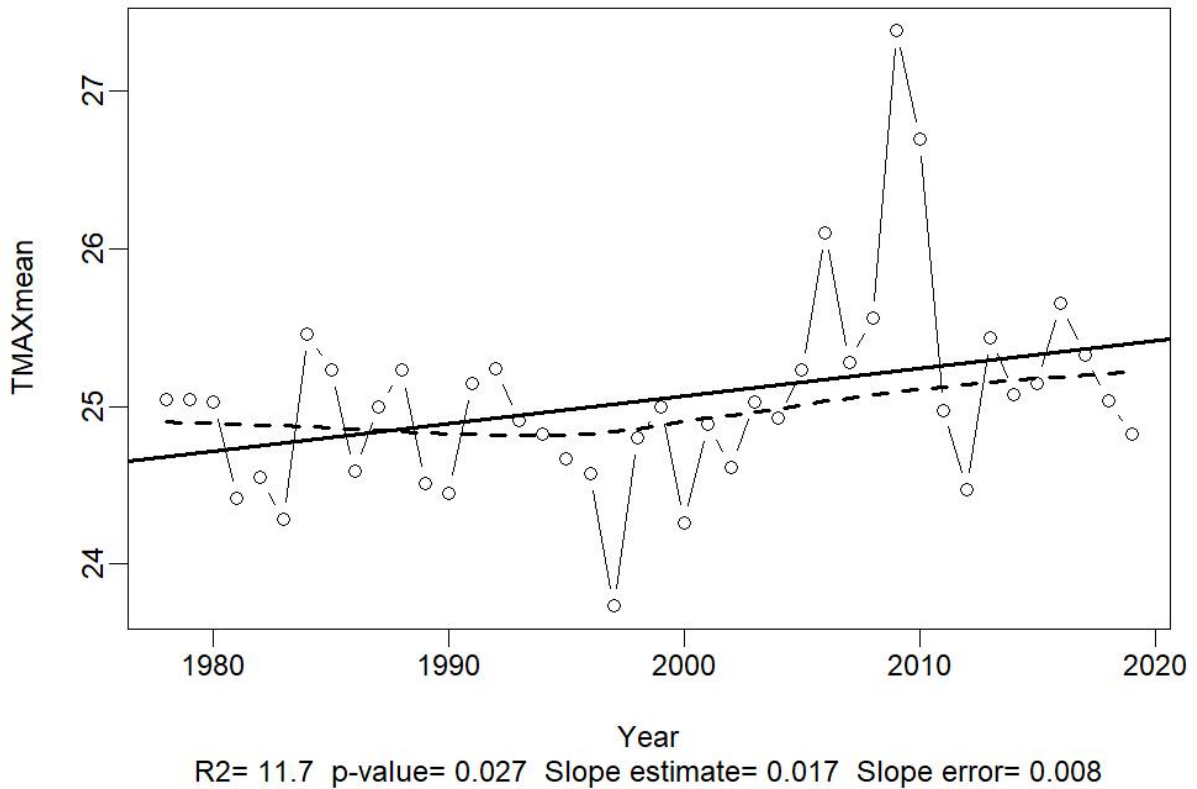
जलवायु परिवर्तनका कारण हाल गर्मीका दिनहरू बढेका छन् भने जाडोका दिनहरू घट्ने क्रममा छन्। हिउँ कम पर्ने थालेको छ जसले गर्दा हिउँदे वर्षा हुने गरेको छ। यस्ता मौसमी परिवर्तनले गर्दा वाढी पहिरोको घटना भन्दा बढ्ने क्रममा छ र यसले पार्ने जोखिम पनि उच्च रहेको छ। वर्षे समयमा पानी पर्ने मात्राको कमी आएको छ जसले गर्दा पहिले खडेरीको प्रभाव थिएन भने अहिले यसको प्रभाव उच्च पाइएको छ। यस्ता फेरबदलले गर्दा बाली लगाउने तथा भित्र्याउने समयमा फरक आएको छ र अनिश्चितता रहेको छ।

३.२.८ तापक्रम र वर्षाका तथ्यांकहरूको विश्लेषण

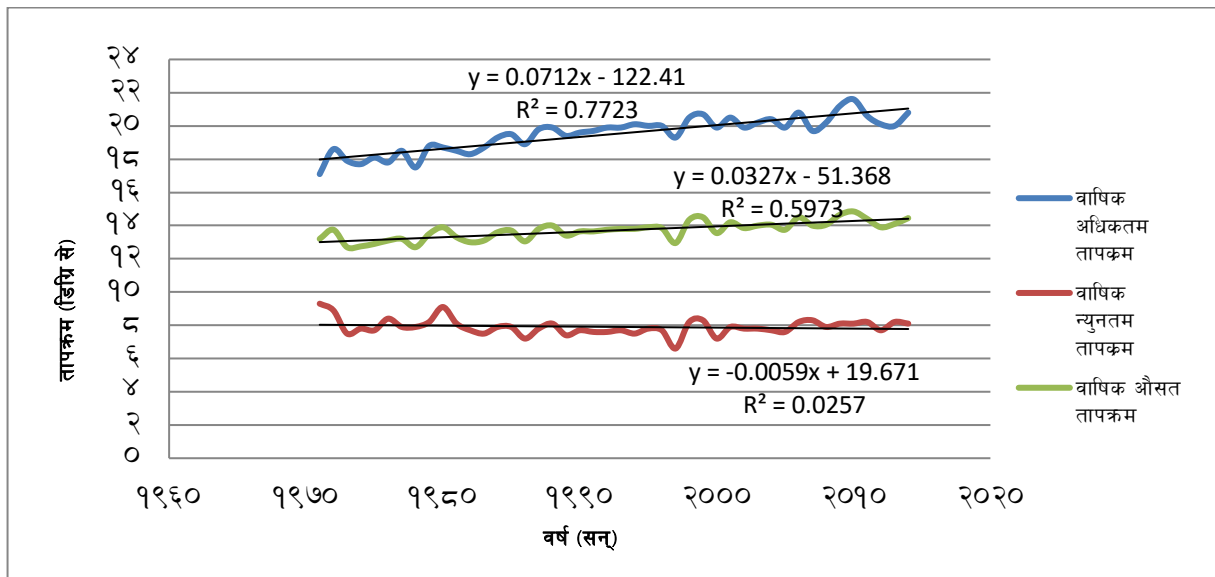
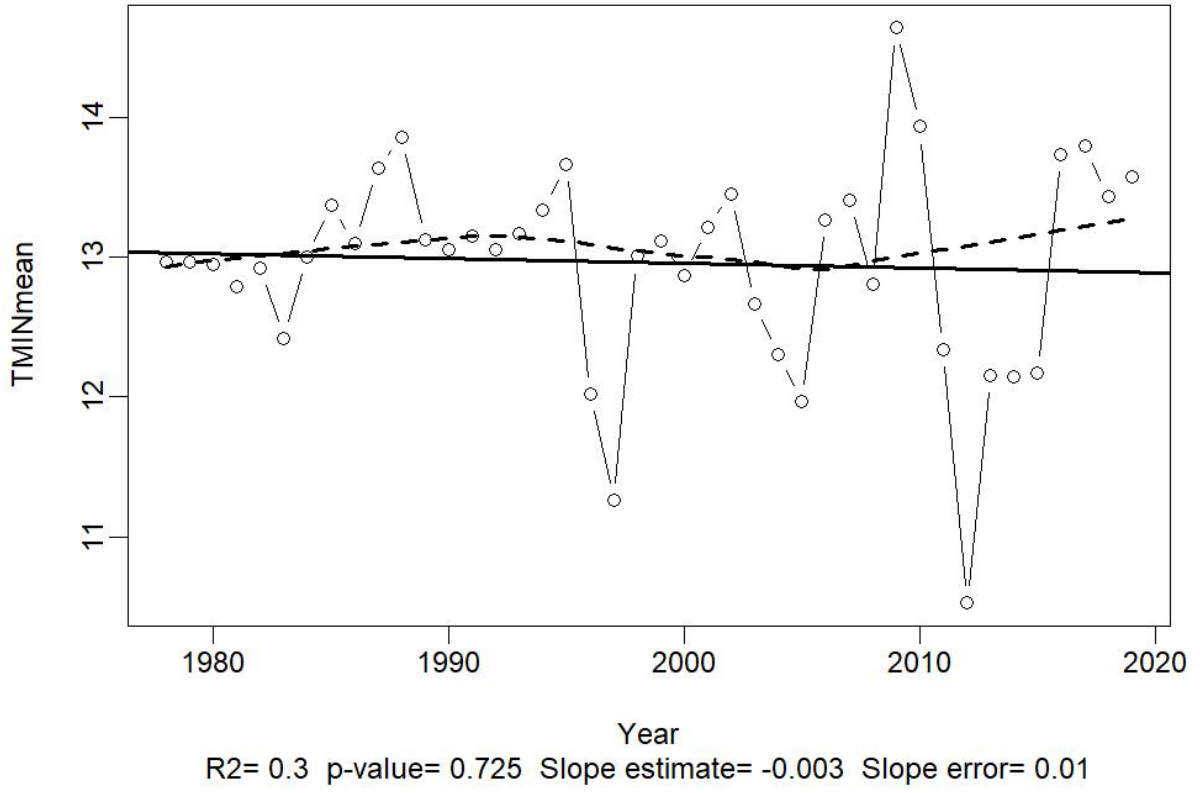
विगत (सन् १९७१ देखि २०१४ सम्म) को तापक्रम र वर्षाको मात्रालाई आधार मानेर नेपाल सरकार जल तथा मौसम विज्ञान विभागले २०७४ सालमा गरेको एक अध्ययन अनुसार नेपालको वार्षिक तापक्रम वृद्धि दर ०.०५६° सेन्टिग्रेड रहेको छ।

रुकुम पश्चिममा ताता दिनहरु एवम् रातहरु पनि बढ्दै गइरहेको साथै रुकुम पश्चिम लगायतका उत्तर पश्चिमी जिल्लाहरुमा वर्षा हुने दिनहरु बढ्दै गएको अध्ययनले देखाउँदछ । मुसिकोट नगरपालिका नजिकमा रहेको तापक्रम तथा वर्षा मापन केन्द्रको (स्टेशन नं. मुसिकोट ५१४) उपलब्ध तापक्रम तथा वर्षाको अध्ययन गर्दा औसत वार्षिक वर्षा बृद्धिदर ८.२९ मिलिमिटर रहेको छ । यसरी हेर्दा वर्षामा पानी पर्ने मात्रामा बढोत्तरी भएको देखिन्छ, जसले गर्दा बाढी र पहिरोको घटनामा तीव्रता आउन सक्ने आँकलन गर्न सकिन्छ । उपलब्ध तथ्यांकलाई हेर्दा वार्षिक औसत न्यूनतम तापक्रम घट्दो क्रममा (०.००३)रहेको देखिन्छ भने वार्षिक औसत अधिकतम तापक्रम भने उच्च दरले (०.०१७° सेन्टिग्रेडले) बढेको देखिन्छ । जलवायु परिवर्तनको संकटासन्नताको सवालमा संकटासन्न तथा जोखिम विश्लेषण २०२१ अनुसार समग्र रुकुम पश्चिम जिल्ला र मुसिकोट नगरपालिका जलवायु परिवर्तनको हिसावले उच्च जोखिममा रहेको देखाउँछ (तालिका ८) ।

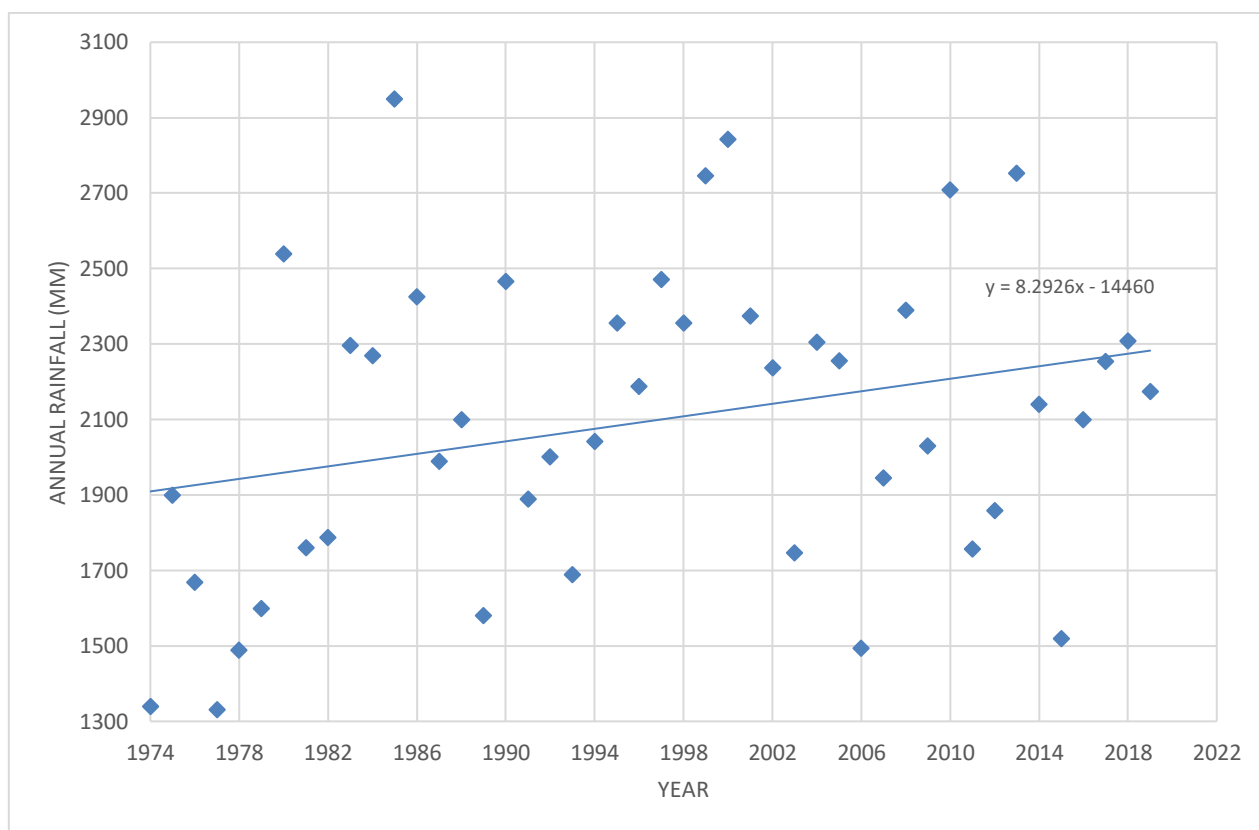
TMAXmean input

TMINmean input

चित्र ७ : अधिकतम, न्यूनतम र औसत तापक्रमको अवस्था

चित्र ८ : वार्षिक वर्षा

३.२.९ सामाजिक स्रोत तथा संकटासन्नता नक्सांकन

माथि उल्लेखित मौसमी पात्रो, ऐतिहासिक घटनाक्रमको समय रेखा विश्लेषणको माध्यमबाट एकिन गरिएका प्रमुख प्रकोपहरूले प्रभावित पारेका क्षेत्रलाई मुसिकोट नगरपालिकाको नक्सामा चित्रित गरिएको छ। उल्लेखित नक्साहरूमा जलवायुजन्य प्रमुख प्रकोप दोहोरिन सक्ने स्थान र प्रभावित हुनसक्ने बस्ती तथा समुदायहरू देखाइएको छ। संकटासन्नता तथा जोखिम विश्लेषण प्रतिवेदन २०२१ अनुसार समग्र रुकुम पश्चिम जिल्ला बाढीको हिसावले अति कम जोखिममा, पहिरोको हिसावले मध्यम जोखिममा तथा खडेरीको हिसावले कम जोखिममा रहेको छ।

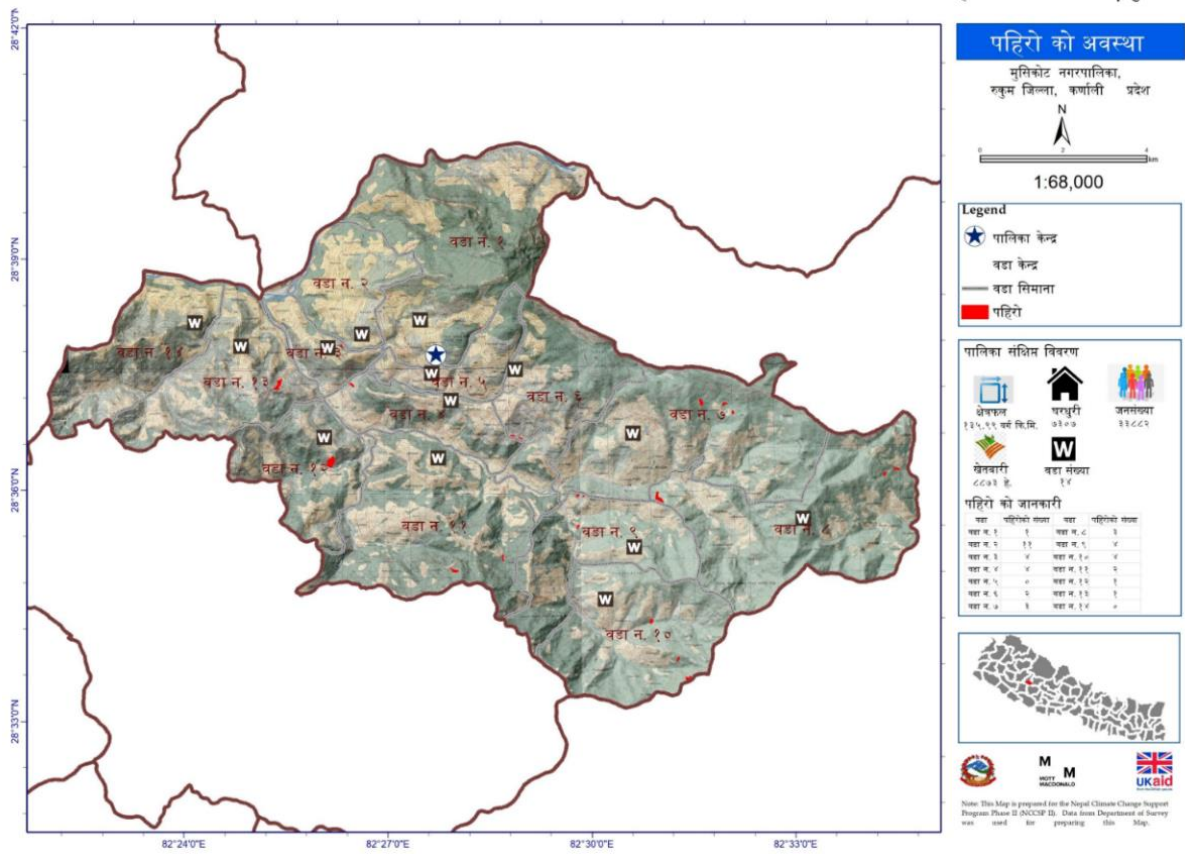
तालिका १७: जलवायु संकटासन्नताको अवस्था

जिल्ला/नगरपालिका	सम्मुखता	संवेदनशिलता	अनुकूलन क्षमता	संकटासन्नता	कैफियत
रुकुम पश्चिम	०.२१९	०.७७२	०.३४१	०.६९७	उच्च
मुसिकोट	०.१८६	०.८६८	०.४५१	०.७०७	उच्च

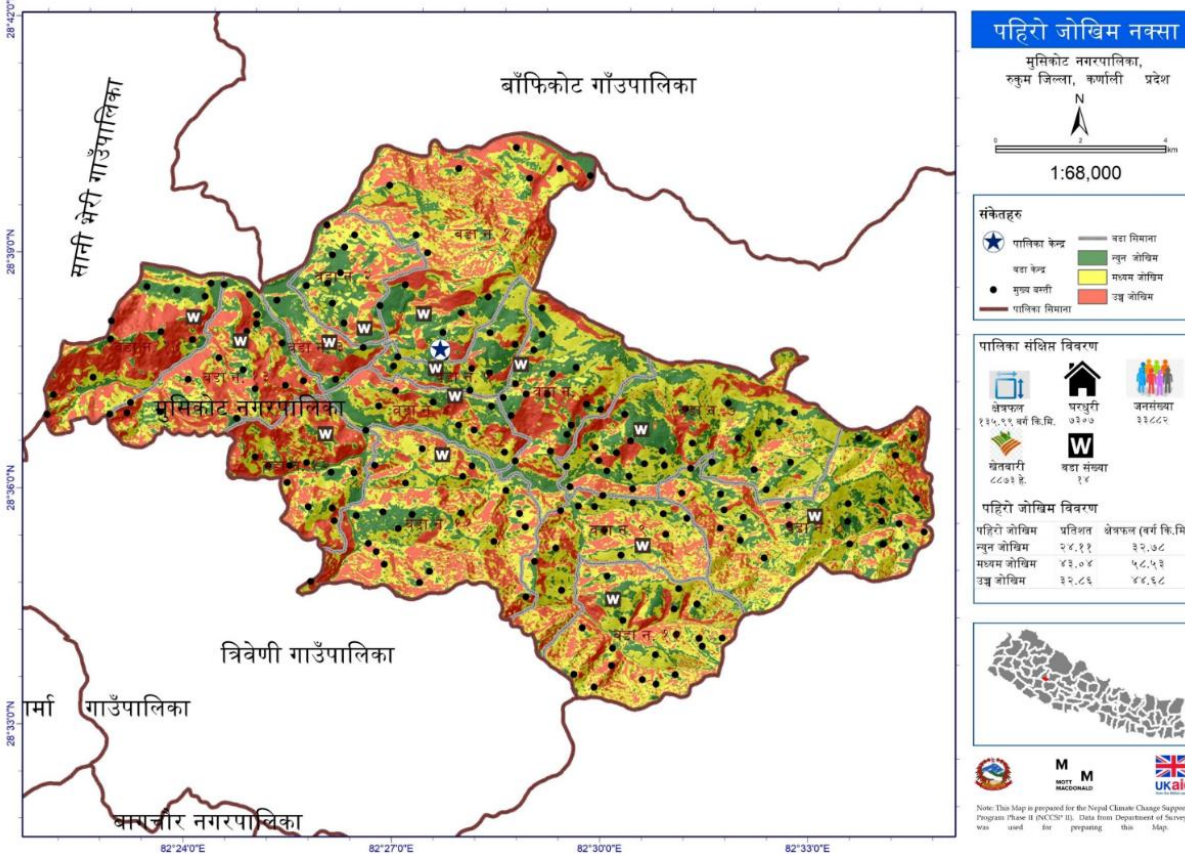
संकटासन्नता स्तरिकरणको आधार

संकटासन्नता स्तर	अंक
अति उच्च	०.७८७-१.०००
उच्च	०.६०१-०.७८६
मध्यम	०.३५६-०.६००
कम	०.१८१-०.३५५
अति कम	०.०००-०.१८०

पहिरो : गत २० वर्षमा यस मुसिकोट नगरपालिकामा कूल ४० वटा पहिरो गएको पाइन्छ। यी पहिरोहरू ०.५८ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफलमा फैलिएका छन् भने करिब ४५ प्रतिशत भूभाग पहिरोको उच्च जोखिममा रहेको छ। नगरपालिकाका १४ वटा वडाहरू मध्ये वडा नं.२ मा सबैभन्दा बढी तथा वडा नं. ५ र १४ मा सबैभन्दा कम रहेका पहिरो गएको देखिन्छ। प्रस्तुत चित्रमा मुसिकोट नगरपालिकाको वडागत पहिरो र जोखिम बस्तीको विवरण दिइएको छ।

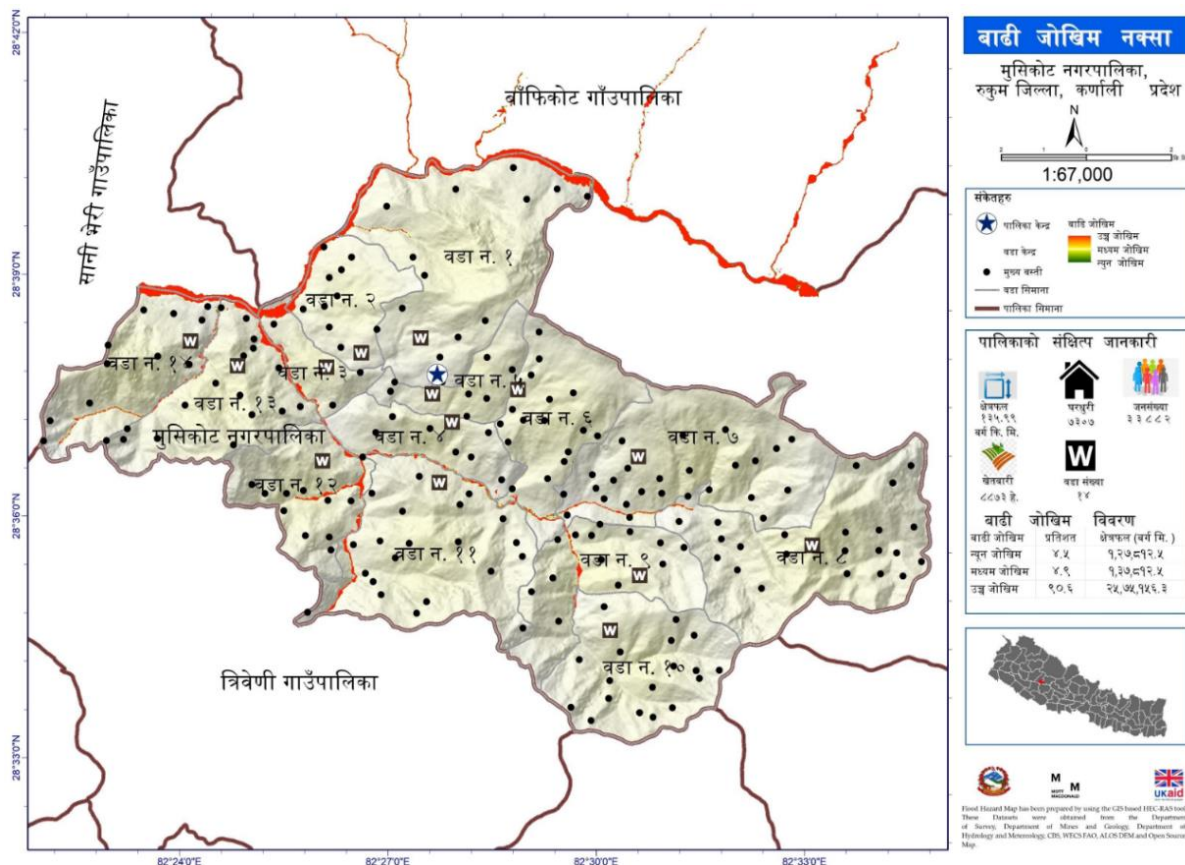
चित्र ९ : मुसिकोट नगरपालिकामा पहिरोको अवस्था

चित्र ११ : मुसिकोट नगरपालिकाको पहिरो जोखिम नक्सा

बाढी

बाढीको जोखिमको हिसावले यस नगरपालिकाको नदी तथा खोला क्षेत्र वरपर उच्च जोखिम रहेको देखिन्छ । नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ ले गरेको विश्लेषण अनुसार नगरपालिकाको सम्पूर्ण क्षेत्रको ७०.८% कम जोखिम, २४.९ % मध्यम जोखिम र ४.३ % उच्च जोखिममा रहेका छन् । सानीभेरी नदी तथा यिनका सहायक खोला वरपर र यसको जलाधार क्षेत्रमा रहेका खहरे खोलाहरुमा बाढीको ठूलो समस्या छ ।सबै वडाहरुको नदी, खोला किनाराको भूभाग बाढीले क्षति गरेको देखिन्छ । मुसिकोट नगरपालिकाको नेपाल जलवायु परिवर्तन सहयोग कार्यक्रम २ को सहयोगमा बाढी प्रकोप नक्साङ्कन तयार पारिएको छ, सो अनुसार बाढी जोखिमको अवस्था चित्रमा देखाइएको छ ।

चित्र १२ :: मुसिकोट नगरपालिकाको बाढी जोखिम नक्सा

३.२.१० संकटासन्नता तथा जोखिमको रुपरेखा

यस विधिको प्रयोगबाट मुसिकोट नगरपालिकाका क्षेत्रमा हाल विद्यमान प्रकोपहरु, ती प्रकोपहरुबाट भई रहेका र भविष्यमा हुन सक्ने समस्याको अवस्था तथा प्रकोप बाट प्रभावित भएका र प्रभावित हुन सक्ने संकटासन्न समुदायहरुको विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका १८ : मुसिकोट नगरपालिकाको जोखिमको अवस्था

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
चट्याङ्ग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	पशु चौपायामा क्षति, मानव जनजिवनको क्षति, विद्युतीय उपकरणहरु, सोलार प्यानलहरुको नाश	गोठ राख्ने चलन कमश हट्दै जाने, पशुचौपाया उन्नत जातको बधुवा पाल्ने कम बढ्ने छ, अत उच्च क्षेत्रमा चट्याङ्गसंगको पशुचौपाया र गोठालाको सम्मुखता घट्ने छ, ग्रामीण विद्युतीकरणसँगै अर्थिकको व्यवस्थाले घरमा चट्याङ्गको प्रभाव कम पर्ने छ ।
बाढी	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरु बगाउँने, धन जनको क्षति, सिंचाई कुलोमा क्षति, वाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा बस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत पूर्वाधार विकास, र भुउपयोगितामा आएको परिवर्तन जस्ता क्रियाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा अस्वभाविक स्थानहरुमा अस्वभाविक हिसावको बाढीका घटनाहरु बढ्ने देखिन्छ।
पहिरो तथा भू-क्षय	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव तथा पशुपंछी मर्ने, खेतबारीको माटो तथा पोषण तत्वहरु बगाउँने, सिंचाई, कुलोमा क्षति, वाटोघाटोमा क्षति, विद्यालय तथा बस्तीमा क्षति, खानेपानी टंकी तथा पाइपलाइनमा क्षति, पशुचौपायाको नाश तथा घाईते, धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने	पानी पर्ने तरिकामा फेरवदल आउनुका साथै अवैज्ञानिक तरिकाले सडक निर्माण, भिरालो क्षेत्रमा भइरहेको खनजोत जस्ता क्रियाकलापहरुले गर्दा भविष्यमा पहिरोका घटनाहरु बढ्ने देखिन्छ।
असिनापानी	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	खाद्यवाली, नगदेवालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास, कहिलेकाहीं विउको लागि पनि जोगाउँन नसकेको दृष्टान्त, पशु चौपायामा क्षति, तरकारी खेतीमा उच्च प्रभाव, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने	असिना पानीको बारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिनापानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ, जसले गर्दा पालिकाको खाद्यवाली, नगदेवालीको क्षति हुने, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास आउने देखिन्छ।
सुखा खडेरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), जडीबुटी संकलक, पशुपालक
	जोखिम	पानीका मुहान सुक्ने, पानीको मात्रा घट्ने, पानीका मुहान कुवा, पथेरा सुक्ने, कृषि उत्पादनमा कमी, वन तथा जैविक विविधतामा क्षति तथा असर, मानव रोगमा वृद्धि, जग्गाको बाभोपना बढ्ने, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, खाद्य संकट, कुपोषण हुने, कृषि रोग, पशु रोग वृद्धि, पानीका मुहानहरु सुकेको, आगलागिका घटनाहरु वृद्धि	उत्पादनमा कमी, खाद्य असुरक्षा, मिचाहा प्रजातीको जोखिम बढ्ने, कृषि रोग, पशु रोग, मानव रोगमा वृद्धि, पानीका थप मुहानहरु सुकेको, आगलागिका घटनाहरु वृद्धिले गर्दा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै बढ्ने, मरुभूमिकरण हुन सक्ने, बढ्दो गर्मी तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वच्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँ नयाँ खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ।
आगलागि/वन डढेलो	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु, जडीबुटी संकलक	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, घरपालुवा पशुपंछी तथा वन्यजन्तु
	जोखिम	धन जनको क्षति, मानव पशुपंछी मर्ने, घाईते हुने, भण्डारण गरेको खाद्यान्न नाश, रुखविरुवा, चराचुरुगी तथा अन्य वन्यजन्तुमा क्षति, घाँस तथा जडिवुटिका प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको, बोट विरुवाको वृद्धि विकासमा असर, वन्यजन्तुहरु लोप हुँदै गएको।	हाल खडेरीको प्रकोप बढ्दै गएकोले आगलागिको घटना पनि बढ्ने देखिन्छ। खरको छाना क्रमश विस्थापन भई आगलागिको जोखिम कम हुनेछ।
मानव रोग	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक
	जोखिम	भाडापखाला, आँखा पाक्ने रोग, औलो, टाईफाइड आदीको संक्रमणमा वृद्धि, गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालकले क्षमता अनुसारको कार्य सम्पादन गर्न नसक्ने, मानसिक विचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु, दक्ष स्वास्थ्य जनशक्तिको माग बढ्नु, स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरुमा भीड हुनु, खर्चमा वृद्धि हुनु, घरभित्र हुने वायु प्रदूषणका कारणले खाना बनाउने समयमा घरभित्र धेरै समय बिताउने गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थीलाई श्वासप्रश्वास सम्बन्धी समस्या बढ्दै गएको छ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पियपदार्थहरुको प्रयोगले सबै स्थानीयहरु, विशेष गरी महिला तथा बालबालिकामा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ। दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरुको फैलावट बढ्नेछ, सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षित पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता हुने जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनेछन्, बच्चाहरु कुपोषित हुन सक्नेछन्। प्रदूषणजन्य रोग बढ्नेछ, स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ, खर्च वृद्धि हुनेछ।
पशुमा रोग	संकटासन्न	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)	पशुपालक किसान, गोठालाहरु, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक)

प्रकोप	संकटासन्नता तथा जोखिम	अहिलेको अवस्था	भविष्यमा हुन सक्ने
	जोखिम	पशुमा विभिन्न किसिमका रोगमा वृद्धि, पशु चौपाया मर्ने, बथान नै मर्ने, पशुपंक्षीबाट मानिसमा संक्रामक रोगहरु सर्न सक्ने, दुध, मासुको उपलब्धता घट्ने, पशु स्वास्थ्य सेवाको खर्च बढ्ने	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो सँगसँगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि विस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ ।
कृषिमा रोग तथा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप	संकटासन्न	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक	महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), कृषक, पशुपालक
	जोखिम	अन्नवालीमा रोग किराको संक्रमणमा वृद्धि, खाद्यान्नको उत्पादनमा र गुणस्तरमा ह्रास, भण्डारण गरेको विउँमा किरा लाग्ने, कृषिमा रोगसँग जुध्न बढी खर्च, बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, भाउ बढ्ने, मनौविज्ञानमा असर पर्ने, मानव रोगमा वृद्धि, कृषोषण हुने, पशुपालनका लागि अन्न दाना कमी, पशुपालनका लागि खाद्य सामग्रीका रुपमा प्रयोग हुने कृषिजन्य पराल, छ्वाली, मकैको ढोडको मात्रा र गुणस्तर घट्ने, कृषि उत्पादनको गुणस्तर घट्ने र भएका कृषि उत्पादनको मुल्यमा गिरावट आउने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रसायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, नौमुले, रापट, सातटार, बाटारका ठुलाठुला कृषियोग्य जमीनहरु घडेरीमा परिणत हुने र शहरको विकास हुने
हावाहुरी	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धानका बोटहरु ढालिदिने र उत्पादनमा ह्रास आउने, घर गोठ, विद्यालयहरु छानाको उडाएको, पठनपाठन बन्द भएको, आरन, घट्टको छानाको उडाएको, मानसिक विचलन पैदा भएको, ममर्तका लागि थप रकम विनियोजन गर्नुपरेको, घट्ट तथा आरन संचालकहरु कतिपय अवस्थामा ममर्त गरी पुनसंचालनमा ल्याउने अवस्थामा नरहेको, फलफूलको बोटहरु भाँचिदिएको	भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढे तापनि भौतिक पूर्वाधारमा कम क्षति पर्ने देखिन्छ ।
वन्यजन्तु आतंक	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक ।	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, धान, तरकारी, फलफूल, आलु र घरपालुवा जनावर साथै कुखुरा, हास खाईदिने र स्यालले घरपालुवा कुकुर टोकेर रेविज रोग संक्रमण बढ्ने गरेको र कुखुरा खाईदिने गरेको । वाँदरले मानिस लाई टोक्ने र खाद्यान्न वाली, फलफूल, साथै घरभित्र पसेर क्षति गर्ने गरेको । मानवीय आवातजावत मा त्रिसित वातावरण सिर्जना हुनु ।	भविष्यमा वन्यजन्तुको आक्रमण तथा मानवीय क्षतिका घटनाहरु बढ्ने, त्रासमय वातावरण सृजना हुनेछ । कृषि क्षेत्रको उत्पादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।
हिमपात	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, जौ, तरकारी, फलफूल, आलु क्षति हुने । उत्पादनमा कमी हुने । खाद्यसंकट हुने । खाद्यान्न वाली, फलफूल, तरकारी को अभाव हुने । मानवीय आवातजावत मा समस्या हुने, बाटो अवरुद्ध हुने ।	अनियमित हिमपात को कारण आर्गेनिक खाद्यान्न को अभाव हुने । कृषि क्षेत्रको उत्पादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।
तुषारो	संकटासन्न	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक	गृहिणी महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धा (ज्येष्ठ नागरिक), विद्यार्थी, शिक्षक, अभिभावक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक
	जोखिम	मकै, जौ, तरकारी, फलफूल, आलु क्षति हुने । उत्पादनमा कमी हुने । खाद्यसंकट हुने । खाद्यान्न वाली, फलफूल, तरकारी को अभाव हुने । मानवीय आवातजावत मा समस्या हुने, बाटो अवरुद्ध हुने ।	आर्गेनिक खाद्यान्न को अभाव हुने । कृषि क्षेत्रको उत्पादन क्षतिहुदा खाद्यसंकट हुनसक्ने देखिन्छ ।

३.२.११ संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान

प्रकोपले सिर्जना गरेका असरहरु विश्लेषण गरी उमेर समूह, लिंग, सामाजिक स्तर, वर्ग र जातजाति अनुसार पर्ने र पारेको प्रभावहरुमा छलफल गरियो । प्रकोपका असरहरुले समुदायका वर्ग, जातजातिमा के कस्ता प्रभाव पारेका छन् र

ति प्रभावहरु कुन समूहमा बढी असर गर्दछन् भन्ने सवालहरुमा छलफल गरि सबै भन्दा उच्च असर पार्ने लाई ३, मध्यमलाई २ र न्यून असर गर्नेलाई १ अंक दिई आएको नतिजा विश्लेषण गरि संकटासन्न वर्ग तथा समुदाय पहिचान (Diffrenetial impact assessment) गरिएको थियो ।

तालिका १९ : संकटासन्नवर्ग तथा सामाजिक समूहहरुको पहिचान

प्रकोप	प्रकोपका असरहरु	संकटासन्नटा वर्ग													
		उमेर समूह				लिंग		वर्ग			सामाजिक स्तर		जातजाती		
		बालबालिका	युवा	वयस्क	बृद्धबृद्धा	महिला	पुरुष	विपन्न	मध्यम	सम्पन्न	अपाङ्गता भएका व्यक्ति	एकल महिला	दलित	जनजाति	बा.क्षे ठ.
चट्याङ्ग	मानवीय र भौतिक संरचनाको क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढ्दै जानु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
बाढी	आवतजावत अवरुद्ध, उत्पादनशिल जग्गा क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
पहिरो	आवतजावत अवरुद्ध, उत्पादनशिल खेतीयोग्य जग्गा क्षति, घर र सामाजिक संरचना क्षति ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
असिना	आवतजावत अवरुद्ध, उत्पादन क्षति, घर र खेतीयोग्य जग्गा क्षति ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
सुख्खा खडेरी	उत्पादनमा कमी हुनु । भोकमरी सुजना हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावार सुक्नु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
आगलागी	वन्यजन्तु को वासस्थान नाश हुनु । महत्वपूर्ण तथा लोपोन्मुख जडिवुटि नाश हुनु । पानीका मुहान सुक्नु । वन पैदावारको पुनउत्पादनमा कमी हुँदै जानु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
मानव रोग	बर्षेनी आँउ, पखाला, निमोनिया, आँखा पाक्ने रोग आउनु । महिलाहरुको पाठेघर सम्बन्धीको समस्या बढ्दै जानु	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
पशुरोग	पशुधनको क्षति हुनु । आम्दानीको स्रोत घट्दै जानु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
कृषिमा रोग	उत्पादनमा कमी हुनु । भोकमरी पर्नु । स्थानीय वीडविजन लोप हुनु	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
हावाहुरी	घर, गोठको छाना क्षति हुनु, विद्यालयको छाना क्षति अनु, विद्यार्थि, कर्मचारीहरुलाई आवतजावतमा कठिन हुनु, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय र कसुरा, पशुचौपाहरु क्षति हुनु । मानसिक त्रास बढ्दै जानु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
हिउ, तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती नष्ट हुनु आवतजावतमा समस्या हुनु, पशुपालनमा समस्या हुनु, जीविकोपार्जमा समस्या हुनु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
भूकम्प	घर भत्किनु, सामाजिक संरचना क्षति, पानीका मुहान सुक्नु तथा मुहान अर्को ठाँउमा परिवर्तन हुनु ।	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
मिचाहा प्रजाति	उत्पादनमा कमी हुनु, रैथाने प्रजाति लोप हुनु,	३	१	१	३	२	१	३	२	१	३	२	३	२	१
जम्मा		४२	१४	१४	४२	२६	१४	४२	२६	१४	४२	२६	४२	२६	१४

माथि उल्लेखित संकटासन्न वर्ग तथा सामाजिक समूहहरुको तालिकाबाट यो स्पष्ट हुन्छ की स्थानीय स्तरमा देखापरेका तथा महसुश गरेका विभिन्न खालका प्रकोपहरुले महिला, बालबालिका, बृद्धबृद्धाहरु, विपन्न, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरु र

दलित समुदायहरूलाई अधिकतम असर पार्ने गरेको देखिन्छ । यस्ता प्रकोपको असर उमेर समूहमा बालबालीका र बृद्धवृद्धाहरूमा उच्च, त्यस्तै लिंगको आधारमा महिलामा उच्च, वर्गको आधारमा विपन्नमा उच्च, सामाजिक स्तरको आधारमा अपांगता भएका व्यक्तिमा उच्च र जातजातीको आधारमा दलितमा उच्च रहेको छ । नगरपालिकाका वडा तथा समुदायमा देखापरेका सबैखालका प्रकोपहरूले स्थानीय जनजिवन, जीविकोपार्जन लाई प्रत्यक्ष प्रभाव पारेको छ ।

३.२.१२ प्रकोपको प्राथमिकिकरण

यस विधिको प्रयोगबाट ऐतिहासिक घटनाक्रम तथा प्रकोप नंक्शाकनबाट पहिचान गरिएका मुसिकोट नगरपालिका अर्न्तगतका १४ वटै वडाहरूमा रहेका विभिन्न जलवायुजन्य प्रकोपहरू मध्ये सबैभन्दा बढी असर तथा प्रभाव पारेको प्रकोप कुन हो भनी स्तरीकरण गर्दै विश्लेषण गरिएको थियो ।

मुसिकोट नगरपालिकाको ऐतिहासिक समयरेखा र सहभागितात्मक छलफलको आधारमा देखिएको विभिन्न प्रकारका जलवायुजन्य तथा गैह्रजलवायुजन्य प्रकोपहरूले सबै भन्दा बढी जीविकोपार्जनमा पारेको असर र प्रकोपको वारम्बारता साथै त्यसको असरको लेखाजोखा गरी जोखिम तथा प्रकोपको विश्लेषण गर्न जोडाविधी (Pair Matrix) को प्रयोग गरि प्रकोप स्तरिकरण गरिएको छ ।

तालिका २० : प्रकोपको स्तरिकरण

प्रकोप	बाढी	पहिरो	असिना	हावाहुरी	चट्याङ्ग	आगलागी	हिमपात	पशु रोग	कृषि रोग तथा मिचाहा प्रजाती	मानव रोग	खडेरी	तुषारो
बाढी		पहिरो	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी	बाढी
पहिरो			पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो	पहिरो
असिना				असिना	चट्याङ्ग	असिना	असिना	असिना	असिना	असिना	खडेरी	असिना
हावाहुरी					चट्याङ्ग	हावाहुरी	हावाहुरी	पशु रोग	कृषि रोग	हावाहुरी	खडेरी	हावाहुरी
चट्याङ्ग						चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग	चट्याङ्ग
आगलागी							आगलागी	पशु रोग	कृषि रोग	आगलागी	खडेरी	आगलागी
हिमपात								पशु रोग	कृषि रोग	मानव रोग	खडेरी	हिमपात
पशु रोग									कृषि रोग	पशु रोग	खडेरी	पशु रोग
कृषिमा रोग तथा मिचाहा प्रजाती										कृषि रोग	खडेरी	कृषि रोग
मानव रोग											खडेरी	मानव रोग
खडेरी												खडेरी
तुषारो												
जम्मा अङ्क	10	11	7	4	9	3	1	4	6	2	8	0
स्तर	2	1	5	8	3	9	11	7	6	10	4	12

समुदाय र मुसिकोट नगरपालिका स्तरीय विभिन्न कार्यक्रममा भएको व्यापक सहभागितामूलक छलफलबाट माथि उल्लेखित तालिका अनुसार यस नगरपालिकामा मुख्य गरी क्रमस पहिरो, बाढी, चट्याङ्ग, खडेरी, असिना, कृषिमा रोग तथा मिचाहा प्रजाती, पशुमा रोग, हावाहुरी, आगलागी, मानवरोग, हिमपात र तुषारो को प्रभाव देखिन्छ । मुसिकोट नगरपालिकाको कमजोर भुवनावट, मध्यपहाड, भौगोलिक विकटता रहेको र अनियमित वर्षा र असिना तथा छिटफुट हिमपातका कारण पहिरोले बर्षेनी बस्ती र खेतीयोग्य जमीनमा क्षति हुने गरेको पाइन्छ । सुख्खा खडेरीको कारण कृषि उत्पादनमा कमी, मौसमि तथा बेमौसमि तरकारी खेती र अन्नवालीलाई रोगकिराले अधिकतम असर गर्ने गरेको साथै वनक्षेत्र संग जोडिएका आवादी तथा खेतीयोग्य क्षेत्रमा वन्यजन्तुले अन्नवाली, फलफूल र तरकारी खेती क्षति गर्ने गरेको छ ।

३.२.१३ वडाको जोडागत जोखिम स्तरीकरण

नगरपालिकाका हरेक वडाहरूमा प्राकृतिक तथा मानवीय कारणले सिर्जित प्रकोपहरूले सङ्कटासन्न वर्ग तथा समुदायहरूलाई पारेको असर पहिचान गरी विश्लेषण गर्दा मुख्यतया आर्थिक रूपले विपन्न, सामाजिक रूपमा पिछडिएका समुदायहरू र वालवालिकाहरू बढी सङ्कटासन्न रहेको पाइएको छ । यस क्रममा सङ्कटासन्नतायुक्त वा सुरक्षित स्थान, भौगोलिक, सामाजिक संरचना, प्रकोपका घटनाबाट विगतमा भएको क्षतिको आँकलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापनका अवसर र चुनौती जस्ता विषयको अध्ययन गरिएको छ । जोडागत विधीबाट प्राप्त नतिजालाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका २१ : वडाहरूको जोडागत जोखिम स्तरिकरण

वडा नं.	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१		२	२	४	१	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
२			२	४	२	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
३				४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
४					४	६	४	८	९	१०	११	१२	१३	१४
५						६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
६							६	८	९	१०	११	१२	१३	१४
७								८	९	१०	११	१२	१३	१४
८									९	१०	८	१२	८	८
९										१०	९	९	९	९
१०											१०	१०	१०	१०
११												१२	११	११
१२													१२	१२
१३														१३
१४														
प्राप्त अंक	२	३	०	५	१	६	४	१०	१२	१३	९	११	८	७
स्तर	१२	११	१४	९	१३	८	१०	४	२	१	५	३	६	७

तालिका २२ : वडा प्राथमिकिकरण को पुस्त्याई

स्तर	वडा	पुस्त्याईका आधार
१	१०	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भूभाग कमी, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षय को उच्च जोखिम मा, सबै समुदायको बस्ती फाटेको तथा भासिएको। सबै समुदाय चुनखोला र धौला पहिरो, कुलासिमल पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। सबै गाउँ समुदायहरु असिना, वन्यजन्तुको आतंकले प्रभावित। खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, यातायात र संचारको पहुचमा कमी। सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी
२	९	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भूभाग कमी, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षय को उच्च जोखिम मा, केही समुदायको बस्ती फाटेको तथा भासिएको। सबै समुदाय चुनखोला र धौला पहिरो, सिस्नेरी पहिरो, चिउरावोट पहिरो, कुलासिमल पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। सबै गाउँ समुदायहरु असिना, वन्यजन्तुको आतंकले प्रभावित। खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, यातायात र संचारको पहुचमा कमी। सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी
३	१२	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भूभाग कमी, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षय को उच्च जोखिम मा, केही समुदायको बस्ती फाटेको तथा भासिएको। समुदायहरुलाई काईयोखोला, लहुँखोला, मुग्लुखोला र पधेराखोला पहिरो, हराले पहिरो, पाथिहाले पहिरो, सिमलवोट पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। सबै गाउँ समुदायहरु असिना, वन्यजन्तुको आतंकले प्रभावित। खोलाहरु संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, यातायात र संचारको पहुचमा कमी। सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी
४	८	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भूभाग कमी, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई ठोक्लावाङ्ग खोला आरुपाते गैरा पहिरो, खावाङ्गखानी पहिरो, तलोखर्क पहिरो, ओखरधारा पहिरो, सेता पहिरो, साजेखोरिया पहिरो, घोरखानी किटनी पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। सबै गाउँ समुदायहरु खोल्साखोल्सी को छेउछाउमा रहेको। वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी। सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी। घोरखानी गाउँ मध्यपहाडि सडक संग जोडिएको।
५	११	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, उत्पादनशिल भूभाग कमी, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका सम्पूर्ण बस्ती पहिरो र भूक्षय को उच्च जोखिम मा, समुदायहरुलाई साँखखोला, लहुँखोला र घोरनेट पहिरो, जुगेना पहिरो, काफलवोट पहिरो, छहरखोला पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। सबै गाउँ समुदायहरु खोला र वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम। सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी। वैरागिठाटी बजार राप्तीराजमार्ग संग जोडिएको।
६	१३	भौगोलिक विकटता, अग्लाअग्ला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका माथिल्लो बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई डाडाछिवाङ्ग, भालदुला पहिरो, केउरापानी पहिरो, रातामाटा पहिरो को उच्चजोखिम मा रहेको। वडाका भित्रि समुदायहरु खोल्साखोल्सी को छेउछाउमा रहेको। वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग,

स्तर	वडा	पुष्ट्याईका आधार
		पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । सादनचौर, चौतारा समुदायहरु मध्यपहाडि सडक संग जोडिएको ।
७	१४	भौगोलिक विकटता, अगलाअगला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका माथिल्लो बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई खाल्चेपाखा, उकालाडाडा, बाघखोर, वारीटोल, टाकूरीमैला पहिरो र सोहि समुदायको भूभाग भासिएको छिवाङ्खोला ले खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको, सानीभेरी नदीले वर्षेनी मानवीय क्षति गरेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । छिवाङ्गजूला मध्यपहाडि सडक संग जोडिएको ।
८	६	भौगोलिक विकटता, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका बस्तीस्तरमा पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई भण्डारीकाडा पहिरो ले खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । वसिवाङ्ग, भण्डारीकाडा समुदायहरु मध्यपहाडि सडकसंग जोडिएका छन ।
९	४	भौगोलिक विकटता, दुईतिहाई भूभाग भिरालो र वनक्षेत्र संग जोडिएको, वडाका माथिल्लो बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई सेतो पहिरो, ट्याखोला पहिरो, बडिलोटे पहिरो, कालाखाली पहिरो, कैनपानी पहिरो, दाउराकाटने पहिरो, स्यालाखरखरे पहिरो र बाहुनपधेरा पहिरो ले खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको, ट्याखोला ले वर्षेनी जग्गा कटान र मानवीय क्षति गर्नेगरेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । सोलावाङ्ग, बोहरागाउँ, चापा समुदायहरु राप्ती राजमार्ग र सितलपोखरी मध्यपहाडि सडकसंग जोडिएका छन ।
१०	७	भौगोलिक विकटता, अगलाअगला पहाडको खोच, दुईतिहाई भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाको साखगाउँ बाहेक सबै बस्तिहरु पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई वासिना पहिरो, तातागैरा पहिरो, रोटेपानी पहिरो, भुसावाङ्ग पहिरो, घरेली पहिरो, धौला पहिरो र सोहि समुदायको भूभाग कमजोर र खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको, साँखखोला, नाप्चेखोला, सिप्चेखोला, काउलेनीखोला, घुपाखोला, खायोखोलाले वर्षेनी खेतीयोग्य जमीन कटान र मानवीय क्षति गरेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । साँख गाउँ मध्यपहाडि सडकसंग जोडिएका छन ।
११	२	भौगोलिक विकटता, भिरालो तथा परम्परागत अव्यवस्थित बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाको मध्यभागमा कमेरीखानी पहिरो तुपेरखोला पहिरो, पानेखोला पहिरो ले बस्तीहरु स्थानान्तर भएको र सानीभेरी नदीले वर्षेनी जग्गाजमीन कटान र मानवीय क्षति गरेको । वडाका भित्र समुदायहरु खोल्साखोल्सी र छेउछाउमा वनक्षेत्र संग जोडिएको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचार र सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी
१२	१	भौगोलिक विकटता, कैलदेउ, छिङ्ग, गुजेलढुंगा, घिमाने अगलाअगला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, कैलदेउ र छिङ्ग गाउँको बस्ती पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा र जमीन भासिएको । समुदायहरुलाई पाटवोटे पहिरो, जुम्लेधारा पहिरो ले खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको, सानीभेरी नदीले वर्षेनी खेतीयोग्य भूभाग कटान र मानवीय क्षति गरेको । वडाका पश्चिम र उत्तर तर्फका समुदायहरु खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । प्रशासनिक तथा सुरक्षासंग जोडिएका सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघसंस्थाहरुको कार्यालय रहेको पुरानो सदरमुकाम साथै जिल्ला स्थित पन्ध्रशैया अस्पताल, सल्ले विमानस्थल र जिल्लास्थित वित्तिय संस्थाहरु रहेका छन । सानाठूला सडकहरु संग जोडिएका छन ।
१३	५	भौगोलिक विकटता, अगलाअगला पहाडको खोच, भिरालो बस्ती, वनक्षेत्र संग जोडिएको बस्ती, वडाका माथिल्लो बस्ती डिग्रे, डाडडुडे पहिरो र भूक्षयको उच्च जोखिममा, समुदायहरुलाई डाडडुडे पहिरो, ज्यामिनडाडा रिठ्ठेचौर पहिरो, भलखोला पाखापानी पहिरो र सोहि समुदायको भुवनावट कमजोर खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको । वडाका पूर्वी तथा उत्तरी क्षेत्रका बस्तीस्तरमा खोल्साखोल्सी र उचाडाडा को छेउछाउमा रहेको । वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । नगरपालिका को कार्यालय र केही सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघसंस्थाहरुको कार्यालय रहेको । सेरीगाउँ मध्यपहाडि सडकसंग जोडिएका छन ।
१४	३	भौगोलिक विकटता, थोरै समुदाय भिरालो बस्तीमा रहेको, छेरा, बाहुनटाकुरा, धैरेनीचौर भूक्षयको उच्च जोखिममा, चमेरीबस्नेखोला पहिरो, बटालाखाली पहिरो, पूर्णवोट पहिरो र सोहि समुदायको भूभाग कमजोर रहेको । सानीभेरी र मुग्लुखोलाले वर्षेनी खेतीयोग्य भूभाग कटान गरेको, सानीभेरी नदीले वर्षेनी मानवीय क्षति गरेको । छेरा र धैरेनीचौर गाउँ वनक्षेत्र संगै जोडिएका पातलो बस्तीहरु चट्याङ्ग, पहिरो, आगलागी असिना, वन्यजन्तु आतंक को उच्च जोखिम, संचारको पहुचमा कमी । सेवाप्रदायक संस्थामा पहुँचमा कमी । धान र गहुँखेतीका साथै तरकारी र तरकारी वालीको वीउ उत्पादन क्षेत्र । निर्माणाधिन क्षेत्रिय रंगशाला, विद्युत प्राधिकरणको सबस्टेशन र केही सरकारी तथा गैह्रसरकारी संघसंस्थाहरुको कार्यालय रहेको । पिपलनेटा, माछिमी ८ किमि मध्यपहाडि सडकसंग जोडिएका छन ।

३.२.१४ प्रकोप तथा जोखिम विश्लेषण

समग्रमा नगरपालिकामा रहेको प्रकोपको प्रभाव, प्रकोपले प्रभावित क्षेत्रहरू विश्लेषण गर्नुका साथै भविष्यमा प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रकोपले पार्न सक्ने जोखिमको विश्लेषण गरिएको थियो। यो विधि प्रयोग गर्दा प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरूको स्तर लाई १ देखि ४ अंकभार दिई विश्लेषण गरिएको थियो जसमा १ भन्नाले न्यून प्रभाव र ४ भन्नाले सबैभन्दा उच्च प्रभाव भन्ने बुझिन्छ। यसरी प्रभावको स्तर, प्रकोप हुन सक्ने जोखिम र प्रभाव पार्न सक्ने जोखिमहरूको अंक भारलाई गुणन गरी प्रकोपको जोखिमको स्तर तय गरिएको हो।

तालिका २३ : प्रकोपको अवस्था तथा जोखिमहरूको विश्लेषण

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भिरता	जोखिम/प्रकोपको सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
पहिरो	खेतीयोग्य जमीन कटान	३	२	३	१८
	घर, गोठ क्षति हुनु, चौपायाहरूको क्षति	२		२	८
	मानवीय क्षति	३		३	१८
	भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति	२		२	८
	पानी घट्ट वगाएर क्षति	३		३	१८
	आवातजावात अवरुद्ध	२		२	८
	खरकट्टि क्षति	२		२	८
	वन्यजन्तुको वासस्थान क्षति	२		२	८
	डालेघास र रुख, बोटविरुवा क्षति	२		२	८
	जडिवुटि नष्ट	३		३	१८
बाढी तथा कटान र ढुबान	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरूको बासस्थान नास	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमीन कटान	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति	२		२	१२
	मानवीय क्षति	३		३	२७
	चौपायाहरूको क्षति	३		३	२७
	भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति	२		२	१८
	पानी घट्ट वगाउँर क्षति	३		३	२७
	सडक, मोटेरेवल पुल क्षति				
आवातजावात अवरुद्ध	२	३	१८		
चट्याङ्ग	मनोवैज्ञानिक असर	२	१	२	४
	भौतिक संरचनाको क्षति	१		१	१
	चौपायाहरूको क्षति	१		१	१
	मानवीय क्षति	३		३	९
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय क्षति	३	३	३	२७
	घरपालुवा चौपाया र कुखुराहरू नोक्सान	२		२	१२
	रेविज रोगको संक्रमण बढ्नु	२		२	१२
	अन्नवाली, तरकारीवाली र फलफूलहरू क्षति	२	२	१२	
सुखा, खडेरी	उत्पादनमा कमी	३	२	३	१८
	पानीका मुहान सुक्नु	२		२	८
	पुनर्उत्पादनमा कमी	२		२	८
	खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी	२		२	८
	मानव रोग, पशुरोग र कृषिमा रोग तथा महामारी बढ्नु।	२		२	८
असिनापानी	अन्नवाली, तरकारीखेती र फलफूल नष्ट	३	३	२	१८
	अन्नपातको अभाव	३		३	२७
	स्थानीय वीउविजन लोप	२		२	१२
	वन्यजन्तुहरूको बासस्थान नास	२		२	१२
	खेतीयोग्य जमीन कटान	३		३	२७
	घर, गोठ क्षति	२		२	१२
	मानवीय क्षति	३		३	२७
	चौपायाहरूको क्षति	३		३	२७
भोलुङ्गे र काठेपुल क्षति	२	२	१८		

प्रकोप	असर तथा प्रभावहरू	असरको गम्भिरता	जोखिम/प्रकोपको सम्भावना	असरको सम्भावना	स्कोर
	पानी घट्ट वगाउँ र क्षति	३		३	२७
	आवातजावात अवरुद्ध	२		३	१८
कृषिमा रोग	जीविकोपार्जनमा समस्या	२	२	२	८
	अन्नको अभाव	१		१	२
	स्थानीय तथा रैथाने वीउविजन लोप	२		२	८
	भोकमरी सृजना	१		१	२
पशुमा रोग	स्थानीय तथा रैथाने जातका पशुहरू लोप	२	३	२	१२
	ख्याउटे तथा रोगि पशुहरू जन्मिनु	२		२	१२
	जीविकोपार्जनमा असर	२		२	१२
हावाहुरी	अन्नवाली, तरकारी खेती र फलफूल खेती नष्ट	२	२	२	८
	स्थानीय समुदायका घरका छानाहरू क्षति	१		१	२
	विद्यालयका छाना क्षति	१		१	२
	रुखहरू ढलेर बाटो अवरुद्ध	१		१	२
आगलागी	वोटविरुवा नष्ट	२	२	२	८
	महत्वपूर्ण जटिवुडि नष्ट हुनु तथा लोप	२		२	८
	वन विनास	३		३	१८
	भू क्षय	३		३	१८
	पहिरो आउनु	३		३	१८
	वन्यजन्तुहरूको बासस्थान नास	३		३	१८
	अगला पहाडहरू बाट हुंगा खस्नु	१		१	२
मिचाहा प्रजाति	खाद्यान्न तथा तरकारी खेती उत्पादनमा कमी	२	३	१	६
	जीविकोपार्जनमा कमी	२		१	६
	खेतीपातिको काममा कामदार को संख्या बढनु तथा खर्चमा बृद्धि	२		१	६
	वनक्षेत्रमा पुनःउत्पादनमा कमी	२		१	६
	वनक्षेत्रको रैथाने प्रजाति तथा जडिबुटि लोप	२		१	६
मानव रोग	मानीस अस्वस्थ	१	२	१	२
	आम्दानीको स्रोतमा कमी	२		२	८
	खर्च बढनु, जीविकोपार्जमा समस्या	२		२	८
	गरिव तथा विपन्नवर्गहरू अकालमा ज्यान गुमाउनु	२		२	८
हिमपात	अन्नवाली, फलफूल र तरकारी खेती क्षति	२	३	२	१२
	आवत जावत तथा हिडडुल अवरुद्ध	२		२	१२
तुषारो	अन्नवाली र तरकारी खेती क्षति	२	३	२	१२

माथि उल्लेखित प्रकोपको अवस्था र विद्यमान अनुकूलनका प्रयासको अवस्था लाई विश्लेषण गर्दा भौगोलिक विकटता, कमजोर भुवनावट र अनियमित वर्षाको कारण पहिरोका साथै सानीभेरी नदी, मुग्लुखोला, साँखखोला, चुनखोला, छिवाङ्खोला लगायत खहरेखोलाहरूले धनजन र सामाजिक भौतिक संरचनाहरूलाई क्षति गर्ने गरेकोले अन्य प्रकोपहरूको तुलनामा पहिरो, बाढी, चट्ट्याङ्ग, सुख्खाखडेरी, असिना, कृषिमा रोग, पशुमा रोग, हावाहुरी र आगलागी ले मानवीय जीवनयापनमा अधिकतम असर पारेको देखिन्छ तसर्थ स्थानीय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सहयोग र समन्वयमा अनुकूलनका कृयाकलापहरू तत्काल कार्यान्वयन गर्न नगरपालिका, वडा तथा स्थानीय समुदायले प्रयास गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३.२.१५ जीविकोपार्जनका स्रोतहरु माथिको प्रभाव विश्लेषण

प्राथमिककरणमा परेका जोखिमहरु र जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई सहभागिमूलक विधिद्वारा प्रत्येक जीविकोपार्जनका स्रोतहरुलाई प्रत्येक प्रकोपले पारेको प्रभावसँग तुलना गरि क्षति पुऱ्याएको आधारमा जीविकोपार्जनका स्रोतहरुको विश्लेषण गरिएको छ। थोरै क्षति, केही क्षति र धेरै क्षतिको आधारमा क्रमशः ०, १, २, र ३ अंक प्रदान गरि सोही बमोजिम तलको तालिकामा विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका २४ : जीविकोपार्जनका स्रोतहरुमा प्रभाव विश्लेषण

क्र.सं.	प्रकोपहरु जीविकोपार्जनका स्रोतहरु	पहिरो	बाढी	चट्याङ्ग	वन्यजन्तु आतंक	सुख्खा खडेरी	असिना	कृषिमा रोग	पशुमा रोग	हावाहुरी	आगलागी	मिचाहा प्रजाति	मानव रोग	हिमपात	तुषारो	कुल अङ्क
१	प्राकृतीक स्रोतहरु															
१.१	जमीन	२	३	०	०	३	०	१	१	०	३	३	०	०	०	१६
१.२	पानीको स्रोत	३	३	०	०	३	०	२	२	१	२	३	०	०	०	१९
१.३	वन जङ्गल	३	३	१	०	३	१	०	०	२	३	३	१	०	०	२०
१.४	वन्यजन्तु	१	२	१	०	३	२	१	०	२	३	३	०	०	०	१८
१.५	जडीबुटी	३	३	०	०	३	१	०	०	१	३	३	०	०	०	१७
२	भौतिक स्रोतहरु															
२.१	सडक, बाटो	३	३	०	०	१	२	०	०	०	१	१	०	१	०	१२
२.२	खानेपानी	३	३	०	०	३	१	०	०	२	३	३	१	०	०	१९
२.३	विद्युत	३	३	१	०	३	१	०	०	३	१	३	०	२	०	२०
२.४	सिंचाइ	३	३	०	०	३	१	०	०	१	१	३	०	०	०	१५
३	आर्थिक सम्पति															
३.१	कृषि	२	२	०	१	३	२	३	०	२	१	३	२	१	१	२३
३.२	पशु पालन	१	१	०	१	३	१	१	२	२	२	३	२	१	१	२१
३.३	रोजगार	१	२	०	०	१	०	१	१	१	१	१	२	१	०	१२
३.४	व्यापार तथा उद्यम	१	१	०	०	१	०	१	१	१	१	१	१	१	०	१०
४	सामाजिक स्रोतहरु															
४.१	सामुदायिक भवन	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	०	०	०	१०
४.२	विद्यालय र स्वास्थ्य चौकी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	२	१	०	१३
४.३	आमा समूह, बाल क्लब, कृषि समूह	२	२	१	१	१	१	०	०	१	१	१	२	१	१	१५
५	मानवीय सम्पत्ति															
५.१	कर्मचारी	२	२	१	०	१	१	०	०	१	१	१	१	१	०	१२
५.२	कामदार (दक्षकर्मी र अदक्षकर्मी)	२	२	२	२	१	१	१	१	१	१	१	१	१	०	१७

जीविकोपार्जनका स्रोतहरू माथिको प्रभाव विश्लेषण गर्दा प्रकोपले सबैभन्दा बढी असर प्राकृतिक स्रोतमा परेको देखिन्छ । प्राकृतिक स्रोत अन्तर्गत पनि पानीका मुहान सुक्ने तथा वन क्षेत्रमा धेरै असर परेको देखिन्छ । जोखिमहरूको विश्लेषण गर्दा बाढी र कटान/पटानले सबै भन्दा बढी असर गरेको देखिन्छ । अगलाअगला पहाडहरूमा हिउपर्ने र स्थानीय बसोवास, रहनसहनमा प्रत्यक्ष असर पारेको छ । यसबाट जलवायु परिवर्तनका कारण बाढी, खोला र नदी कटान, खोला र नदीले बालुवा माटो थुपर्ने साथै पहिरो, बाढी र सुख्खाखडेरीले सबै स्रोतमा बढी असर पारेको देखिन्छ ।

३.२.१६ विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

परीमार्जित स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजनाको खाका २०७६ ले दसवटा विषयगत क्षेत्र र यस विधिबाट मुसिकोट नगरपालिका मा विगत ३० वर्ष पहिलेदेखि हालसम्म जलवायुमा देखिएको परिवर्तनले विभिन्न क्षेत्रगत प्रभाव तथा हालको अवस्था र भविष्यको अनुमान प्रस्तुत गरिएको छ । पहिलेको अवस्थाबाट वर्तमान अवस्थामा भएको परिवर्तन र भविष्यमा पार्न सक्ने नकारात्मक असरको चित्रण गरिएको छ । जसले जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक असरबाट अनुकूलित हुन गर्नुपर्ने कामहरूको प्राथमिककरण र लेखाजोखा गर्न मद्दत भएको छ ।

तालिका २५ : विषयगत क्षेत्रमा पारेको प्रभाव

३० वर्ष भन्दा अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
कृषि तथा खाद्य सुरक्षा		
पर्याप्त पानी र परम्परागत सिंचाईको अवस्था अव्यवस्थित थियो । खेतबारी उर्वराशक्ति राम्रो थियो, अधिकतम प्रांगारिक र गोठे मलको प्रयोग गरिन्थ्यो । स्थानीय जातको वीउको प्रयोग । धान, गहुँ, मकै, कोदो, आलु राम्रो फल्यो, पानी धेरै तथा समयमा पर्न्थ्यो । वातावरण स्वच्छ थियो । स्थानीय जातका पशुपालन गरिन्थ्यो । चौपायहरू धेरै पाल्ने चलन थियो । कृषिमा पूर्ण निर्भर हुनुपर्न्थ्यो ।	कुलो सिंचाईको व्यवस्था व्यवस्थित हुँदै गएको । खेतबारीमा रासायनिक मलको अत्याधिक प्रयोग हुने गरेको । आधुनिक खेती प्रणालि र उन्नत वीउविजनको प्रयोग । पानी समयमा नपर्ने, असिना बाढी पहिरोले खेत बगाउने, मिचाहा प्रजाती देखा परेको । उन्नत जातको पशुपालन शुरु गरिएको । गाइवस्तु पाल्ने चलन कम हुँदै गएको छ ।	पक्की तथा व्यवस्थित सिंचाई कुलो निर्माण । पानीका मुहानहरू सुक्ने संभावना । प्रांगारिक मलको प्रयोग घट्ने तथा रासायनिक मलको प्रयोग बढ्ने र किटनाशक विषाधिहरूको अत्यधिक प्रयोग हुने । स्थानीय वीउविजनको लोप हुने । खाद्यान्न अभाव तथा भोकमरी हुन सक्ने । बाढि, पहिरोले खेतीयोग्य जमीनमा धेरै क्षति गर्न सक्ने, पानीको समस्या भन बढ्दै जाने । कृषि उत्पादनमा कमी आउनेछ । स्थानीय प्रजातिको पशुचौपाय लोप हुनसक्ने । उन्नत जातका पशुपालनमा वृद्धि हुने ।
वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण		
धेरै भु-भाग वनले ओगटेको, घना जंगल थियो जंगली जनावर र चराचुरुङ्गीहरू प्रसस्त देख्न पाईन्थ्यो । पहाडि क्षेत्रमा पाइने सबैखालका लोपोन्मुख जडीवुटी पर्याप्त मात्रामा पाईन्थ्यो । समुदायस्तरमा ससाना ताल, कुण्ड, पोखरी थिए ।	वनको घनत्वमा कमी तथा पातलो हुँदै गएको वन्यजन्तुहरू लोप भैसकेको छिटफुट लोपोन्मुख जनावर र जडिवुटि कम मात्रामा देखिने गरेको । वन क्षेत्रलाई सामुदायिक वन र कबुलियति वन को रूपमा हस्तान्तरण को क्रम बढेको । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी सुकेका ।	वन पातलो हुँदै जाने क्रम नरोकिए जैविक विविधतामा कमी आउन सक्नेछ, जनावर र चराचुरुङ्गीहरू लोप भएर देख्न नपाइने । जनावरहरू पूर्णरूपमा लोप हुने, पशुपंक्षी सकिने । सबै खालका जडिवुटिहरू लोप भएका हुनेछन् । सम्पूर्ण वनक्षेत्र सामुदायिक वन र कबुलियति वनको रूपमा हस्तान्तरण हुदा राष्ट्रिय वनक्षेत्र साधुरो हुनेछ । समुदायस्तरका ताल, कुण्ड, पोखरी हरूलाई धनी तथा टाठावाठाहरूले घरघडेरीमा प्रयोग गरेका हुनेछन ।
जलस्रोत तथा उर्जा		
पानीका मूल तथा मुहानहरू पर्याप्त थिए र पानीको स्रोत राम्रो । आकाश पानी र हिमपात समय समयमा पर्दथ्यो । घना जंगल थियो, दाउरा, घाँस नजिकै पाईन्थ्यो । दाउरा र टुकी वत्तीको प्रयोग गरिन्थ्यो । पानी धेरै पर्ने गर्थो । पानी घट्टको प्रयोग हुन्थ्यो ।	साउने मुहान र अन्य पानीको मुहानहरू चाँडै सुक्ने गरेको । विद्युत बत्ति को अधिकतम प्रयोग । छिटफुट सोलार बत्ती, एल.पी.ग्याँस को प्रयोगमा वृद्धि । घाँस दाउरा पाउन धेरै टाढा जानुपरेको । विद्युतको प्रयोग हुने गरेको । पानी घट्टको प्रयोग कम हुँदै गएको र सेलरमिल को प्रयोग हुन थालेको ।	वर्षेनी भूकम्प को पराकम्पन र वनको चापमा वृद्धि भईरहेकोले सुख्खा खडेरी, खण्डवृष्टि, अतिवृष्टि हुने अवस्था आउन सक्छ । पानीको मुहानहरू सुक्दै जान्छन, भविष्यमा जमीन मुनिको पानी सुक्न सक्ने सम्भावना । हिमपातमा अनियमितता हुने । वन जंगल इतिहासमा मात्रै सिमित रहने, जंगल सखापै हुने, दाउरा घाँस नपाउने, खडेरी तथा मरुभुमी हुन सक्ने । सोलार र बिजुलीको अधिकतम प्रयोग भई नयाँ नयाँ ऊर्जाको अविष्कार हुनेछन् । राष्ट्रिय प्रसारण निर्माण हुन सक्ने र पर्याप्त विद्युतिय सुविधा हुने ।

३० वर्ष भन्दा अगाडिको अवस्था	हाल महसुस गरिएको प्रभाव	भविष्यको अनुमान
स्वास्थ्य खानेपानी तथा सरसफाई		
विषादी रहित पोषणयुक्त भोजन हुन्थ्यो । ताजाताजा फलफुल, माछा, मासु, दुध, दही, घ्यू, मह, आदि पर्याप्त पाईन्थ्यो । मानव रोग पहिचान हुदैन्थ्यो । प्राकृतिक उपचार, जडीवुटी, धामीभाँकीको व्यापक प्रयोग गरिन्थ्यो । धामी, भाँकी तथा आयुर्वेदिक औषधीको अत्याधिक प्रयोग । स्वास्थ्य संस्थाहरु थिएनन् ।	अधिकतम रासायनिक तथा खाद्यमलको प्रयोग, नयाँ नयाँ रोगहरु देखा परेको, मानव स्वास्थ्यमा असर । स्वास्थ्य चौकी तथा उपचार गर्ने ठाउँको व्यवस्था बढदै गएकोले मान्छेको स्वास्थ्यमा सुधार हुदै गएको । हाल स्वास्थ्यकर्मीको संख्यामा वृद्धि, चेतनामा वृद्धि भईरहेको छ । प्रेसर, सुगर, हाड जोर्नि, मृगौला जस्ता रोगहरु घेरै मानिसमा देखा परेको, धामी भाँकी हरु द्वारा उपचारमा कमि साथै अस्पताल र स्वास्थ्य चौकिमा उपचार गर्नेको सङ्ख्यामा वृद्धि ।	रासायनिक विषाधिको प्रयोग भएको खान्नेले नयाँ नयाँ रोगहरु देखा पर्नेछ । मानीस ख्याउटे, पुडका, अपाङ्ग हुने र महिलाको पाठेघर समस्या साथै गर्भ तुहिने हुन सक्छ । ठुलाठुला स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्थापना हुन सक्ने । अस्पतालको पहुँचमा वृद्धि सँगै वडा स्तरमा अस्पतालको व्यवस्था हुन सक्ने । एम्बुलेन्स सुविधा उपलब्ध हुन सक्ने । नयाँनयाँ रोगहरु देखा पर्ने । समुदायहरुमा व्यवस्थित गाउँघर क्लिनिक स्थापना हुनेछन् ।
जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद जोखिम व्यवस्थापन		
समयमा वर्षा हुन्थ्यो, तापक्रम समय अनुकूलन थियो, उर्वराशक्ति प्रसस्त थियो, पानीको स्रोतहरु प्रसस्त थियो, हावापानीको प्रभावका कारण उत्पन्न रोगहरु कम थियो । वन विनास थिएन, बाढी कम हुन्थ्यो । समय समयमा हिउ पर्थ्यो । वन्यजन्तु प्रसस्त थिए, जडीवुटी प्रचुर मात्रामा पाईन्थ्यो, समयमा पानी पर्ने तर पहिरोको जोखिम कम थियो	वर्षा ढिलो हुने गरेको छ । तापक्रम वृद्धि, उर्वराशक्ति घट्दै गएको, पानीका स्रोतहरु सुक्दै गएको रोगको मात्रा बढेको वन विनासमा वृद्धिका कारण बाढी तथा पहिरोको प्रकोप रहेको वन्यजन्तु र जडिवुटीको मात्रामा कमि पानी कम पर्ने हुदा बाढी र पहिरोले क्षति पुऱ्याएको ।	अतिवृष्टि तथा अनावृष्टि हुन सक्ने । प्रतिकूल तापक्रम, उत्पादनको सम्भावनामा कमि, पानीका स्रोतहरु कहाँ थिए भनेर खोज्नु पर्ने अवस्था भन बढने सम्भावना, सबै मानव रोगि हुने सम्भावना । वन सम्पदाको अस्तित्व खतरामा, वन्यजन्तु लोप हुने सम्भावना, जडीवुटी नरहने सम्भावना, अगला पहाड तथा हिमश्रृंखलाहरुमा व्यापक रुपमा पहिरोले क्षति गरेको हुनेछ ।
स्थानीय ग्रामीण तथा शहरी बस्ती		
जनसंख्या कम थियो । पातलो बस्ती थियो । सरकारी कार्यालयहरु टाढा थिए सामान्य गोरेटो बाटोको व्यवस्था थियो । सामान्य माटोढुंगा र काठले बनेका घरहरु थिए, खानेपानी योजना तथा विद्यालयहरु थिएन ।	पक्की घरहरु निर्माणका कामहरु बढीरहेको । सरकारी कार्यालय र गैसस हरुको कार्यालय स्थापनाको क्रम बढ्दै गएको गाँउ तथा बस्ती स्तर सम्म मोटरबाटो विस्तारको कार्य भैरहेको । घरको सङ्ख्यामा वृद्धि भएका छ । खानेपानी योजना सञ्चालनमा छन । सामान्य मोटर बाटोको निर्माण भएको छ । विद्यालय भवनको निर्माण भएको छ ।	बढ्दो शहरकरणले खेतीयोग्य जग्गा कम हुदै जानेछ । समुदायको पायक पर्ने गरि सरकारी तथा गैसस हरु नजिक रहने र भौतिक संरचनामा व्यापकता रहने । गाँउ तथा समुदायमा पक्की बाटो हुने । पर्याप्त यातायात सुबिधा रहने छ । पक्की घर, पक्की बाटो, विद्यालयको पूर्वाधारमा वृद्धि, खानेपानी तथा सिँचाइको राम्रो व्यवस्था हुनसक्ने छ ।
उद्योग यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार		
परम्परागत जिवन शैली थियो । कृषिपनी उद्योग स्थापना भएका थिएनन । सडक तथा यातायातका साधनहरु नभएकाले हिउँ र नै आवतजावत गरिन्थ्यो ।	स्थानीय स्तरमा वडा तथा समुदायहरु सम्म कच्ची सडकहरुको टूटाक खोलिएका र कहिकतै पक्की सडकको सुरुवात भएको । साना उद्योगहरु स्थापना हुन थालेका छन् ।	गाउँगाउँ तथा बस्तीस्तर सम्मका सबै बाटोहरुमा कालोपत्रे गरिएको हुनेछ । ठूलाठूला उद्योगहरु स्थापना भई रोजगार सृजना हुनेछन् ।
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकता, जीविकोपार्जन र शुशासन		
सरल जिवन शैली थियो । सामाजिक कार्यमा अधिकतम जनश्रमदान गरिन्थ्यो । सर्वसम्मत र सामाजिक सम्मान तथा मर्यादाको विश्वास हुन्थ्यो । अधिकारमुखि अवधारणा संग कृषि चासो हुदैन्थ्यो ।	मानव अधिकारको प्रत्याभुतिका लागि आवाज उठिरहेका छन् । सामाजिक श्रमदानमा कमि हुदै गएको छ । सामाजिक शुशासन का प्रयास भैरहेको छ ।	लोकतान्त्रिक पद्धति र लोकतन्त्रको प्रत्याभुति हुनेछ । सामाजिक श्रमदान हुनेछैन र सबै परनिर्भर हुनेछन् । भ्रष्टाचार र अनियमितता गर्ने गराउने दुवै पक्षलाई कारवाहीको कडा कानुनी राज्यको प्रत्याभुति हुनेछ ।
जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास तथा अनुगमन		
सामाजिक सम्मान प्रदान गरिन्थ्यो । सामाजिक कार्यमा सर्वसम्मत निर्णय तथा सहमतिमा कार्य संचालन गर्ने गरिन्थ्यो ।	सामाजिक शुशासन को सुरुवात भएको छ । सामाजिक कार्यमा केही सचेत नागरिकहरुको चासो बढेको छ ।	शुशासन युक्त, भ्रष्टाचार मुक्त समाजको निर्माण हुनेछ ।

३.२.१७ पारिस्थितिकीय प्रणालीको संकटासन्नता चित्रण तथा विश्लेषण

यस मुसिकोट नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरु तथा संभावित जोखिम र तिनहरुले वन जङ्गल/जैविक विविधतामा, कृषि र जल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा कस्तो असर पारिरहेको छ भनी पत्ता लगाउनु यस विश्लेषणको उद्देश्य रहेको छ ।

३.२.१८ वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

यस नगरपालिकामा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरु तथा संभावित जोखिमहरुले वनको अवस्थामा तथा जैविक विविधतामा के कस्तो असर पारिरहेको छ भनी पत्ता लगाउनु यस विधिको प्रयोग गरिएको थियो । समूहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्यून-१ वर्गमा विभाजन गरी वन प्रजातीमा परिवर्तन, जीवजन्तुका प्रजातीमा परिवर्तन, वनको अवस्था, यसका संयोजन तथा पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा कस्तो परिवर्तन आएको छ भनी विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २६ : वन जङ्गल पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	वन प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	वनको अवस्था/गुणस्तर	संयोजन	वनको पारिस्थितिकीय प्रणाली सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	पहिरो	२	२	१	१	२	८
२	बाढी	२	२	१	२	२	९
३	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
४	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
५	सुख्खा खडेरी	३	२	२	१	२	१०
६	असिना	२	२	१	२	२	९
७	कृषिमा रोग	२	२	३	१	३	११
८	पशुरोग	१	२	१	१	१	६
९	हावाहुरी	१	१	१	१	१	५
१०	आगलागी	३	३	३	२	३	१४
११	मिचाहा प्रजाति	३	२	२	२	३	१२
१२	मानव रोग	१	१	१	१	१	५
१३	हिमपात	१	१	१	१	१	५
१४	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	१.७१	१.६४	१.४३	१.२९	१.७१	

यस मुसिकोट नगरपालिकामा वन पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर आगलागी, कृषिमा रोग तथा असिनाले पारेको छ । आगलागी र मिचाहाप्रजातिले वनपैदावारको पुर्नउत्पादन हुन नदीने र रुखलाई सुकाउने भएकाले वन तथा जैविक विविधतामा ह्रास आएको साथै वनले ढाकेको क्षेत्रफल घट्ने र हैसियत बिग्रने गरेको छ ।

३.२.१८ कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

जलवायु परिवर्तनका प्रकोपहरुले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा पारेको प्रभाव विश्लेषण गर्नलाई यो विधि प्रयोग गरिएको थियो । समूहमा छलफल र अर्न्तक्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो । पत्ता लगाईएका जोखिमहरुलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्यून-१ वर्गमा विभाजन गरी प्रमुख वालीहरुलाई आधारमानि विश्लेषण गरिएको थियो ।

तालिका २७ : कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरुको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरु	खेती प्रणालीमा परिवर्तन	कृषि भूमिमा बसोबास गर्ने जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	कृषिजन्य उत्पादन गुणस्तर	कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	पहिरो	३	२	३	३	११
२	बाढी	३	३	२	२	१०
३	चट्याङ्ग	१	१	१	१	४
४	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	४
५	सुख्खा खडेरी	१	२	१	१	५
६	असिना	१	१	१	१	४
७	कृषिमा रोग	२	२	३	३	१०
८	पशुरोग	३	२	२	२	९

९	हावाहुरी	३	२	२	२	९
१०	आगलागी	२	१	१	१	५
११	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	४
१२	मानव रोग	१	१	१	१	४
१३	हिमपात	१	१	१	१	४
१४	तुषारो	१	१	१	१	४
	औसत	१.७१	१.५	१.५	१.५	

यस नगरपालिका को कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर पहिरो र बाढीले पारेको देखिन्छ। पहिरो र बाढीले उत्पादनशिल खेतीयोग्य जमीन कटान गरेकोले उत्पादकत्वमा कमी आएको देखिन्छ। कृषि वाली तथा फलफूल र तरकारिका विभिन्न खालका रोगकिराले स्थानीय प्रजातिको लोप हुँदै गएको। आयातित वीउविजन बाट फाईदा लिन नसकेको देखिन्छ।

३.२.१९ जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण

यस नगरपालिकामा भएका खोलानाला, पानीका मुहानमा जलवायु परिवर्तनले पारेको असर विश्लेषण गर्न यो विधिको प्रयोग गरिएको थियो। एकातिर जोखिमहरू राखेर र अर्कोतिर पानीका स्रोतहरूमा रहेका वनस्पति र जीवजन्तुमा परिवर्तन, पानीको गुणस्तरमा परिवर्तन, पारिस्थितिकीय प्रणालीको संयोजन तथा तिनका सेवामा परिवर्तन राखी जोखिमको अवस्था विश्लेषण गरिएको थियो। समूहमा छलफल र अन्तर्क्रियाबाट जानकारी संकलन गरिएको थियो। पत्ता लगाईएका जोखिमहरूलाई उच्च-३, मध्यम-२ तथा न्यून-१ वर्गमा विभाजन गरी विश्लेषण गरिएको थियो।

तालिका २८ : जल (खोला, ताल, नदी) पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको जोखिमहरूको विश्लेषण

क.सं.	जोखिमहरू	वनस्पती जल प्रजातीमा परिवर्तन	जिवजन्तु प्रजातीमा परिवर्तन	पानीको अवस्था गुणस्तर	संयोजन	जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको सेवामा परिवर्तन	जम्मा
१	पहिरो	३	२	२	२	३	१२
२	बाढी	२	२	२	२	२	१०
३	चट्याङ्ग	१	१	१	१	१	५
४	वन्यजन्तु आतंक	१	१	१	१	१	५
५	सुख्खा खडेरी	१	१	१	२	१	६
६	असिना	२	२	२	२	२	१०
७	कृषिमा रोग	१	१	१	१	१	५
८	पशुरोग	२	२	२	१	२	९
९	हावाहुरी	३	२	२	२	२	११
१०	आगलागी	१	१	१	१	१	५
११	मिचाहा प्रजाति	१	१	१	१	१	५
१२	मानव रोग	१	१	२	१	२	७
१३	हिमपात	१	१	१	१	१	५
१४	तुषारो	१	१	१	१	१	५
	औसत	१.५	१.३६	१.४३	१.३६	१.५	

यस नगरपालिकाको जल पारिस्थितिकीय प्रणालीको विश्लेषण गरी हेर्दा सबैभन्दा बढी असर असिना बाढी, पहिरो, कृषिमा रोग, पशु रोगले पारेको छ। पहिरोले पानीका मुहानहरू परिवर्तन हुने, पानी प्रदुषित हुने र कृषि तथा पशु रोगले वातावरण प्रदुषित हुने भएकोले मानवीय स्वास्थ्यमा प्रत्यक्ष असर पारेको देखिन्छ।

३.२.२० पारिस्थितिकीय प्रणालीमा परेको तुलनात्मक रूपमा जोखिम विश्लेषण

वन, कृषि तथा जल पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूलाई विश्लेषण गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरू कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा तुलनात्मक रूपमा बढी भएको देखिन्छ। कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा असिना, कृषिमा रोग, सुख्खा खडेरी, नदी तथा खोलाले खेतीयोग्य जग्गा कटान, खहरेखोलाले ढुंगा, बालुवा र माटो थुपार्ने गरेकोले कृषि पारिस्थितिकीय प्रणालीमा बढी असर देखिएको हो। यसको साथै वन र जल क्षेत्रमा पनि उल्लेख्य प्रभाव पारेको देखिन्छ।

परिच्छेद ४ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका रणनीतिहरूको पहिचान

४.१ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

विपद् जोखिम व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तनका असरहरूको सामना गर्न स्थानीय परिस्थिति अनुसार अल्पकालीन, मध्यकालीन र दीर्घकालीन अनुकूलनका रणनीतिहरूको अवलम्बन गर्नु पर्दछ। प्रकोपले जीविकोपार्जनमा के असर गऱ्यो, समुदायले उक्त असर सामना गर्न के उपाय अवलम्बन गरे, ति उपायहरू कतिको प्रभावकारी रहे र अन्य कस्ता उपायहरू अपनाउन सकिन्छ, भन्ने विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। सबै सरोकारवालाहरूको सहयोगमा वैकल्पिक अनुकूलनका रणनीति तथा उपायहरू अवलम्बन गरी नगरपालिकाले तयार गरेको जलवायु परिवर्तन अनुकूलन योजना कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ।

तालिका २९ : प्रकोपको असर, समुदायले अवलम्बन गरेका तथा वैकल्पिक उपायहरू

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू
पहिरो	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमीन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध,	खेतीयोग्य जमीन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिंचाई कुलो क्षति, पशुपछि मर्ने,	स्थानीय जग्गाधनीको प्रयासमा ढुंगाले छेकवार गरेको	छैन	छैन	तारजालि तटबन्ध, बुक्षारोपण, डालेघास रोपन, सिंचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत,
बाढी	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमीन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध, अन्नवाली र फलफूल वालि नष्ट हुनु, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश हुनु।	खेतीयोग्य जमीन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिंचाई कुलो क्षति, पशुपछि मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपाया मर्नु,	स्थानीय जग्गाधनीको प्रयासमा बाढी रोकथामका लागि ढुंगाले छेकवार गरेको। असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको।	छैन	छैन	तारजालि तटबन्ध, बुक्षारोपण, डालेघास रोपन, सिंचाई कुलो मर्मत, खानेपानी मर्मत, बाटोको स्तरउन्नति गर्नुपर्ने। तरकारीको लागि टनेलखोती, फलफूलको लागि असिना जालीको प्रयोग
चट्याङ	पशुपालन क्षति, मानवीय क्षति हुनु, बालबालिका लाई मनोवैज्ञानिक असर	पशु चौपाय क्षति, मानवीय क्षति विद्युतीय उपकरणहरूमा क्षति	स्थानीय जडिबुटिको प्रयोग,	छैन	छैन	अर्थिङ्ग गर्ने, चट्याङ्ग सम्बन्धी जनचेतनामूलक काम गर्ने, होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टाँस्ने
वन्यजन्तु आतंक	मानवीय क्षति, पशुचौपाया को क्षति, कुखुरा क्षति, अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान	मनोवैज्ञानिक असर, त्रसित हुनु, जीविकोपार्जनमा असर	डम्फु, ढोल र जस्तापाता बजाउनु, मानिस कराउनु	छैन	छैन	होर्डिङ्ग बोर्ड, पोस्टर टाँस्ने, जनचेतनामूलक तालिम, जैविक विविधता तालिम, खेतीपातीमा परिवर्तन
सुख्खा खडेरी	वनस्पति सुक्नु, अन्नवाली र तरकारी वाली सुकेर नाश हुनु, फलफूल सुक्नु,	उत्पादनमा कमी हुनु, भोकमरी हुनु, पानीका मुहान सुक्नु, जग्गाको बाभोपना बढनु, मानवीय स्वास्थ्यमा असर, कुपोषण बढनु, जैविक विविधतामा असर	आकाशो पानीको पर्खाईमा रहेको, खाद्यान्न खरिद गर्नुपर्ने, खोरिया फडानी बढनु	छैन	छैन	बेमौसमी तरकारीखेती, सुख्खा सहने वाली, आधुनिक खेती प्रणालीको विकास, टनेल खेती, आधुनिक खेती प्रणाली

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू
असिना	खेतीपाती, खेतीयोग्य जमीन कटान हुनु, आवतजावतमा अवरुद्ध, हिमाली भूभागमा अन्नवाली र फलफूल वाली, नष्ट हुनु,, वन्यजन्तुको वासस्थान नाश,	खेतीयोग्य जमीन साघुरिदै, उत्पादकत्वमा कमी, खानेपानी र सिंचाई कुलो क्षति, पशुपछि मर्ने, लोपोन्मुख वन्यजन्तुको लोप हुनु, खाद्यान्न वाली र फलफूल खेती नष्ट हुनु, चौपाया मर्नु,	असिनाको लागि कुनै उपाय नभएको ।	छैन	छैन	तरकारीको लागि टनेलखेती, स्याउको लागि असिना जालीको प्रयोग, वाली बिमा
कृषिमा रोग तथा मिचाहा प्रजाति	अन्नवाली, तरकारी वाली, फलफूल खेती, नगदेवाली,	स्थानीय वीउविजन पाउन छोडनु, नयानया रोगकिरा देखापरेको, खाद्यान्न वालीको मुल्य बृद्धि, वीउमा रोगकिरा, रासायनिक मल को प्रयोग	परम्परागत चालचलनमा सिमित	छैन	छैन	आग्नेिक विषधि सम्बन्धी तालिम र सहयोग, कृषि प्राविधिक तालिम, वाली बिमा
पशुमा रोग	उत्पादनमा कमी, पशुपालन, कुखुरापालन,	स्थानीय नशलहरु समाप्त हुनु, रोगको संक्रमण बढनु, उत्पादनमा कमी	स्थानीय जडिवुटि को प्रयोग	छैन	छैन	पशु प्राविधिक तालिम, पशु बिमा
हावाहुरी	अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती क्षति, पशुपालन मा असर, जागिर, व्यापार, आवतजावतमा असर	अन्नवाली, तरकारीखेती, फलफूल खेती नोक्सान पुर्याउने र उत्पादनमा कमी हुने, घर गोठ, विद्यालयहरुका छानाको उडाएको, मनोवैज्ञानिक असर पर्नु, जीविकोपार्जनमा असर	स्वयम् ले आआफनो घरगोठ मर्मत गरेको । विद्यालयहरुलाई स्थानीयको श्रमदान बाट पुननिर्माण गर्नेगरेको ।	छैन्	छैन्	वाली बिमा, प्राविधिकको डिजाईन तथा नक्सानुसार बलियो संरचना निर्माण गर्ने ।
आगलागी	लेकाली भूभागको अन्नवाली नष्ट हुनु, परम्परागत प्रयोगमा रहेका जडिवुटि पाउन छोडनु, जडिवुटि नष्ट हुनु,	जडिवुटि पाउन छोडनु, धनजनको क्षति, पशुपछि को वासस्थान नाश, वन्यजन्तु लोप हुनु	घर वरिपरि सरसफाई	छैन	छैन	अग्नी नियन्त्रण तालिम र प्रविधि सहयोग, होडिङ बोर्ड स्थापना, जैविकविविधता तालिम, जनचेतनामूलक तालिम, गोष्ठी
मानव रोग	खाद्यवाली, नगदेवाली खेती, जडीबुटी संकलन, ज्याला मजदुरी, पशुपालन, जागिर, व्यापार,	आउ, पखाला, ज्वरो, आँखा पाक्ने रोग, टाईफाइड आदीको संक्रमणमा बृद्धि, कृषक, जडीबुटी संकलक, मजदुर, पशुपालक, जागिरले क्षमता अनुसारको कार्यसम्पादन गर्न नसक्नु, मानसिक	भारफुक गर्ने, स्थानीय जडिवुटीको प्रयोग गर्ने	छैन्	छैन्	आयुर्वेदिक औषधिको पहिचान र प्रयोग, जनचेतनामूलक कार्यक्रम, प्राथमिक उपचार सम्बन्धी तालिम तथा प्राथमिक उपचार सामग्री वितरण, स्वास्थ्य ईकाईको सबलिकरण, पानीको शुद्धिकरण गरी प्रयोग, पोषण सम्बन्धि तालिम, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई,

जलवायु उत्पन्न प्रकोपहरू	प्रभावित जीविकोपार्जनका स्रोतहरू	प्रकोपले पारेका असरहरू	समुदायले अपनाएका जुध्ने उपायहरू	के ती उपायहरूले काम गरेको छन् ?	के ती उपायहरू दिगो छन् ?	वैकल्पिक अनुकूलनका उपायहरू
		विचलन पैदा हुनु, औषधीको खरिदमा रकम बाहिरिनु,				कोभिड- १९, कोरोनाजस्ता महामारीका लागि क्वारिन्टाईन तथा होल्डीङ्ग सेन्टर सहित अत्यावश्यक उपचारको व्यवस्था गर्ने,
हिमपात	आवतजावत मा असर, अन्नवाली र तरकारी वाली नोक्सान	उत्पादनमा कमी, आर्थिक संकट आउने	केही समय अगाडि वा पछाडी अन्नवाली लगाउँने	छैन	छैन	खेतीपातीमा परिवर्तन, फलफूलखेती, स्याउखेती
तुपारो	आवतजावत मा असर, अन्नवाली र तरकारी वाली नोक्सान	उत्पादनमा कमी, आर्थिक संकट आउने	केही समय अगाडि वा पछाडी अन्नवाली लगाउँने	छैन	छैन	खेतीपातीमा परिवर्तन, फलफूलखेती, स्याउखेती

४.२ अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकिकरण

पहिचान भएका जोखिम तथा प्रकोपहरूको प्रभावहरू तथा त्यसको लाभ लागत अनुपात लाभान्वित वर्ग आदिलाई मध्यनजर गरी अनुकूलनका उपायहरूको प्राथमिकिकरण तय गरिएको छ । प्राथमिकिकरण गर्ने क्रममा प्रभावकारिता, खर्चको मितव्ययीता, सम्भावना, महिलाप्रति संवेदनशीलता जस्ता उल्लेखित विषय वस्तुहरूलाई अड्क १ देखि ३ निर्धारण गरिएको थियो जसमा अड्क १ ले आधार राम्ररी पुरा गर्न नसक्ने तथा अड्क ३ ले राम्ररी पुऱ्याउन सक्ने जनाउँछ । यस विधिमा खर्चको मितव्ययीता भने कम खर्चिलोलाई अड्क ३ र धेरै खर्चिलोलाई अड्क १ मानिएको छ । सबै विश्लेषणको नतिजालाई जोडेर आएको कुल अड्कहरूलाई ३ भागमा विभाजन गरिएको थियो जसमध्ये १४-१५ अड्क आएका उपायहरूलाई तत्काल र अत्यावश्यक अवलम्बन गर्नुपर्ने १२-१३ अड्कलाई उच्च आवश्यक र ११ भन्दा कमका अड्क आएकाहरूलाई आवश्यक भनी वर्गीकरण गरिएको थियो । सोअनुसार प्राथमिकिकरण क्रमशः प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी श्रेणीबद्ध गरिएको छ ।

तालिका ३० : अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरणका कार्यहरूको प्राथमिकिकरण

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरू	उपयोगिता, दिगोपन तथा सान्दर्भिकता (१-३) (क)	प्रभावकारिता (१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारिता (१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३) (घ)	लैश्विक संवेदनशीलता (१-३) (ङ)	कुल (क+ख+ग+घ+ङ)	प्राथमिकिकरण
पहिरो	पहिरो पूर्व सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	१	१	२	१०	तृतीय
	तटवन्ध निर्माण, ग्याविन पर्खाल	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	वायोइन्जिनियरिङ	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	सिंचाई कुलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	२	१	३	३	१२	द्वितीय
	नदी किनारमा वृक्षारोपण	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	खेतीयोग्य जग्गाको गद्दा सुधार	३	३	३	२	२	१३	द्वितीय
	ढल निकास, भल निकास गर्नु	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
	कृषि वन प्रणाली प्रवर्द्धन	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
बाढी	खानेपानी मुहान संरक्षण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	सूचना प्रणालीको स्थापना	३	३	१	२	२	११	तृतीय
	तटवन्ध तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	३	३	१	१	३	११	तृतीय
	वायो इन्जिनियरिंग (जैविक बाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	१४	प्रथम
चट्याङ्ग	अर्थिङ्ग स्थापना	३	३	२	२	३	१३	द्वितीय
	जनचेतना मूलक तालिम, गोष्ठि, होडिङ्ग बोर्ड स्थापना	३	३	१	२	३	१२	द्वितीय
वन्यजन्तु आतंक	सचेतनामूलक कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्वितीय
	होडिङ्गबोर्ड स्थापना	३	३	१	२	३	१२	द्वितीय
सुख्खा खडेरी	खानेपानी मुहान संरक्षण, खानेपानी योजना निर्माण तथा मर्मत	३	३	२	३	३	१४	प्रथम

प्रकोप	अनुकूलनका उपायहरु	उपयोगिता, दिगोपन तथा सार्वभिकता (१-३) (क)	प्रभावकारिता (१-३) (ख)	खर्चको प्रभावकारिता (१-३) (ग)	सम्भाव्यता (१-३) (घ)	तैक्षिक सेवेदनशीलता (१-३) (ङ)	कुल (क+ख+ग+घ+ङ)	प्राथमिकिकरण
	सिंचाई कूलो मर्मत तथा स्तरउन्नती	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	टनेल तथा वेमौसमी तरकारी खेती	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	पक्की सिंचाई पोखरी	३	३	१	१	१	९	तृतीय
	पोखरी तथा तालतलैया संरक्षण	३	३	३	२	३	१४	प्रथम
असिना	खानेपानी मुहान संरक्षण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	सूचना प्रणलीको स्थापना	३	३	१	२	२	११	तृतीय
	असिनापानी प्रतिरोधी जाली वितरण	३	२	१	२	३	११	तृतीय
	टनेल खेती	३	२	२	३	३	१३	द्वितीय
	तटबन्ध, तथा नाली मर्मत तथा निर्माण, गोरेटो बाटो सुधार	३	३	१	१	३	११	तृतीय
	वायो ईन्जिनियरिंग (जैविक बाध र पर्खाल)	२	३	३	२	३	१४	प्रथम
कृषिमा रोग तथा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप	कम्पोस्ट मल तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्वितीय
	प्रांगारिक मल तथा जैविक विषादी तयारी तालिम	३	३	३	२	२	१३	द्वितीय
	बाली विमा बारे जनचेतना	३	२	२	२	२	११	तृतीय
	बाली विमा	२	२	१	२	२	९	तृतीय
	माटो परिक्षण शिविर	३	३	१	२	३	१२	द्वितीय
	मौसमी तथा वेमौसमी खाद्य र कृषि उपज संकलन गोदाम स्थापना	३	३	२	३	३	१४	प्रथम
	उन्नत जातका वीउ वितरण	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	तरकारी खेतीका लागि नर्सरी स्थापना	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	कृषि औजारहरुको मिनी टिलर, थ्रयेसर, मकै छोडाउने हाते मेसिन, दाँते, मेसिन लगायतका मेसिन खरिद तथा वितरण	३	२	१	२	२	१०	तृतीय
	फलफुल खेती, व्यवसायिक भेडाबाखापालन र अगुवा कृषक तालिम, माहुरीपालन तालिम	३	३	३	३	३	१५	प्रथम
	माटो परिक्षण, माटोको उपचार	३	३	१	२	३	१२	द्वितीय
	जैविक मल र विषाधि तयारी तालिम	३	३	२	२	२	१२	द्वितीय
पशुरोग	पशुपालन सम्बन्धी तालिम	३	३	२	२	३	१३	द्वितीय
	पशु विमा बारे जनचेतना	२	२	१	२	२	९	तृतीय
आगलागी	अग्नी नियन्त्रण सम्बन्धि तालिम तथा सामाग्री वितरण	३	२	२	२	२	११	तृतीय
मानव रोग	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	३	३	२	२	३	१३	द्वितीय
	खाद्य तथा पोषण व्यवहार परिवर्तन तालिम	३	२	२	२	३	१२	द्वितीय
	सुधारीएको चुलो निर्माण तालिम	३	२	२	२	३	१२	द्वितीय
	सरसफाई सम्बन्धी सडक नाटक	३	२	२	२	३	१२	द्वितीय
हिमपात	आधुनिक खेतीप्रणाली	३	२	२	२	३	१२	द्वितीय
	जनचेतनामूलक कार्यक्रम	३	२	२	२	३	१२	द्वितीय

४.३ अनुकूलन कार्ययोजनाको निर्माण

अघिल्ला खण्डहरुमा भएका प्राथमिकता अनुसार सहभागितामूलक खुल्ला छलफलको आधारमा र हालसम्म भएको प्रगति तथा बाँकी क्रियाकलापहरु समेतलाई ध्यानमा राखी निम्नानुसार योजना (२०८०/०८१ देखि २०८४/०८५ सम्म) जलवायू परिवर्तन स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना, मुसिकोट नगरपालिकाले तयार गरेको छ। यस योजनामा बजेट अनुमान गर्दा सहभागितामूलक छलफलबाट स्थानीय अनुभव तथा वर्तमान दर रेटका आधारमा गरिएको छ।

तालिका ३१ : स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना

क्र. स.	कृषकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
१	कृषि तथा खाद्य सुरक्षा					२,४४०		२,९४०		१३,१४०		२,६४०		२,१४०	२३,३००	
१	माटो परिक्षण	पटक	७०	१०	१४	१४०	१४	१४०	१४	१४०	१४	१४०	१४	१४०	७००	नगरपालिका अर्न्तगत का १४ वटै वडाहरुको पायकपर्ने स्थानहरु
२	तरकारि वीउ भण्डारण स्थापना	पटक	१	५,०००	-	-	-	-	१	५,०००	-	-	-	-	५,०००	वडा नं.२, माछिमी
३	तरकारी खेती तालिम (बिउ तथा सामाग्री सहित)	पटक	५	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	१	१००	५००	१४ वटै वडाका सक्रिय कृषहरु
५	मौसमी तथा वेमौसमि तरकारीखेती तालिम र सहयोग	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१,०००	सबै वडाका कृषकहरु
६	कृषि उपज संकलन केन्द्र स्थापना	पटक	१	५,०००	-	-	-	-	१	५,०००	-	-	-	-	५,०००	वडा नं.२, माछिमी
७	थोपा सिँचाई तथा पानीको बहुप्रयोग	घरधुरी	२५०	२०	५०	१,०००	५०	१,०००	५०	१,०००	५०	१,०००	५०	१,०००	५,०००	१४ वटै वडाका सक्रिय कृषकहरु
८	वाली विविधीकरण, शत्रुजिव व्यवस्थापन तालिम र सामाग्री सहयोग	पटक	३	५००	-	-	१	५००	१	५००	१	५००	-	-	१,५००	सबै वडाका कृषकहरु
९	अगुवा कृषक तालिम र सहयोग	पटक	३	२००	-	-	-	-	१	२००	१	२००	१	२००	६००	सबै वडाका कृषकहरु
१०	वाली बीमा	घरधुरी	१५०	१०	५०	५००	५०	५००	५०	५००					१,५००	१४ वटै वडाहरुका कृषकहरुको तरकारी र अन्नवाली
११	पशु बीमा	घरधुरी	२५०	१०	५०	५००	५०	५००	५०	५००	५०	५००	५०	५००	२,५००	१४ वटै वडाहरुका कृषकहरुको पशुचौपायाहरु
२	वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण					३०,२००		४५,८००		५०,२००		४६,७००		३४,२००	२०७,१००	
१	मुहान संरक्षण (वडा नं. १)	वटा	२५	१,०००	५	५,०००	५	५,०००	५	५,०००	५	५,०००	५	५,०००	२५,०००	छिडगाउँ, अमलापानी, कैनामुहान, देउरालीछहरा, मुलखोला, सिमाचौर मुहान, भित्रखोला, जुम्लेधारा, छरीखोला, गिलवाड छहरा, घारीखोला, भलखोला, जुगेपानी कैलदेउ, राजापानी, चिसापानी, ओरालपानी, माभाखोला, भूताहाछरा, पहरकाटे, वरीमुल, फुत्रेपहर, ठाम्नाख, भूतजछरा, चिन्नेगैरा, गुजेलढुंगा, भेरीखोला सल्ले, मुलखोला, टिमुरखोला, ओरालपानी, घट्टेखोला डागरचौर, मठ, गोठखोला, घिउखोला, काडेदह मुहान खलगा, बाघखोरे खोला, शहिदमैदान मुहान,

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
																पातुखोला मुहान, दमाखोला, धिमाने, कालिका मुहान
	मुहान संरक्षण (वडा नं. २)	वटा	१	१,०००	१	१,०००	-	-	-	-	-	-	-	-	१,०००	सिमखोला मुहान
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ३)	वटा	१	१,०००	१	१,०००	-	-	-	-	-	-	-	-	१,०००	पानाखोला
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ४)	वटा	१२	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	३	३,०००	४	४,०००	२	२,०००	१२,०००	ठाराढुंगा का रेउले पधेरा, बाहुन पधेरा, पधेरीखोला, घुरीखोला का दहपैरा, टाडटुडे टयाखोला दलाखेत, जुगेना सोलावाडका कैनपानी, सिस्नेखोला, स्याला, सेता पहिरा, सल्लेतारा
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ५)	वटा	१५	१,०००	३	३,०००	३	३,०००	३	३,०००	३	३,०००	३	३,०००	१५,०००	सानोडिग्रे मुहान देउताखोला, घुयलपानी, मैतेगाडे, ठेउलेसि, साउनेपानी, सिममुल, भलखोला, लहराभिजाउने, रिठेचौर, ठाडासिम, कृनावाड टटेला, धारापानी, सिलिडे पधेरा गाईसिंगे, गारापानी, टटेला कोलटाकुरा
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ६)	वटा	११	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	३	३,०००	३	३,०००	२	२,०००	११,०००	पानाखोला, सल्लेतारा, चिनावारी, पहिरोमुहान, पाडरपानी, बाहुनचौर, भैसेरी, कालाखोला, फिभा, केउरापानी, वुवाखोला, नाउलापानी, घागेपानी, गौतपानी
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ७)	वटा	१३	१,०००	२	२,०००	३	३,०००	३	३,०००	३	३,०००	२	२,०००	१३,०००	कृमुतखोला, चक्रचारीपानी, फिउसल्ली, छीपछीपेपानी, भीउखुली, तातागैरा, साजिनेको पानी, जुगिनीखोला, तुपारीखोला, ठुलापधेरा जोगिधारा, द्वारपानी, कदारपानी, ठुलाछरा मुहान, मुलडाडा, गुरुवाखोला, गारापानी, लाप्चाखोला मुहान, पाखापानी
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ८)	वटा	९	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	९,०००	सल्लेधारा, कासुवाङ्ग, चाक्लेपातल, उदिनढुंगा, तिखेढुंगा, धागेचरी, खावाङ्गखानी, लसुनवारी, तिसिङ्ग
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ९)	वटा	१८	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	५	५,०००	५	५,०००	२	२,०००	१८,०००	बाघबस्ना, पाखेपानी, दोमैखोला, गोरापानी, भूतभूते, लिउरीमोर, तल्नोहोल, दुल्लुपानी, बाम्ना पानीखाने, ठुलाखोला, स्यालाखोला राडजीखोला, मन्केनीखोला, भिन्नेखोली, सानाखोला, छहरेखोला, पनेरीखोला, होलतरा, कालापाल्ला, मजौपानी
	मुहान संरक्षण (वडा नं. १०)	वटा	१५	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	४	४,०००	३	३,०००	२	२,०००	१५,०००	पधेरीखोला, औलेसिनी, फल्नेफोरे, ठुलेगैरा चौरगुपिखोला, पानाखोला, सारापोले, चिप्नेखोला,

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
																द्वारेगौरा रानीवन, सुवाखोला, पनेरीखोला, फुर्चेपहर तिनमुले, खरिगौरा, ठारखोला, पाथिहाला, छापागेरा, देउराली, उर्तेसिनि, गुरांस पोखरी
	मुहान संरक्षण (वडा नं. ११)	वटा	१५	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	४	४,०००	३	३,०००	२	२,०००	१५,०००	कल्याधारा, भेरीखोला, घुत्पा, ठुलीमुल, डुरखोला, स्याला पधेरा, ठुलाखाली, बोराधारा, बोलोमखोला, भेरीखोला पुतलीगौरा, स्यावाङ छोटडाडा, तरगाउँले पानी, पैराखानेपानी, भगभगे, सिंदुरेखोला, घोरनेट मुलखोला, खातीवारा, ठुलापधेरा, साउनेपानी, कल्याधारा, मोराखारा, आधेगौरा
	मुहान संरक्षण (वडा नं. १२)	वटा	१५	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	४	४,०००	३	३,०००	२	२,०००	१५,०००	हरलेखोला, बांसठाना, कसारीखोला, सिस्नेरीखोला, बुगेखोला, सिमपानी, स्यालागौरा, बारीखोला,भिरपानी, खरखरेखोला साउनेपानी, पातल, जेवलडासी, गेरुपानी, मालेपातल, बसाईखोला, न्यायखोला, ठुलीमुल, डुरखोला, खारखानी कौचेखोला, सिम, पाडराङखोला, हलजब्रे, पाङ्खोला, कुकुरलोटे, तुपारे, रुङखोला, चिसापानी, पधेरीखोला
	मुहान संरक्षण (वडा नं. १३)	वटा	१५	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	४	४,०००	३	३,०००	२	२,०००	१५,०००	मुलाकाफल, सिमलगौरा, खालीमुनी, विउरापानी, सौरीओराल, खरखरे मुल, ठुलाखाली, भरकोसमुल, पानीखाने खोला, छहराधारी, राङजेपानी, डलसिङडाडा हारचारमुल, रुमाखोला, बुवाखोला, टुनीरुखमुल, साईडारीखोला, छहरामुनी, केउरापानी, सुनारपानी, ठुलीमुल, टुनीबोट मुल भकाने मुहान, ठुलीमुहान
	मुहान संरक्षण (वडा नं. १४)	वटा	१५	१,०००	२	२,०००	४	४,०००	४	४,०००	३	३,०००	२	२,०००	१५,०००	विरुङखोला, कालापैरा, त्रिशुले, पुरानपानी, पानीखाने पातल, दाईने पातल, सिस्नेरी मुहान, कौरीडाडा, कीमचौर, धार्मीखोला नाउलेखोला, साउनेखोला, भिमगौरा, बेदखोली, गाउँकापानी, सुन्दरपानी, कईनखोला, भालुखोली, घुरलाजा सिस्नेरी, ईन्द्रापाखा टाकुरी कौचेनी, खटकिराधारी, साउनेखोला, ओहारखोला
२	बृहत बृक्षारोपण र तारजालि तथा वायोइन्जिनियरिङ	स्थान	११	५००	२	१,०००	२	१,०००	२	१,०००	३	१,५००	२	१,०००	५,५००	वडा नं.४, ठाराढुंगा सावउस, वडा नं.६, भण्डारीकाँडा, वडा नं.९, नमुना राङजी सल्लेरिपाखा सावउस, वडा नं.१०, सिंदुरे हरियालि सावउस
३	अग्नीरेखा निर्माण	किमि	५	२०	-	-	५	१००	-	-	-	-	-	-	१००	वडा नं.१, कैलदेउ, बारेगौरा, बजेनी, गोदयाखाली सावउस

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	वस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
४	पोखरी संरक्षण तथा व्यवस्थापन	पटक	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	वडा नं.६, खारादह वडा नं.७, ठुलीदह दह, साँख दह,
५	टिमुर तथा चिउरीको नर्सरी निर्माण	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१,०००	डिभिजन वन कार्यालय रुकुम पश्चिम
६	कृतिम पोखरी तथा ताल निर्माण	वटा	७	१,५००	-	-	१	१,५००	२	३,०००	२	३,०००	२	३,०००	१०,५००	वडा नं.१ को दमाहाखोला, घिमाने, वडा नं.२ पानीढुंगा, वडा नं.५, जुम्ली पोखरी, डिग्रे, वडा नं.६, खाराखह, वडा नं.७, ठुलीदह, वडा नं. १० भ्याङ्गा
७	जडिबुटि खेती प्रशोधन केन्द्र स्थापना	वटा	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	वडा नं.१ घिमाने, वडा नं.६ मेलचौर, वडा नं.७ साँख, वडा नं.८ घोरखानी, वडा नं.१० चुन
३	जलस्रोत, उर्जा तथा सिंचाई					१२,०००		२२,०००		१९,०००		१९,०००		१०,०००	८२,०००	
१	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. १)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	८,०००	कैनामुहान देखि स्कूलमुनि, मुलखोला हुदै खालवाड सम्म घट्टवोट देखि भलखोलाखेत सम्म जामुदारे देखि तलीगाउँ सम्म कैलदेउखोला देखि साजेतरा सम्म माभाखोला देखि जोगिमारा सम्म डिलाखोला देखि औल सम्म पहरकाटे देखि छेलोखेल्ले सम्म बरिमुल देखि ठेउलेनी सम्म टिमुरखोला देखि एयरपोर्ट ठेउलेनी सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. २)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	८,०००	घिउखोला देखि खालीगैरा, बुढाडेरा हुदै कान्डेखेत सम्म चारखोला देखि अडेरीचौर हुदै पानेढुंगा सम्म कुलावाजखोला देखि गैराखेत सम्म बागदुला देखि बाहे पिपलवोट सम्म सिस्नेखोला देखि तल्लोचौर भुसुली सम्म सिस्नेखोला देखि राउखेत सम्म सिस्नेखोला देखि लामिताल सम्म ठुलीमूल देखि डाराखेत सम्म घिउखोला देखि गाउँवारी हुदै बान्नेचौर सम्म जुगेना देखि छहरी सम्म कुलवाज खोला देखि ज्यामिरखोला गाउँ सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ३)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	८,०००	पानाखोला देखि धैरेनीचौर सम्म । सानोभेरी देखि माछिमी सम्म । तल्लो पानाखोला देखि माछिमी सम्म । घिउखोला देखि धैरेनीचौर सम्म । छेरावगर देखि माछिमी सम्म । कोलासिम देखि छेरा र माछिमी सम्म ।

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
																कोलासिम देखि मल्केनी, राजचौर हुदै गोगनपानी सम्म । छेरावगर देखि बाहुनटाकुरा सम्म । नहर देखि बाहुनटाकुरा सम्म ।
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ४)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	८,०००	सेता पहिरा देखि खारासम्म, पानाखोला देखि ठाराहुंगा, कल्ले, थापाचौर, कृषिफर्म, बोहरागाउँ, वनडेरा, बाहुनडेरा सम्म, पैरा देखि कर्वरडेरा सम्म, जुगेनावगर देखि दलाखेत सम्म, जुगेनावगर देखि वगर सम्म, बाहुनपधेरा देखि टाडटुडे, लामिडाडा सम्म, टाडटुडे देखि घुरीखोला सम्म चिउरावोट देखि घुरीखोला सम्म, घुरीखोला देखि जैतेपाखा सम्म, चिउरावोट देखि सालवोट सम्म, घुरीखोला देखि भण्डारीकाडा सम्म, ट्याखोला देखि विसाउना सम्म, साखखोला देखि सोलावाड सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ५)	किमि	४	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	-	-	४,०००	सेजेरीखोला देखि पुनावाड, सेजेरीखोला देखि रानीथान, लहराभिजाउने देखि रानीथान, डाडडुडे देखि पुनावाड
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ६)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	८,०००	पानाखोला देखि भण्डारीकाँडा सम्म, पानीखोला देखि माथिल्लो मेलचौर, दवाडसम्म, पानाखोला देखि काम्ले सम्म, पानाखोला देखि भिरजरा सम्म, काला पहिरो देखि घागिडाडा सम्म, ताडसीवाङ्ग देखि तडतरा, भिभ्भा सम्म, हडजाली छहरा देखि घागिडाडा सम्म, भिभ्भा देखि ट्याखोला सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ७)	किमि	१	१,०००	१	१,०००	-	-	-	-	-	-	-	-	१,०००	बल्लेजुरा देखि उचाल्ने सम्म ।
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ८)	किमि	४	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	-	-	४,०००	चाख्लेपातल देखि कासुवाङ्ग सम्म, खावाङ्गखानी देखि छेलावाङ्ग सम्म, चाख्लेपातल देखि ठोक्लावाङ्ग सम्म, उदिनहुंगा
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ९)	किमि	८	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	८,०००	काउलेखोला देखि ठोरावावाङ्ग सम्म, काउलेखोला देखि घेरनेटि सम्म, गौरै देखि साउरे सम्म, वावाङ्ग देखि पावरहाउस सम्म, चुनखोला देखि कृपेकोट सम्म, चुनखोला देखि छीपनिगाउँ सम्म, चुनखोला देखि माथिल्लो होल सम्म, होलखोला देखि तल्लोहोल सम्म, गोल्सेखोला देखि लिङ्गुर सम्म, काउलेखोला देखि घोरनेटि सम्म, स्यालाखोला देखि मल्केनी सम्म

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. १०)	किमि	२	१,०००	-	-	२	२,०००	-	-	-	-	-	-	२,०००	चुनखोला देखि खसुपानी, सालकाटना सम्म,
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. ११)	किमि	६	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	६,०००	काडेखोला देखि कौछे, रातामाटा सम्म, कालाखोला देखि खर्चिवांड सम्म, भेरीखोला देखि बरधाइरा सम्म, स्यावाङखोला देखि घोरनेटि, क्युडा सम्म, ज्यामडाडा देखि कोलचौर, पाछिवाड सम्म, घट्टेखोला देखि गाउँटाकुरी सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. १२)	किमि	२	१,०००	-	-	२	२,०००	-	-	-	-	-	-	२,०००	काँयाखोला देखि घारीगैरागाउँ सम्म, लहुँखोला देखि पातिहाला सम्म (पितिवाड, खारकोट)
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. १३)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	केउरापानी देखि लिखेडाडा टोल सम्म, सिमलगैरा देखि मारकोट सम्म, केउरापानी देखि काउलेचौर सम्म, केउरापानी देखि काउलेचौर सम्म, भक्काने मुहान देखि गोठखोला सम्म
	सिंचाई कूलो निर्माण तथा मर्मत, सम्भार (वडा नं. १४)	किमि	६	१,०००	१	१,०००	२	२,०००	२	२,०००	२	२,०००	१	१,०००	६,०००	चोतावारी देखि भयरथान सम्म, साउनेखोला देखि जिउला सम्म, सुन्दरपानी देखि तल्लो जामडाडा सम्म, दोपाईखोला देखि दोपाई स्कूल सम्म, घट्टेखोला देखि वाटुलेचौर सम्म, घट्टेखोला देखि छिवाड जिउला सम्म, छिवाडखोला देखि त्रिशुले सम्म
४	स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई					१९,२००		२४,२००		१८,२००		१७,२००		१२,२००	९१,०००	
१	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. १)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	-	-	-	-	-	-	२,०००	खालटाकुरा जमली
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. २)	किमि	३	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००					३,०००	चारखोला एकलेखेत देखि सिस्नेखोला सम्म, सिस्नेखोला देखि जयरामपुर सम्म, सिमखोला देखि रुप्चा सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ३)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००							२,०००	कोलासिम देखि छेरागाउँ
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ४)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	दलाखेत देखि घुरखोला सम्म, चाँपा, थापाचौर, बोहरागाउँ, सोलावाड, सिमलवोट, वनडेरा, ठारादंगा, टाडटुडे
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ५)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००							२,०००	
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ६)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००							२,०००	दवाड देखि आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र गेराटाकुरा सम्म, दवाड देखि स्वास्थ्य प्रयोगशाला फिक्का सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ७)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००							२,०००	चक्रचारी मुहान देखि चउचारी गाउँ सम्म, जुगिनीखोला देखि साँखगाउँ सम्म

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ८)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	कासुवाङ खोला देखि कासुवाङगाउँसम्म, करनपानी देखि त्रिसिङ सम्म, बालिकागैरा देखि हारा सम्म, चाख्लेपातल देखि किउरीवाङ सम्म, गन्सुखोला देखि सल्लेधारा सम्म, लसुनवारी, घोरखानी, गर्पा, काप्रिवास, वल्डेरा, भिक्मा
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ९)	किमि	२	१,०००	१	१,०००	१	१,०००		-		-		-	२,०००	भूतभूते देखि श्री ज.सि.आवि सम्म, छहरे देखि जुवाला आवि सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. १०)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	पधेरीखोला देखि गाउँटोल सम्म, औलेसिने देखि वर्षेगोठ सम्म, फल्लेफोरे देखि भ्याडा सम्म, सिरुगेरा देखि भाङडाडी सम्म, ठारीखोली देखि नमुनाबस्ती सम्म, सुवाखोला देखि नमुनाबस्ती सम्म, सारापोले देखि खुसुपानी सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. ११)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	पैराटा देखि बाजागाउँ सम्म, भेरीखोला देखि जुगेना सम्म, सेवाङखोला देखि घोरनेटि सम्म, भेरीखोला देखि च्यानटाकुरा, कन्याकाद, बरघाइरा सम्म, खानीखोला देखि स्याउलीबजार सम्म, भेरीखोला देखि ज्ञानोदय मावि लहूँ सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. १२)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	माथिल्लो पाङराङ देखि बुगेरी, जुम्लावाङ सम्म, कसारीखोला देखि डाडागाउँ सम्म, कीचेखोला देखि बैरागिठाटी सम्म, जेवलडासी देखि भूमगाउँ सम्म, वारीखोला देखि नयागाउँ सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. १३)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	केउरापानी देखि काउलेचौर सम्म, सुनारखोला देखि सालघारी सम्म, राङजेपानी देखि विष्टगाउँ सम्म, छहराघारी देखि डाडागाउँ टोल सम्म, भालुदुला मुहान देखि भारकोट सम्म, साउनेपानी देखि भालदुला गाउँ सम्म, ठुलीमुहान देखि रातामाटा गाउँ सम्म
	खानेपानी निर्माण योजना (वडा नं. १४)	किमि	५	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	१	१,०००	५,०००	दाईने पातल देखि डाराटोल सम्म, सुवाखोला देखि सोगर सम्म, सुन्दरपानी पातल देखि लोरिवाङ सम्म, सुवाखोला देखि कुमालगाउँ सम्म, लेक दमा पोखरी देखि ठुलाचौर सम्म, ठुलाखोला देखि खालडाडा सम्म, खरेपातल देखि त्रिशुलेगाउँ सम्म, गरुलेखोला देखि बाघखोर, घौसेनी सम्म
२	लिफ्ट खानेपानी योजना निर्माण	वटा	८	५,०००	१	५,०००	२	१०,०००	२	१०,०००	२	१०,०००	१	५,०००	४०,०००	प्रदेश वा संघीय सरकारको सहयोगमा योजना कार्यान्वयन गर्नुपर्ने
३	प्राथमिक उपचार तालिम र प्रविधि सहयोग	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१,०००	१४ वटा वडाका वडा स्तरीय खोज उद्धार समिति

क्र. स.	कृयाकलाप	इकाई	परिमाण	दर (हजारमा)	०८०/०८१		०८१/०८२		०८२/०८३		०८३/०८४		०८४/०८५		कुल जम्मा	बस्ती तथा समुदाय
					परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा	परिमाण	जम्मा		
५	जलवायुजन्य प्रकोप तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन					९,०००		१५,०००		१४,०००		१४,०००		९,०००	६१,०००	
१	तारजालि तथा पक्की तटवन्ध निर्माण	किमि	८	५,०००	१	५,०००	२	१०,०००	२	१०,०००	२	१०,०००	१	५,०००	४०,०००	वडा नं. १, २, र ३ को सानी भेरी किनारा, वडा नं. ३ र १३ को मुग्लु खोला र वडा नं ५ डाडडुडे पहिरो नियन्त्रण ।
२	जलवायु अनुकूलन सूचना केन्द्र स्थापना	वटा	१	१,०००	-	-	१	१,०००	-	-	-	-	-	-	१,०००	नगरपालिकाको कार्यालय, मुसिकोट
३	जैविक तटवन्ध निर्माण	वटा	२०	१,०००	४	४,०००	४	४,०००	४	४,०००	४	४,०००	४	४,०००	२०,०००	वडा नं. ८, आरुपातेगैरा पहिरो, खावाङ्खानी पहिरो, तल्लोखर्क पहिरो, वडा नं. ९, सिस्नेरी पहिरो, काकासिम पहिरो, वडा नं. ११, घोरनेट पहिरो, जुगेना पहिरो, काफलवोट पहिरो, चिसापानी पहिरो, डुरखोला पहिरो, ओरानछरी पहिरो, खरखरे पहिरो, चिन्नेगैरा पहिरो, दखरी रिठ्ठावोट पहिरो, सेवाडडाडा पहिरो, वडा नं. १२, पाथिहाले पहिरो, बादुरेपाखा पहिरो, सिमलवोट पहिरो, वडा नं. १३, भालुदुला पहिरो, केउरापानी पहिरो, रातामाटा पहिरो, काउलेचौर पहिरो
६	जनचेतना अभिवृद्धि र क्षमता विकास					२३०		२३०		२३०		२३०		२३०	१,१५०	
१	वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण सम्बन्धी दिवस मनाउने कार्यक्रम	पटक	५	२०	१	२०	१	२०	१	२०	१	२०	१	२०	१००	सावउस का पदाधिकारीहरु
२	जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी क्षमता वृद्धि तालीम	पटक	५	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१	२००	१,०००	विपद् व्यवस्थापन समितीका पदाधिकारीहरु
३	जोखिम सम्बन्धी रेडियो सचेतना कार्यक्रम	संख्या	१०	५	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०	२	१०	५०	स्थानीय एफएम
	जम्मा					७३,०७०		११०,१७०		११४,७७०		९९,७७०		६७,७७०	४६५,५५०	

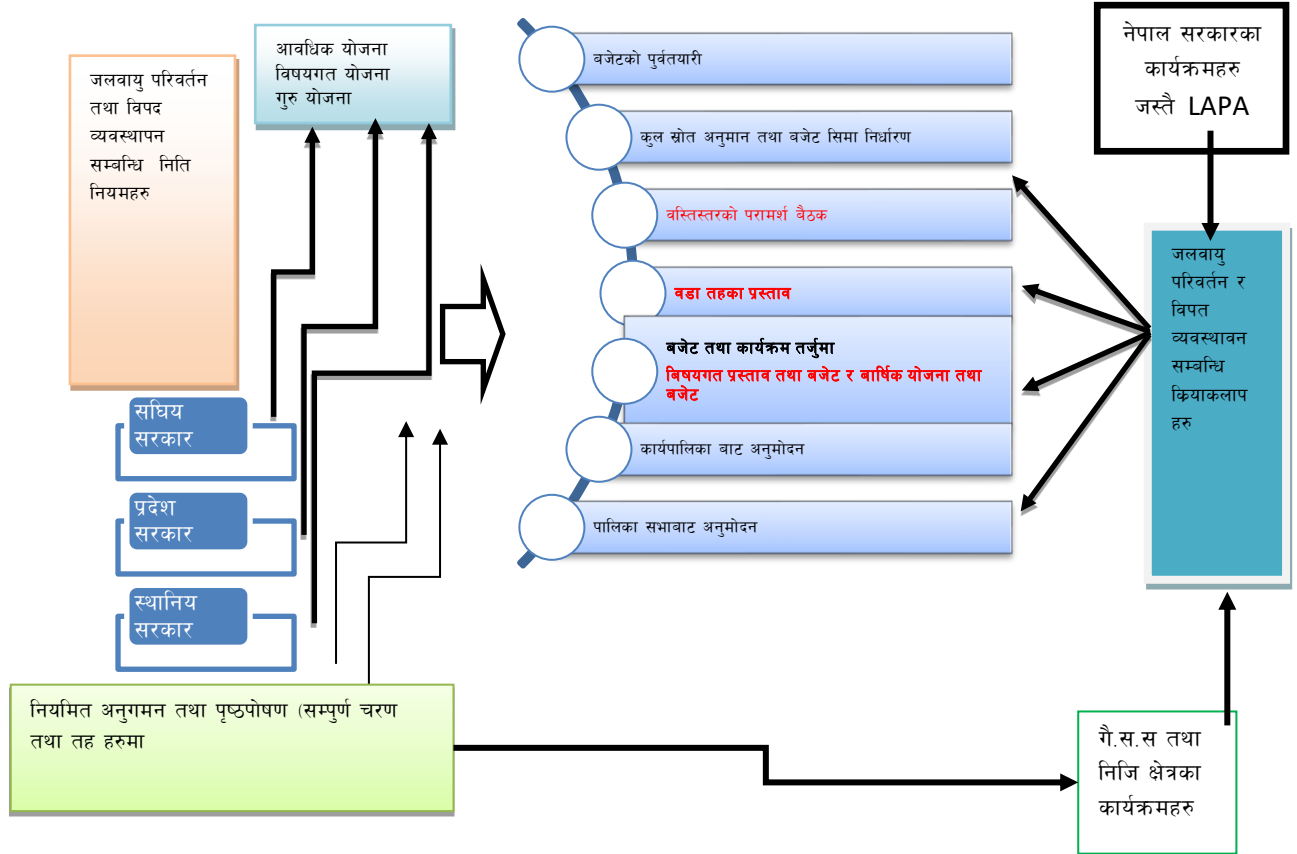
स्थानीय समुदायसँगको प्रत्यक्ष छलफल तथा अन्तरक्रिया र मुसिकोट नगरपालिका स्तरीय योजना तर्जुमा तथा मस्यौदा छलफल गोष्ठिमा तयार पारिएका माथी उल्लिखित योजनाहरु पाँच वर्ष भित्र कार्यान्वयन हुने र नगरपालिकाको उत्थानशील क्षमतामा वृद्धि हुने विश्वास गरिएको छ । यी सबै अनुकूलनका योजनाहरुको समुदायको संकटासन्नता घटाउन र जीविकोपार्जनका स्रोतप्रतिको पहुँच स्थापना गर्न महत्वपूर्ण भूमिका हुनेछ । छोटो समयमा प्रभावकारी सेवा प्रदान गर्न सक्ने क्षमता, थप विकल्पहरुको पर्याप्तता, लक्षित वर्गमा पुऱ्याउन सक्ने सकारात्मक प्रभाव, गरिब तथा विपन्न समुदाय (संकटासन्न समुदाय) वा घरधुरीको आवश्यकता, समय सिमामा आधारित रहेर शीघ्र गर्न सकिने कार्य र खर्चमा मितव्ययीताका आधारहरु विश्लेषण गरी प्राथमिकतामा परेका अनुकूलनका उपायहरुलाई समेटेी यो स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ । नियमित विकासका योजनाहरु यस योजनामा उल्लेख गरिएका छैनन् । नगरपालिकाको समग्र विकास प्रक्रियाका लागी नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत यि योजनाहरु आफ्नो कार्ययोजनामा सम्मिलित गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ ।

जिम्मेवारी : लापा कार्यान्वयनको मुख्य जिम्मेवारी मुसिकोट नगरपालिका तथा अन्तर्गतका वडाहरूको हुनेछ भने प्रदेश तथा संघ सरकारहरू, विभिन्न विषयगत कार्यालयहरू, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरू, दातृ निकाय तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरूको सहयोगमा मुसिकोट नगरपालिकाले आगामी पाँच वर्षमा माथी पहिचान भएका स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्नेछ ।

परिच्छेद ५ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्युनीकरणका सवालहरूलाई निति, नियम, आवधिक योजनामा र वार्षिक योजना तर्जुमा मूलप्रवाहिकरण गर्न विभिन्न तहमा भएका तहगत संरचना, मन्त्रालय, स्थानीय सरकार र सरोकारवालाहरूको ठाडो र तेस्रो समन्वयन हुनुपर्ने देखिन्छ।

चित्र १३ : जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण मूलप्रवाहीकरणको ढाँचा

प्रदेश र सघंवाट विनियोजन हुने बजेटहरूबाट विनियोजित गर्ने साथै विभिन्न तहबाट नियमित अनुगमन तथा पृष्ठपोषण गरेमा वस्तित् वा बडा स्तरमा समेत जलवायु र विपद् सम्बन्धीका योजनाहरूले प्राथमिकता पाउनेछन्। योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण र स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण ५.१ र ५.२ अनुसार हुनेछ।

५.१ आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण

जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी स्थानीय सूचना, जोखिमको अवस्था, स्रोत साधनको उपलब्धता, गुणस्तर तथा त्यस माथिको पहुँच र अनुकूलन तथा जोखिम न्यूनीकरणको आवश्यकता पहिचानको आधारमा जलवायु परिवर्तनलाई मुसिकोट नगरपालिकाका आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूमा मूलप्रवाहीकरण गरी जलवायु परिवर्तन व्यवस्थापनलाई संस्थागत गरिनेछ। जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका परिवार, समुदाय, बडा वा नगरपालिकालाई आफ्ना अनुकूलन प्राथमिकताबारे प्रष्टसँग अभिव्यक्त गर्न र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी विश्लेषण, अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका रणनीतिहरू स्थानीय आवधिक योजना अथवा दिर्घकालिन योजनामा समावेश गरिनेछ।

राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगहरूको आधार पत्र तथा आवधिक विकास योजनालाई प्रस्थान विन्दु बनाएर जलवायु उत्थानशीलताका दीर्घकालीन लक्ष्य तथा सोचहरू आवधिक योजनामा समायोजन गरिनेछ। प्राविधिक रूपले कार्यान्वयन गर्न कठिन तथा धेरै स्रोत लाग्ने अनुकूलनका योजनाहरू बहु वर्षीय, दीर्घकालीन तथा आवधिक योजनामा समायोजन गरेर कार्यान्वयन गर्ने। स्थानीय तहबीच वा स्थानीय तह र प्रदेश एवं संघसँग समन्वय गरी कार्यान्वयन गर्नुपर्ने प्रकृतिका जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका आयोजनाहरू आवधिक योजनामा एकीकरण गरी कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्ने। स्थानीय आवधिक योजना तथा विकासका नीतिहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सरकारी निकाय, गैरसरकारी संघ संस्था, विकास साभेदार र निजी क्षेत्रका स्रोत परिचालन गर्न मार्गचित्र तथा खाका तयार गरिनेछ।

स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद १०, दफा ७० बमोजिम यस मुसिकोट नगरपालिकाको स्थानीय संचित कोष बाट रकम विनियोजन गरि विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोषको स्थापना गरिएको छ। स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि यस नगरपालिकाले नगरपालिकाको अधिकार क्षेत्र भित्र प्राकृतिक तथा गैर प्राकृतिक विपद् तथा अप्रत्याशित कारण बाट सृजना भएको विशेष परिस्थितिलाई नियन्त्रण गर्न एक विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरी सो कोषको व्यवस्थापन गर्न वाञ्छनिय भएकोले मुसिकोट नगरपालिका विपद् व्यवस्थापन तथा आर्थिक सहायता कोष सञ्चालन तथा व्यवस्थापन कार्यविधि, २०७४ लागु गरेको छ।

५.२ स्थानीय तहको वार्षिक योजना, बजेट तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रियामा मूलप्रवाहीकरण

अनुकूलन योजनालाई विकास र विषयगत योजनामा साथै स्थानीय सेवा प्रदान गर्ने निजी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूको योजना प्रक्रियामा समायोजन गर्नका लागि वडा एवं नगरपालिकाका जनप्रतिनिधि, राजनैतिक दलहरू, अन्य बहुसरोकारवालाहरू र एकीकृत योजना तर्जुमा समितिसँग यस अनुकूलन योजना तर्जुमा प्रक्रिया देखि नै छलफल र समन्वय गरिएको छ। यसरी नै नगरपालिका स्तरमा अनुकूलन कार्य योजनाका र प्रक्रियाको सम्बन्धमा प्रस्तुतिकरण गरी नगरपालिकाका सेवा प्रदायक निकायहरूसँग छलफल गरियो। मुसिकोट नगरपालिकाको हरेक वडा स्तरका स्थानीय राजनीतिक दल, सामाजिक संस्थाहरू, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू संग विस्तृत छलफल गरी तयार गरिएको अनुकूलन कार्ययोजना नगरपालिकाबाट अनुमोदन भएपश्चात लागु हुनेछ। यसरी नै नगरपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश नभएका योजनाहरूलाई नियमित योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत जिल्ला समन्वय समिति तथा सम्बद्ध विषयगत कार्यालयहरू तथा अन्य सरोकारवाला निकायमा पनि पेश गरी मूलप्रवाहिकरणको लागि पहल हुनेछ। भविष्यमा नगरपालिकाले तयार गर्ने आवधिक तथा वार्षिक योजना तथा रणनीतिहरूमा यस अनुकूलन योजनालाई उच्च प्राथमिकताका साथमा समायोजन गरिनेछ। यस योजनाका प्राथमिकताहरूलाई केन्द्रीय स्तरमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय मार्फत राष्ट्रिय योजना आयोगबाट तयार गरिने रातो किताब मार्फत राष्ट्रिय विकास योजनामा समायोजन गर्न समेत आवश्यक पहल गरिनेछ। योजना समायोजनका लागि निम्नानुसार कार्यहरू समेत पहिचान गरिएका छन्।

क) तत्काल गर्नुपर्ने

- योजनाका बारेमा सचेतना जागरण गर्ने र अपनत्वको विकास गर्ने।
- कार्ययोजना पुस्तिका वा सो अन्तर्गत प्राथमिकतामा परेका क्रियाकलापहरू आवश्यक प्रक्रिया पुऱ्याई सम्बन्धित विषयगत तथा अन्य सरोकारवालाहरू समक्ष पेश गरी सहयोगको लागि पहल र पैरवी गर्ने।

ख) योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने

तालिका ३२ : योजना तर्जुमा प्रक्रियाको समयमा समायोजन गर्नुपर्ने

योजना तर्जुमाको स्तर	आवश्यक तयारी	जिम्मेवारी
टोल बस्ती स्तर	यस योजना बमोजिम आ-आफ्नो टोल बस्तीमा प्राथमिकतामा परेका योजनाहरू निर्धारित ढाँचामा पेश गर्ने।	सम्बन्धित टोल बस्तीबाट पालिकामा प्रतिनिधित्व गर्ने व्यक्ति (पालिका सभा सदस्य) वा प्रभावित समुदाय वा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रको व्यक्ति
वडा स्तर	वडा स्तरमा गर्नुपर्ने कार्यहरू	वडा अध्यक्ष, सचिव वा तोकिएको व्यक्ति, वडा समितिका सदस्यहरू

	● विभिन्न वडासँग सम्बन्धित कार्यक्रम भए सवैसँग समन्वय गर्नुपर्ने	
नगरपालिका स्तरमा	नगर परिषदबाट अनुमोदन गराउन पहल गर्ने ।	कार्यपालिका सदस्यहरु, स्थानीय विपद व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरु, राजनितिक दलका प्रतिनिधि
विषयगत क्षेत्रका योजनाहरु	● वन संग सम्बन्धित योजनाहरु सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको साधारणसभा पूर्व नै कार्यसमितिमा पेश ● माथिल्लो स्तरमा लैजानुपर्ने योजना भएपनि सम्बन्धित निकायको तल्लो तह (जस्तै: सब डिभिजन वन कार्यालय) को सिफारिस ● सेक्टर स्तरको योजना तर्जुमा प्रक्रियामा योजना पेश	सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित तथा अनुभवी व्यक्ति भएमा राम्रो
विभिन्न परियोजनाहरु	● परियोजनाका तल्लो तहका योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वा सोभै परियोजनाको पायकको कार्यालयमा निर्धारित ढाँचामा कार्यक्रम पेश	परियोजनाका स्थानीय सामाजिक परिचालक तथा कर्मचारी मार्फत गर्दा राम्रो

परिच्छेद ६ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना र अनुकूलनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

६.१ अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

मुसिकोट नगरपालिका अन्तर्गत अनुकूलन योजनामा समेटिएका सबै घरधुरी तथा सरोकारवालाहरुको प्रत्यक्ष सहभागिता तथा स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, कार्यपालिका सदस्यहरु र नगरपालिका स्तरीय अनुगमन मूल्यांकन समितिको अगुवाईमा अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको अनुगमन, मूल्याङ्कन को साथै अर्धवार्षिक रुपमा समीक्षा गरिनेछ। अभिलेखिकरणमा उल्लेखित आवश्यक सूचनाहरुलाई ध्यान दिई अनुगमन गर्नुपूर्व अनुगमनको खाका तयार गरी सोही अनुसार अनुगमन र प्रतिवेदन तयार गरिनेछ। अनुगमनको लागि समितिका पदाधिकारीहरु अनुगमन सम्बन्धी अभिमुखीकरणमा सहभागि भएर मात्र अनुगमन कार्यमा संलग्न हुनेछन् जसबाट गरिएका प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहज हुनेछ। त्यसैगरी वार्षिक रुपमा मूल्याङ्कन गरिनेछ भने योजनाको अन्तमा अन्तिम मूल्याङ्कन गरी पुनःआगामी दिनको मूल्याङ्कन योजना तयार गरिनेछ। यसरी नै अनुकूलन कार्ययोजनालाई सघाउन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनले सिकाइ, चिन्तन-मनन र पृष्ठपोषणका लागि अवसर प्रदान गर्दछ। कार्यक्रम सञ्चालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुझावलाई सम्बोधन गरिने छ। नगरपालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्व अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरु संग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परिक्षण गरिने छ।

तालिका ७ : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

अनुगमनका तहहरु	किन	कसले	कहिले	कसरी
वडा तहको अनुगमन (क्रियाकलापहरुको तहमा)	पारदर्शिता र अपनत्व कायम गर्न । अनुकूलन कार्यहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन ।	वडा समिति वडा स्तरीय अनुगमन समिति ।	कार्यक्रम सञ्चालन पूर्व, सञ्चालनको क्रममा र सम्पन्न भएको १ महिना भित्र (हरेक कार्यक्रममा)	सार्वजनिक लेखा परिक्षण, स्वः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, होल्डिग बोर्ड अवलोकन
पालिका तहको अनुगमन (प्रक्रिया र प्रगतिहरु तहमा)	कार्यक्रमको गुणस्तर कायम गर्न । योजना र प्रगतिको लेखाजोखागर्न । कार्यक्रमको प्रभावकारीतावृद्धि गर्दै समयमाकार्य सम्पन्न गर्न ।	कार्यपालिका सदस्य ।	अर्धवार्षिक रुपमा (पौष र असारमा)	समीक्षा तथा योजना तर्जुमा बैठक तथा गोष्ठी
		पालिका स्तरीय अनुगमन समिति ।	त्रैमासिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण
		स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति ।	त्रैमासिक	संकटासन्न वर्गहरुसंग अन्तरक्रिया
		स्थानीय पत्रकार । पालिकाका कर्मचारी ।	नियमित	फोटो तथा घटना अध्ययनको संकलन
		अन्य सहयोगी तथा सरोकारवाला निकायहरु ।	वार्षिक	वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन
जिल्ला तहको अनुगमन	अन्तर पालिका समन्वय तथा अनुकूलनका राम्रा अभ्यासहरुको सिकाई आदान प्रदान गर्न पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न ।	समन्वय समितिका पदाधिकारीहरु ।	अर्धवार्षिक वा वार्षिक ।	फिल्ड अनुगमन भ्रमण ।
प्रदेश तथा संघिय मन्त्रालय	पारदर्शिता र प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न, कार्यक्रम संचालको प्रभावकारिता आवश्यकता औल्याउन ।	प्रदेश :- सामाजिक विकास, उद्योग पर्यटन वन वातावरण र सम्बन्धित मन्त्रालय संघ :- वन तथा वातावरण र सम्बन्धित मन्त्रालय	वार्षिक	फिल्ड अनुगमन भ्रमण

कार्यक्रम संचालनको क्रममा कार्यक्रम गुणस्तरीय तथा उद्देश्य मुलक बनाउन सम्बन्धित लाभान्वित वर्ग तथा सम्बन्धित सरोकारवाला संस्थाहरुको सुभावलाई सम्बोधन गरिनेछ। साथै वडा, पालिका तथा सम्बन्धित समूहले स्वअनुगमन, मूल्याङ्कन गरिनुका साथै सहयोगी निकायहरूसंग संयुक्त रुपमा समेत कार्यक्रमको नियमित अनुगमन मूल्याङ्कन गरिनेछ। कार्यक्रम सम्पादन पश्चात सम्बन्धित क्रियाकलापको सार्वजनिक लेखा परीक्षण गरिने छ।

६.२ अनुकूलनका कार्यहरुको तर्जुमा र कार्यान्वयन

अनुकूलन योजनाको तर्जुमा तथा कार्यान्वयनको नेतृत्व पालिकाले गर्नेछ। पालिकाले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन बाहेक स्थानीय स्तरमा घरधुरी, स्थानीय समुदाय र परियोजनाहरुले स्थानीय अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन कार्य, समुदायमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रम, पारिस्थितिकीय प्रणाली, संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन र विषयगत क्षेत्रसँग सम्बन्धित र समूहको योजनामा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका कार्यहरु समायोजन गर्नेछ। जोखिम तथा संकटासन्नता र यसका अन्तरनिहित कारणहरु व्यक्ति, घरधुरी र समुदाय स्तरमा फरक फरक भएका कारण स्थानीय योजना तर्जुमा प्रकृत्यामा जलवायु परिवर्तनबाट बढी प्रभावित महिला तथा संकटासन्न घरधुरीको विशिष्ट समस्यालाई समाधान गर्ने अनुकूलनका कार्यक्रमहरु समावेश गरिनेछ। अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरणका योजनाहरु घरधुरी, स्थानीय समुदाय, उपभोक्ता समूह, संघ-संस्था र परियोजना स्तरमा निर्माण र कार्यान्वयन गर्नलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका कार्यहरु व्यक्ति, घरधुरी, स्थानीय समुदाय र उपभोक्ता समूहको जीविकोपार्जन तथा परिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित हुन सक्नेछ।

यस योजनाको सफल तर्जुमा तथा कार्यान्वयन र समन्वयात्मक भूमिभूमिकाका लागि वडा समिति तथा कार्यपालिका समिति क्रियाशील रहनेछ। स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना संचालन कार्यविधि अनुसार यस योजनाको कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित गरिनेछ। पालिकाले प्रदेश, सघिय सरकार, गै.स.स को सहयोग तथा समन्वयनमा क्रियाकलापहरुको कार्यान्वयन गर्ने छ। जलवायु वित्तका लागि पनि स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना महत्वपूर्ण दस्तावेज हुनेछ।

अनुकूलन योजनामा उल्लेखित कार्यहरुलाई पालिका, विषयगत शाखा, समुदायमा स्थापित भई क्रियाशील रहेका विद्यमान समूह, संस्था, क्लवतथा उपभोक्ता समितिहरु मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधार सम्बन्धी कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनमा आवश्यकता अनुरूप प्राविधिक तथा उपलब्ध अन्य विज्ञहरुबाट विस्तृत लागत अनुमान (इष्टिमेट) गराउनुकासाथै कार्यान्वयनमा समेत सहयोग लिईनेछ। अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनको सहजीकरण स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समितिले गर्ने छ। जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई थप प्रभावकारी बनाउने, स्थानीय अनुकूलन कार्ययोजना कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारि बनाउन आवश्यक पृष्ठपोषण गर्ने काम कार्यपालिका र स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ। वार्षिक बजेट तर्जुमा तथा जलवायु परिवर्तन, विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रमहरुलाई मुलप्रवाहिकरण गर्न आवश्यक सहजीकरण गर्ने तथा बजेट विनियोजनका लागि कार्यपालिकामा पैरवी समेत विपद् व्यवस्थापन समिति मार्फत गरिने छ। यस समितिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने आवश्यक क्रियाकलापहरु समेत समावेश गरिने छ।

यस योजनामा अन्य सरोकारवाला निकायहरुको सहयोग पनि आवश्यक पर्ने हुनाले सो कार्यक्रमहरुका लागि सरोकारवाला निकायको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नका लागि वडा एवं पालिकाले पहल गर्नेछ। प्राथमिकतामा परेका हरेक क्रियाकलापहरुको विस्तृत कार्यान्वयन योजना र जिम्मेवारी तय गरी सम्बन्धित व्यक्ति, संस्था निकायहरूसँगको समन्वय र सहकार्यमा स्रोत तथा सेवा जुटाई कार्यक्रम कार्यान्वयन गरिनेछ। योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि व्यक्तिगत बानी व्यवहार देखि नै परिवर्तनको खाँचो देखिएको छ। त्यसैगरी यस योजनाको कार्यान्वयनमा नीजि क्षेत्रको भूमिका अहम् हुन सक्छ। नीजि क्षेत्रको संभावित भूमिका यसै योजनामा उल्लेख गरिएको छ। यसका लागि वडा तथा नगरपालिकाले सम्बन्धित नीजि क्षेत्र, व्यवसायिक क्षेत्र एवं स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघ मार्फत समेत पहल गर्नेछ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १ : प्रकोपको ऐतिहासिक घटनाक्रम

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरू	समुदायको प्रयास
चट्याङ्ग	२०३६ भाद्र १३	हरेक वर्ष	वडा नं. १, गुजेलढुंगा, माथिगाउँ, कैलदेउ	हिरा सार्की को मृत्यु भएको । २०६४ माथिगाउँ का डिल बहादुर ओलीको घर क्षति, निजका सम्पूर्ण परिवार सदस्यहरू बेहास भएको र निजको १ भैसी मरेको । २०७४ भाद्र ४ गते दिउसो कैलदेउ का पवी कामी र मंगली रावल घाईते, व्यक्तिगत खर्चमा उपचार भएको र हाल निजहरूको स्वास्थ्य अवस्था कमजोर रहेको । २०७७ भाद्र मा गुजेलढुंगा का मोहनलाल खड्का घाईते । व्यक्तिगत उपचारपछि स्वास्थ्य अवस्था सामान्य रहेको ।	स्थानीयहरू त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरूमा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।	मृतकलाई परम्परागत शैलीमा दाहसस्कार गरेको, घाईतेको उद्धार गरेको, मृतक चौपायहरूलाई जमीनमुनि खाडल खनेर गाडेको ।
चट्याङ्ग	२०७२ भाद्र २१	हरेक वर्ष	वडा नं. २, सिस्नेखोला, राउखेत, सिमखोला	विद्युत ट्रान्सफर्मर पूर्णक्षति भएको । २०७४ जेठ २ गते सिस्नेखोलाका ओपेन्द्र खड्का र नीजकी श्रीमती कमला खड्का घाईते । व्यक्तिगत खर्चमा स्वास्थ्य उपचार गरेको । हाल कमला खड्काको स्वास्थ्य अवस्था कमजोर रहेको । हेमराज खड्काको लगायत ९ घरधुरीको टेलिभिजन पूर्णक्षति भएको । २०७४ असोज मा राउखेत का काशिराम खड्काको घर र घरभित्र रहेको अन्नपाल, कपडालत्ता पूर्णक्षति भएको । २०७९ जेठ सिमखोला का सृजना वि.क. र दल बहादुर कामी को घरमा क्षति	स्थानीयहरू त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरूमा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।	स्थानीयले दिएको जानकारी अनुसार विद्युत प्राधिकरणले पुनः मर्मत गरेको । स्थानीयको प्रयासमा घाईतेहरूको उद्धार गरेको ।
चट्याङ्ग	२०७३ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं. ३, पिपलनेटा, माछिमी, छेरागाउँ	पिपलनेटाका गोवर्धन कसेरा को घर पूर्णक्षति भएको र निजको श्रीमतीको मृत्यु भएको । २०७५ भाद्र मा पिपलनेटा मा भिम बहादुर केसि को घर पूर्णक्षति भएको र भिम बहादुर केसि घाईते हुदा व्यक्तिगत खर्चमा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको । २०७७ भाद्र मा माछिमी का जीत बहादुर ओलीको घर पूर्णक्षति भएको । २०७९ भाद्र छेरागाउँ का राधिका खड्का को घर पूर्णक्षति भएको र राधिका खड्का घाईते हुदा व्यक्तिगत खर्चमा नेपालगञ्जमा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको ।	स्थानीयहरू त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरूमा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा घरपरिवारलाई उद्धार गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याङ्ग	२०७७ चैत्र ११	हरेक वर्ष	वडा नं. ४, बोहरागाउँ, ठाराहुंगा	नेपाली सेनाको व्यारेकमा १ जनाको मृत्यु, ३ जना घाइते भएको । घाइतेको उपचारपछि अवस्था सामान्य रहेको । २०७८ चैत्र मा ठाराहुंगा गाउँका डिल्ली बहादुर ओलीको घरमा सामान्य क्षति, निजको कानमा चोटपटक लागेको र हाल अवस्था सामान्य रहेको । तारा बुढाथोकी को रु.५० हजार बराबरको १ भैसी मरेको । ५ घरधुरीको विद्युत मिटरवक्स क्षति भएको थियो ।	स्थानीयहरु र नेपाली सेना त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।	नेपाली सेनाले उद्धार गरेको । ठाराहुंगा गाउँका तारा बुढाथोकीको मृत भैसी खाडल खनेर गाडिएको, मुसिकोट नगरपालिका बाट डिल्ली व. ओली लाई उपचार खर्च र तारा बुढाथोकी लाई रु.१५ हजार राहत सहयोग ।
चट्याङ्ग	२०७९ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं. ५, थर्पु	चन्द्र बहादुर केसि को श्रीमति र डिल्ली बहादुर केसि घाइते साथै किरण केसि को १ भैसी मरेको ।		चन्द्र बहादुर केसि को श्रीमति र डिल्ली बहादुर केसि को व्यक्तिगत खर्चमा उपचार पछि हाल असामान्य अवस्थामा रहेको । मरेको भैसि जमीनमुनी गाडेको ।
चट्याङ्ग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं. ६, मेलचौर, बसिवाङ, दाईगाडा दवाङ्ग, गवारी	२०५६ फागुण मा मेलचौर का सिताराम केसि को ४ वटा भेडावाखा मरेका । २०६३ माघ ७ गते बसिवाङ्ग प्रेमा भण्डारी केसि को मृत्यु । २०६४ असोज मा बसिवाङ्ग का नविन केसि को आमा र पहल बहादुर केसि को आमा को मृत्यु । २०६९ वैशाखमा दाईगाडाका नवराज शाह र तारजंग सेनको मृत्यु । २०७६ भाद्र मा दवाङ्ग का नर बहादुर रावल को १ भैसी मरेको । २०७६ फागुण मा गवारी का भिम बहादुर बोहरा को मृत्यु र नीजकी श्रीमति घाइते । २०७६ चैत्रमा दवाङ्ग का रुद्र बहादुर बोहराको ४ वटा कुखुरा मरेको ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मृतकलाई परम्परागत शैलीमा दाहसस्कार गरेको । पशु चौपाय र कुखुराहरुलाई जमीनमुनी खाडल खनेर गाडेको ।
चट्याङ्ग	२०४२	हरेक वर्ष	वडा नं. ७, साहुँटोल, च्यारनेटा, जगदेउछरा, खालवोट, माथिगाउँ	नरिभान कामी को घर पूर्णक्षति, निजको बुवा, आमाको मृत्यु साथै बहिनी घाइते । २०७६ भाद्र मा च्यारनेटा का वर्ष ६४ की रातामाटेनी को मृत्यु, २०७७ श्रावण मा जगदेउछरा का वर्ष ६२ का थलवीर पाण्डे को मृत्यु, २०७७ भाद्र मा खालवोट का पल बहादुर पुन की १७ बर्षिया छोरी घाइते र रतिभान घर्तिका २ वटा गोरु मरेका । २०७७ भाद्र मा माथिगाउँ निर्मल पाण्डेको घरमा विद्युत वाईरिड क्षति, तलिगाउँ कृष्ण बहादुर पुनको १ बोका मरेको ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मृतकलाई परम्परागत शैलीमा दाहसस्कार गरेको र घाइतेको गाउँघरमा उपचार पछि अवस्था सामान्य रहेको । पल बहादुर पुनकी छोरीको निजी खर्चमा उपचारपछि अवस्था सामान्य । र रतिभान घर्तिका मरेका चौपायहरु लाई खाडल खनेर गाडेको ।
चट्याङ्ग	२०६४, वैशाख	हरेक वर्ष	वडा नं. ८, खानीडाडा, सल्लेधारा	कैलु गिरिको ५४ बर्षिया श्रीमतिको मृत्यु, २०७५ जेठमा सल्लेधारा का ३५ बर्षिया मिलन बिक र २६ बर्षिया कमला बिक घाइते । र मेवालाल बिक को घर क्षति	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै	पोष्टमार्टम पछि सामाजिक संस्कार अनुसार दाहसस्कार गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
					धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	घाईते मिलन र कमला को व्यक्तिगत खर्चमा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको ।
चट्याङ्ग	२०६६, वैशाख	हरेक वर्ष	वडा नं. ९, लिङ्गुर, खर्चिवाङ्ग, कामगाउँ,	मोहन बहादुर ओलीको १ भैसी मरेको । सिता ओली, मन्जित खड्का को १८ वर्षिया छोरी, मंगली खड्का घाईते भएको । २०६८ फागुण मा खर्चिवाङ्ग का टेक बहादुर खत्री, अन कुमारी खत्री र खड्क केस को छोरा घाईते । २०७१ फागुण ६ गते कामगाउँ का खड्क बहादुर ओलीको घरमा आगलागि हुदा कागजपत्र, लत्ताकपडा, अन्नपात, गरगहना, भाडाकुडा पूर्णक्षति भएको । २०७२ वैशाख ४ गते लिङ्गुर गाउँका एकाघरका हिरा ओली खड्का को मृत्यु, चन्द्र बहादुर खड्का घाईते, एक गोरु मरेको र निजी घर क्षति भएको । २०७२ वैशाख मा घोरनेटी का जय प्रकाश ओली का २ बाखा, खुम बहादुर खड्का को २ बाखा मरेका ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मरेको चौपायहरुलाई जमीनमुनि खाडल खनेर गाडेको । घाईतेहरुले व्यक्तिगत खर्चमा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको । कामीगाउँ का ओली लाई नेपाल रेडक्रस सोसाईटी जिल्ला शाखा रुकुम पश्चिम वाट राहत सहयोग । हिरा ओली खड्का को पोष्टमार्टम पछि दाहसस्कार गरिएको ।
चट्याङ्ग	२०५०, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं. १०, खर्सुपानी, नमुनावस्ती, गलमपाटि, डेलडाडा, हलहले, होलटाकुरी, मानपुर	बिन बहादुर वोहराको १ भैसी मरेको । २०७० फागुण ४ गते नमुनावस्ती का हरि बहादुर दमाईको १ भैसी, १ गोरु मरेको, निजको १६ वर्षिया छोरी घाईते । २०७६ भाद्र मा गलमपाटि पंचराम बुढा को १ भैसी मरेको, लाल बहादुर कँवर को घर पूर्ण क्षति । खर्सुपानी दल बहादुर वोहरा को आमा घाईते, निजको १ भैसी मरेको र विद्युत वाईरिड क्षति । २०७७ वैशाख मा खर्सुपानी गाउँका मंजित बुढा को श्रीमती घाईते भएको र २ वटा बाखा मरेको । डेलडाडा गाउँका मन बहादुर कठायत को १ बाखा मरेको । २०७७ श्रावण १९ गते हलहले का उद बहादुर खड्काको १ बाखा, १ कुकुर मरेको र घरको विद्युत वाईरिड पूर्णक्षति । २०७७ भाद्रमा होलटाकुरी का कर्ण बहादुर कठायत को बुहारी घाईते । मन बहादुर कठायत को १ बाखा मरेको र विद्युत वाईरिड पूर्णक्षति भएको । मानपुर का बिजयराम कठायत को १ गोरु मरेको ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मरेका चौपायहरु लाई जमीनमुनि खाडल खनेर गाडेको । हरि बहादुर दमाई को छोरीको निजी खर्चमा नेपालगंजमा उपचार पछि हाल अवस्था अपाङ्ग रहेको । पंचराम बुढा र दल बहादुर वोहरा लाई नगरपालिका वाट जनहि रु. ५ हजार राहत सहयोग । लाल बहादुर कँवरले आफनै खर्चमा सोहि स्थानमा पुन घर निर्माण गरेको । घाईते को उपचारपछि अवस्था सामान्य रहेको । तत्कालिन वडा सदस्य श्री धन बहादुर खड्का बाट रु.८ हजार ५ सय बराबरको विद्युत वाईरिड सामाग्रि सहयोग गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
चट्याङ्ग	२०४३, श्रावण १ गते	हरेक वर्ष	वडा नं. ११, बोलम, चाखलडाडा, खालचौर, खर्चिवाङ्ग, स्यावाङ्ग, चौखेढुंगा, कौचे, बसिवाङ्ग, दहवाङ्ग,	दुर्गा बहादुर बाँठा को १ गाई मरेको । २०४९ असोज मा चाखलडाडा का तेज बहादुर खड्का को २ भैसी र १ बाखा मरेको । २०५२ माघ मा खालचौर का जितभान राना को घर पूर्णक्षति साथै लत्ताकपडा, गरगहना, अन्नपात पूर्णक्षति । निजको श्रीमती कमला राना र मनकला राना घाईते । २०६८ माघ मा खर्चिवाङ्ग का लखरेल की बुहारी घाईते । २०७४ भाद्र २२ गते स्यावाङ्ग का सुनिता बिक घाईते । २०७७ आषाढ मा चौखेढुंगा होम बहादुर ओलीका २ बाखा मरेका । स्यावाङ्ग भिम बहादुर पुन को १ खसि, २ बाखा मरेका । २०७७ श्रावण मा कौचे का धनेश्वर शर्माको श्रीमति धनसरि शमाको मृत्यु भएको । २०७८ श्रावण मा बसिवाङ्ग का पुस्करराज ओली को १ बाखा मरेको । २०७८ असोज मा दहवाङ्ग को ५० केभि को ट्रान्सफर्मर पूर्णक्षति ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मरेको चौपायहरु लाई खाडल खनेर गाडेको । घाईते कमला राना र मनकला राना हरुको २ दिनसम्म वेहोस भएको । घाईतेहरुको व्यक्तिगत उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको । मृतक लाई सामाजिक परम्परा अनुसार दाहसस्कार गरेको । दहवाङ्ग स्थित ट्रान्सफर्मर साँखखोला दोभान लघु जलविद्युत आयोजनाले पुनस्थापना गरेको ।
चट्याङ्ग	२०७८, भाद्र १२ गते	हरेक वर्ष	वडा नं. १२, जुम्लावाङ्ग, जमारु, खारकोट	दुर्गा बहादुर खड्का को घरको विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति । १२ वर्षिया छोरी सामान्य घाईते । घर नजिकैको कोटमिरा को रुख क्षति । २०७९ भाद्र १२ गते जमारु बा लिल बहादुर कामी को घरको विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति । लिल बहादुर कामी सामान्य घाईते । २०७८ भाद्र मा खारकोट का सपना बिक घाईते, गंगाधर बिक को १ बाखा मरेको ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	दुर्गा बहादुर को घाईते छोरीको जिल्ला अस्पताल सल्ले रुकुम पश्चिम मा उपचारपछि अवस्था सामान्य रहेको । घाईते सपना बिक को निजी खर्चमा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य । निजलाई जिल्ला प्रशासन कार्यालय रुकुम पश्चिम बाट रु.५ हजार सहयोग । गंगाधर बिक को मरेको बाखालाई जमीनमुनी गाडेको ।
चट्याङ्ग	२०३६, श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं. १३, डाडाछिवाङ्ग, सिदुरे, लिखेडाडा, खालीमुनी, भालदुला, पातल, थुमचौर	स्थानीय ने.रा.आ.वि. डाडाछिवाङ्ग को कम्पाउण्ड भित्र रहेको पिपलवोट क्षति । २०४९ आषाढ सिदुरे का देवीलाल ओली को ३ वटा भैसी मरेको । २०६८ जेठ मा डाडाछिवाङ्ग, विचगाउँ का बिर बहादुर कलेल को १ राँगा मरेको । २०७५ जेठ मा लिखेडाडा का कविराम कामी को घरको विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति, लिखेडाडा की धनकली कामी र निजको ३ महिनाको नाति घाईते । २०७५ असोज मा डाडाछिवाङ्ग, खालीमुनी का दल बहादुर कलेल घरमा क्षति ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	स्थानीयले क्षतिग्रस्त पिपलवोट को व्यवस्थापन गरेको । मृतक चौपायहरुलाई स्थानीयहरुले खाडल खनेर जमीन मुनी गाडेको । घाईतेहरुको स्थानीय उपचार पछि अवस्था सामान्य भएको । सम्बन्धित विद्युत प्राधिकरण ले मर्मतसम्भार गरेको । रुपसिड कलेल को उपचारपछि अवस्था सामान्य ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				२०७५, २०७६, २०७८ डाडाछिवाङ्ग मा विद्युत ट्रान्सफर्मर लगातार ३ पटक क्षति । २०७६ भाद्र राउटेवारा का रुपसिङ्ग कलेल घाईते, उदिराम कलेल को घरको विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति । २०७७ भाद्र मा भालदुला का मान बहादुर के सिं को मृत्यु २०७९ आषाढ खिम बहादुर ओली को घर पूर्णक्षति । २०७७ भाद्र मा डाडाछिवाङ्ग, पातल का मंगल सिङ्ग वस्याल को १ भैसि मरेको, विद्युत वाईरिङ्ग पूर्णक्षति भएको । २०७९ आषाढ थुमचौर, भालदुला का राम बहादुर खड्का को १ भैसी घाईते ।		उदिराम कलेल को निजी खर्चमा घरमा पुनर्वाईरिङ्ग गरेको । मृतक मान बहादुर केसि को पोष्टमार्टम पछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको र नगरपालिका बाट २५ हजार नगद राहत प्राप्त । खिम बहादुर ओलि लाई १३ नं. वडा कार्यालय बाट रु.१० हजार र नगरपालिका बाट रु.६ हजार नगद राहत सहयोग प्राप्त ।
चट्याङ्ग	२०६२	हरेक वर्ष	वडा नं. १४, सतिपोले	२०६२ भाद्र मा पदम बिष्ट को ४ वटा भैसी मरेका । २०६८ भाद्र मा टिकाराम बिष्ट र चन्द्रवीर बिष्ट को घरहरु आगलागि भएको । २०७८ भाद्र मा टिकाराम बिष्ट को १ भैसी मरेको । २०७९ असोज मा एक्क बहादुर डाडी घाईते र निजको १ गोरु, २ बाख्रा मरेका ।	स्थानीयहरु त्रसित हुनुका साथै बालबालिकाहरुमा नकारात्मक प्रभाव परेको र साथै धनजनको क्षति भैरहने देखिन्छ ।	मरेका चौपायहरुलाई जमीनमुनी खाडल खनेर गाडेको । घाईतेको स्थानीय स्वास्थ्य संस्थामा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको ।
बाढी	२०३५ जेठ	हरेक वर्ष	वडा नं.१, सानीभेरी	छिड गाउँका सेते बोहरा लाई बगाउँ मृत्यु भएको २०३६ जेठमा कैलदेउगाउँका कविराम रावल लाई बगाउँ मृत्यु । २०३८ भाद्र मा कैलदेउ का नैने रावल लाई बगाउँ मृत्यु । २०४० चैत्र मा छिड गाउँका लालसिङ्ग घर्तिमगर, २०५४ पौष मा छिड गाउँका सार्के थापाका छोरा लाई बगाउँ मृत्यु । २०५८ माघ मा कैलदेउ गाउँका तिल बहादुर रावल, २०६० भाद्र मा छिड गाउँका थपे कामी, २०६२ माघ मा कैलदेउ गाउँका १७ बर्षिया गोवर्धन बोहरा, २०६८ आषाढ मा कैलदेउ गाउँका शशिराम खड्का, २०७२ माघ मा छिड गाउँका १७ बर्षिया अमृता बोहरा, २०७३ मा छिड गाउँका १६ बर्षिया गणेशमान बोहरा, २०७४ वैशाख कैलदेउ गाउँका ४६ बर्षिया टिकाराम बोहरा, २०७६ जेठ मा सल्ले गाउँका चन्द्रकली बोहरा को मृत्यु भएको साथै भलखोला देखि राजापानी सम्म नदी किनाराको आवादी खेतीयोग्य जग्गा अन्दाजी ३ सय रोपनी भन्दा बढी कटान गरेको ।	मानवीय क्षति हुदा टुहुरा, एकलमहिला हरुको संख्यामा वृद्धि हुनसक्ने, नदी किनाराको खेतीयोग्य जग्गा बगरमा परिणत हुनसक्ने ।	मृतकहरुलाई परम्परागत शैलीमा दाहसस्कार गरेको

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				कुसेतरा का ५ घरधुरी विस्थापित भएको , कुसेतरा गाउँ बगरमा परिणत भएको ।		
बाढी	२०५५	२०५६ २०५८ हरेक वर्ष	भेरीखोला	आवादी खेतीयोग्य जमीन अनदाजी ७८ रोपनी कटान गरेको, १४ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	घट्टवोट र पछाने को बस्ती पूर्णक्षति हुनसक्ने ।	स्थानीय बाट कुनैपनि कार्यको थालनी भएको छैन ।
बाढी	२०२६	हरेक वर्ष	वडा नं. २, सानीभेरी	कैलदेउ खोला देखि ओखरगाड सम्म अन्दाजी ५ सय रोपनी भन्दा बढी खेतीयोग्य आवादी जग्गा कटान गरेको । २०६२ पौष ७ गते राउखेत गाउँका काशिराम खड्का की १४ बर्षिया छोरी वेपत्ता । २०६६ असोज राक्सेकोट गाउँका सेतु खड्का को २१ बर्षिया छोरा र राउखेत गाउँका चामे पुनको २० बर्षिया छोराको मृत्यु ।	वडा नं. २ को नदी किनार को बस्ती बगरमा परिणत हुनसक्ने ।	स्थानीयको खोजउद्धार पछि सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसस्कार गरिएको ।
बाढी	२०३६	हरेक वर्ष	वडा नं. ३, मुग्लुखोला	बाहुनटाकुरा शशिराम खत्रीको श्रीमतीको बगाउँ र मृत्यु		सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसस्कार गरिएको ।
बाढी	२०५०	हरेक वर्ष	वडा नं. ३, सानीभेरी	माछिमी का १६ बर्षिया नवराज केसि को मृत्यु । २०७६ बैशाख मा माछिमी का २३ बर्षिया राजु केसि वेपत्ता ।		स्थानीयको खोजी पछि नवराज लाई गैरीताल बाट उद्धार गरिएको । र सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसस्कार गरिएको । राजु केसि को स्थानीयको खोजी गरेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं. ३, सानीभेरी र मुग्लुखोला	वडा नं. ३ को भूभाग मा रहेको सानीभेरी नदीले २ सय रोपनी र मुग्लुखोला ले ५ सय रोपनी जति खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।		स्थानीयको प्रयासमा सामान्य तटबन्ध को कार्य भएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं. ४, साँखखोला, ट्याखोला	हालसम्म बाहुनटाकुरा को अन्दाजी ६ सय रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । २०७३ फागुण ९ गते ५१ बर्षिया दुर्गा रेउलेको बगरपुरमा मृत्यु		मृतक दुर्गा रेउलेको परम्परागत रितिरिवाज अनुसार दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	२०५६ भाद्र १७	हरेक वर्ष	वडा नं. ६, पानाखोला	भण्डारीकाडा का पृथ्वी बहादुर सेन लाई बगाउँ र मृत्यु भएको ।		सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसस्कार गरिएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं. ७, साँखखोला	हरेक वर्ष अन्दाजी ४ वटा काठेपुल र ५ वटा जति पानीघट्ट बगाउँ र क्षति गर्ने गरेको । नाप्चेखोला देखि भुलखेत सम्मको १ सय रोपनी भन्दा बढी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको । २०७७ श्रावण महिनामा वडा नं. ८ किक्कुवाङ्ग का गणेश विक को बुवाको मृत्यु ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टै गएको ।	समुदाय को कुनैपनी प्रयास नभएको । २ दिन पछि प्राप्त विक को शवलाई सामाजिक परम्परा हनुसार दाहसंस्कार गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
				सिप्चेखोला देखि साँखखोला सम्मको २० रोपनी भन्दा बढी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।		
बाढी	२०७८ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.७, काउलेखोला	काउलेखोला देखि घट्टेखोला सम्मको ३० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । नन्दराम कँवर को माईलाभाई एक घर पूर्णक्षति । लघू जलविद्युत को नहर फूटेर सुनिल पाण्डे को घर पूर्णक्षति भएको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	नन्दराम कँवर को माईलाभाई लाई नेरेसो रुकुम द्वारा राहत सहयोग प्राप्त । सुनिल पाण्डे घर निर्माण राहत सहयोग बाफत गृह मन्त्रालय बाट रु.३ लाख ५० हजार नगद प्राप्त ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.७, सिप्चेखोला	सिप्चेखोला देखि साँखखोला सम्मको २० रोपनी भन्दा बढी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	समुदाय को कुनैपनी प्रयास नभएको ।
बाढी	२०५२ श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.८, ठोक्लावाङ्ग खोला	ईन्द्र बहादुर पुनको १० बर्षिया छोरीको मृत्यु । २०७२ श्रावण मा ४५ बर्षिया मेवालाल कामी को मृत्यु । ठोक्लावाङ्ग गाउँको १ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	मृतकहरु उद्धारपछि सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसंस्कार गरेको ।
बाढी	२०३३ आषाढ	हरेक वर्ष	वडा नं.९, चुनखोला	तुले ओली को मृत्युभएको । राङ्गीखोला देखि भुलखेत सम्म अन्दाजी ५० रोपनी कटान गरेको र २५ रोपनी खेतीयोग्य खेतवारीमा माटो, ढुंगा थुपारेको हाल सोक्षेत्र बगरमा परिणत भएको । हरेकवर्ष ४-५ वटा पानीघट्ट क्षति हुनेगरेको । २ वटा लघू जलविद्युत नहर वर्षेनी क्षति हुने गरेको । एक घरधुरी उच्चजोखिममा रहेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	मृतकको २ दिनपछि शव फेला परेको । खोजउद्धार पछि सामाजिक सस्कार अनुसार दाहसंस्कार गरेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.९, काउलेखोला	दोमैखोला देखि मसानघाट सम्म अन्दाजी २० रोपनी कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.९, जुडेखोला, खारेगौराखोला, ठारीखोला, गौराखोला, सुकेखोला	वर्षेनी खोला किनारको आवादी जग्गा क्षति गरेको । खारेगौरा खोलाको कारण ३ घरधुरी र गौराखोला को कारण ३ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	२०६९	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, गलमपाटि खोला	अन्दाजी २० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको । बजेरी गाउँका १२ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	२०६९	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, पधेरी खोला	अन्दाजी ६ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा र ६ रोपनी खरकट्टि कटान गरेको । मालिका मावि चुन को ३ रोपनी जग्गा कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्टेदैं गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
बाढी	२०६९	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, भेरीखोला	लिरेखोला देखि तल्लो भेरीखोला सम्म ५ रोपनी आवादी जग्गा र ८ रोपनी खरकट्टि कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.११, साँखखोला	साउनेपानी देखि बैरागिठाटी सम्म ३ सय रोपनी आवादी जग्गा कटान र सल्लेरी सावउस को १ हेक्टर क्षति गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	२०१६,	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, काँइयोखोला	काँइयोखोला को दुवै किनारा बाडीखोला देखि दोमई सम्मको क्षेत्रमा अन्दाजी ५५ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जमीन कटान । २०४८ सालमा ४४ बर्षिया हरि बिष्ट लाई बगाउँँर मृत्यु भएको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	कटान क्षेत्र बगरमा परिणत भएको । मृतक हरि बिष्ट को खोजउद्धारपछि परम्परागत दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.११, लहुँखोला	रातापहर देखि बैरागिठाटी सम्म ३ सय रोपनी आवादी जग्गा कटान र सल्लेरी सावउस को १ हेक्टर क्षति गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	२०६६ श्रावण ३ गते	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, लहुँखोला	स्थानीय ५२ बर्षिया प्रताप विक लाई बगाउँँर मृत्यु भएको । २०४६ भाद्र मा पहल सिंग ओली लाई बगाउँँर मृत्यु भएको । रुमखोला देखि बैरागिठाटी दोभान सम्म अन्दाजी ६० रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको र	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	मृतक प्रताप विक र पहलसिंग ओली लाई २ दिनपछि मृत अवस्थामा फेला पारेको र परम्परागत दाहसस्कार गरेको । कटान क्षेत्र बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	२०७९ श्रावण २५ गते	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, मुग्लुखोला	स्थानीय ६२ बर्षिया मुमी नेपाली लाई बगाउँँर मृत्यु भएको । बैरागिठाटी देखि हुदुमछहरा सम्मको ३५ रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	मृतक मुमी नेपाली लाई परम्परागत दाहसस्कार गरेको । कटान क्षेत्र बगरमा परिणत भएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, मुग्लुखोला	२०५५ असोज ५ गते वीर बहादुर ओली र चन्द्र बहादुर विक लाई बगाउँँर बेपत्ता । २०७२ कार्तिक २२ गते बुद्धिराम सुनारको १० बर्षिया छोरी को मृत्यु । २०७७ भाद्र मा काउलेचौरका दल बहादुर खड्का को ७० बर्षिया आमा को मृत्यु । छेरापुल देखि मसानघाट सम्म अन्दाजी ५ सय रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	मृतक तथा बेपत्ता लाई परम्परागत सस्कृति अनुसार दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, सानीभेरी	२०५६ फागुण मा डाडाछिवाङ्ग का भर्दु घर्ति को मृत्यु । २०७६ भाद्र मा लाल बहादुर केसि को ४१ बर्षिया कान्छा छोरा बेपत्ता । २०७८ बैशाख मा डाडाछिवाङ्ग का सेते रोका को मृत्यु ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	मृतक तथा बेपत्ता लाई परम्परागत सस्कृति अनुसार दाहसस्कार गरेको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, छिवाङ्गखोला	रुमाखोला देखि छिवाङ्ग हुदै छहरी सम्म अन्दाजी ४ सय रोपनी खेतीयोग्य जग्गा कटान गरेको ।	उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	स्थानीयहरुको प्रयास सम्भव नभएको ।
बाढी	२०२९,	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, सुन्दरपानीखोला, वेदखोला,	२०२९ सुन्दरपानी खोलाले करेलीगैरा देखि सानीभेरी सम्म अन्दाजी ५० रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।	सुन्दरपानी खोला नजिकका गैराटोलका १० घरधुरी,	स्थानीयहरुको प्रयास सम्भव नभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
			साउनेखोला, नाउलेखोला, भजानेखोला	२०२९ देखि वेदखोला ले ईन्द्रटोल देखि सानीभेरी सम्म ९० रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको । २०२९ देखि साउनेखोला ले एकलेसल्ला देखि सानीभेरी सम्म ३० रोपनी कटान गरेको । २०२९ देखि नाउलेखोला ले नाउले देखि टारटोल सम्म को १० रोपनी जग्गा कटान गरेको । २०२९ देखि भजानेखोला ले कौरीडाडा देखि छिवाङ्गखोला सम्म ७ रोपनी कटान गरेको ।	वेदखोला नजिकको ईन्द्रटोल का २७ र खालडाडा का ३ घरधुरी, साउनेखोला नजिक का २० घरधुरी, नाउलेखोला नजिक का २० घरधुरी, उच्चजोखिममा रहेका । उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	
बाढी	२०४४,	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, छिवाङ्गखोला	छिवाङ्गखोला देखि सानीभेरी सम्म अन्दाजी २८ रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको । २०५० श्रावण मा बारीटोलका २७ बर्षिया देउभान खत्री को मृत्यु भएको । २०६४ आषाढमा १५ बर्षिया दुर्गे खत्री को मृत्यु भएको । २०७१ आषाढ ९ गते टाकुरीमेला गाउँ का भिम बहादुर केसि को ३३ बर्षिया श्रीमति को मृत्यु । २०७५ जेठ मा बारीटोल का मान बहादुर रावत की ६३ बर्षिया आमा को मृत्यु भएको ।	सुन्दरपानी खोला नजिकका गौराटोलका १० घरधुरी, वेदखोला नजिकको ईन्द्रटोल का २७ र खालडाडा का ३ घरधुरी, साउनेखोला नजिक का २० घरधुरी, नाउलेखोला नजिक का २० घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका । उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	स्थानीयहरुको प्रयास सम्भव नभएको ।
बाढी	२०५२,	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, कालापैराखोला, गरलेखोला, भिरङ्गखोला, गारापानीखोला	कालापैराखोला, गरलेखोला, भिरङ्गखोला, गारापानीखोला ले आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी २० रोपनी कटान गरेको ।	भिरङ्गखोला नजिकको बस्तीका १२ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका । उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	स्थानीयहरुको प्रयास सम्भव नभएको ।
बाढी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, सानीभेरी नदी	कस्तुरी ओली, रातो विष्ट, शुशिला विष्ट को भाई, भद्र बहादुर खत्री, नन्दराम ओली, डिल्ली बहादुर खत्री को छोरा, डिलाराम ओलीको छोरा, बुद्धि ओली खड्का लगायत हालसम्म ३ सय भन्दा बढीलाई सानोभेरी नदीले वगाउँदै मृत्यु भएको छ । नदी किनारा क्षेत्रको १ सय ५० रोपनी भन्दा बढी खेतीयोग्य जमीन कटान र बालुवाले पुरेकोछ ।	स्थानीयहरुको अकालमा मृत्यु हुने गरेको । उत्पादनशिल जग्गा घट्दै गएको ।	स्थानीयहरुको प्रयास सम्भव नभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०३६ श्रावण	२०४२ हरेक वर्ष	वडा नं.१, भालुपहिरो	१५ घरधुरीको २० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा, २० रोपनी खरकट्टि क्षति	त्रिपुरा मावि छिड को दक्षिणतर्फको भूभाग उच्चजोखिममा रहेको	स्थानीयको संरक्षणमा स्थानीय प्रजाति पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०५६ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.१ को जुम्लेधारा पहिरो	खम्बु मल्ल को २ तले घर पूर्णक्षति भएको ।	पहिरोको क्षेत्र बढ्दै गएमा गाउँवस्ती नरहने सम्भावना देखिन्छ ।	तत्कालिन जिविस बाट रु.३०० नगद राहत सहयोग ।
पहिरो	२०६८ आषाढ	हरेक वर्ष	वडा नं.१, पाटवोट पहिरो	भिम बहादुर बि.क. को घर पूर्ण क्षति, घरमा रहेका अन्नपात, लत्ताकपडा नष्ट, निजको अन्दाजी १५ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा पूर्ण नष्ट ।	पहिरो बढ्दै गएको र पाटवोटे गाउँको दलित बस्ती उच्चजोखिममा रहेको । उक्त पहिरोमा मिचाहाप्रजाति पुनउत्पादन भएको छ ।	वडा नं.२ को भेरी मा नातेदार र स्थानीयको सहयोगमा सामान्य बासस्थान बनाएको । वडा नं.२ को कार्यालयबाट जनता आवास कार्यक्रम मार्फत घर निर्माण र कैलदेउ सावउस बाट निशुल्क काठ सहयोग ।
पहिरो	२०३८ आषाढ	हरेक वर्ष	वडा नं.२, कमेरीखानी पहिरो	अन्दाजी ७० रोपनी भन्दा बढी आवादी खेतीयोग्य जमीन कटानगरि पूर्णक्षति भएको । जयरामपुर गाउँका ७ घरधुरी र कालचिउरी गाउँका ३ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका ।	पहिरो बढ्दै गएको, मानवीय त्रास बढेको र उक्त पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट खासै प्रयास हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०६२ भाद्र १२	हरेक वर्ष	वडा नं.२, पानेखोला पहिरो	सिस्नेखोला गाउँका हेमराज खड्का, मोहन खड्का, डिल्ली खड्का, भलुसिंग खड्का र खड्ग बहादुर खड्काको घरगोठ र अन्दाजी ५० रोपनी आवादीजग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको	पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट संरक्षणको प्रयास भएको ।
पहिरो	२०६३ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.२, तुपारीखोला पहिरो	अन्दाजी ३० रोपनी आवादी जग्गा पूर्णक्षति भएको । तुपारीखोला मुहान लगायत सोहिठाउका ८ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका छन् ।	पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	
पहिरो	२०७४, २०७६, २०७७	हरेक वर्ष	वडा नं.२, वान्नेचौर जुगेना पहिरो	अन्दाजी १ हेक्टर सालघारी क्षति भएको । वान्नेचौर ढिक को खेतीयोग्य जग्गा उच्चजोखिममा रहेका छन् ।	पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट कुनैपनि प्रयास भएको छैन ।
पहिरो	२०२९	हरेक वर्ष	वडा नं.३, चमेरीबस्ने खोलाको पहिरो	छेरावगर को अन्दाजी ४५ रोपनी आवादी खेतवारी कटान गरेको र पानाखोला माछिमी सिंचाईकूलो साथै दलित संग्राहलय उच्चजोखिममा रहेको छ ।	पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट खासै प्रयास हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७०	हरेक वर्ष	वडा नं.३, बटालाखाली पहिरो	छेरावगरको अन्दाजी १० रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान । पानाखोला माछिमी सिंचाईकूलो साथै दलित संग्राहलय उच्चजोखिममा रहेको छ ।	पहिरो क्षेत्रमा मछ्याईना, फल्यातो, उत्तीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट खासै प्रयास हुन सकेको छैन ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७५	हरेक वर्ष	वडा नं.३, पूर्णवोट पहिरो	पानाखोला माछिमी सिंचाईकूलो साथै टेक बहादुर खड्का र चुडामणि डागीको घर उच्चजोखिममा रहेको ।	पहिरो क्षेत्रमा मछाईना, फल्यातो, उतीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	स्थानीय बाट खासै प्रयास हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०३४	हरेक वर्ष	वडा नं.४, सेतोपहिरो	ट्याखोला को आवादी र खरकट्टि क्षेत्र अन्दाजी ८ सय रोपनी क्षति गरेको	पहिरो क्षेत्रमा मछाईना, फल्यातो, उतीसको पुनउत्पादन भएको छ ।	समुदायको संरक्षणमा स्थानीय प्रजातिहरु पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६८	हरेक वर्ष	वडा नं.४, बडिलोटे पहिरो	आवादी र खरकट्टि २ सय रोपनी क्षति र ठाराढुंगा सावउस को ६ हेक्टर क्षति भएको । ठाराढुंगाको जमीन भासिएको ।	ठाराढुंगाको बस्ती नजिकको भासिएको भूभाग बढनसक्ने सम्भावना देखिएको ।	समुदायको संरक्षणमा स्थानीय प्रजातिहरु पुनउत्पादन शुरु भएको ।
पहिरो	२०६८	हरेक वर्ष	वडा नं.४, स्याला खरखरे पहिरो	आवादी र खरकट्टि अन्दाजी ४ सय रोपनी र २ वटा सिंचाईकूलो क्षति गरेको ।		स्थानीयको प्रयासमा हरेक वर्ष कूलो मर्मत सम्भार गर्नेगरेको ।
पहिरो	२०७२	हरेक वर्ष	वडा नं.४, कालापानी पहिरो	अन्दाजी २ सय रोपनी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि कटान गरेको ।		समुदायको संरक्षणमा स्थानीय प्रजातिहरु पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७५	हरेक वर्ष	वडा नं.४, कैनापानी सिस्नेखोला पहिरो	पानीका मुहान सुक्ने र लोप हुने क्रम बढेको ।		
पहिरो	२०७५	हरेक वर्ष	वडा नं.४, दाउराकाटने पहिरो	अन्दाजी २ सय रोपनी आवादी जग्गा र खरकट्टि क्षति भएको । स्थानीय ७ घरधुरी क्षति । ५ बाखा मरेका ।		५ बाखाको विमा सस्थान बाट विमा वाफतको रकम प्राप्त । मुसिकोट नगरपालिका बाट सामान्य रकम राहत प्रदान गरेको ।
पहिरो	२०७७	हरेक वर्ष	वडा नं.४, बाहुन पधेरा पहिरो	अन्दाजी २ सय रोपनी आवादी जग्गा र खरकट्टि क्षति भएको ।		
पहिरो	२०७८	हरेक वर्ष	वडा नं.४, ट्याखोला पहिरो	अन्दाजी २ सय रोपनी आवादी जग्गा र खरकट्टि क्षति भएको । स्थानीय ७ घरधुरी क्षति । ५ बाखा मरेका ।		समुदायको संरक्षणमा स्थानीय प्रजातिहरु पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७४	२०७७, २०७८ हरेक वर्ष	वडा नं.५, डाडडुडे ठेउलेसि पहिरो	स्थानीय २६ घरधुरीहरुको अन्दाजी ६० रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र २० रोपनी खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । स्थानीय १२ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेको । ४ वटा सिंचाईकूलो, ३ वटा गोरेटोबाटो, ५ वटा खानेपानीको पाईपलाईन र डाडाखेत-भण्डारीकाडा जाने १५० मिटर कच्चीसडक पूर्णक्षति गरेको ।	उक्त स्थानको भुवनावट अनुसार समयमा रोकथाम हुन नसकेमा डाडडुडे को माथिल्लो बस्ती पहिरोमा परिणत हुनसक्ने देखिन्छ ।	समुदाय र नगरपालिकाको प्रयासमा थोरै मात्रामा तारजाल तटबन्ध को कार्य शुरुभएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७२	हरेक वर्ष	वडा नं.५, ज्यामिनडाडा रिट्टेचौर पहिरो	अन्दाजी १० रोपनी खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । पहिरो भन्दा माथिको खेतीयोग्य भूभाग चिरापरेको (फाटेको) । स्थानीय ७ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	समयमा रोकथाम गर्न नसकेमा माथिल्लो क्षेत्रको खेतीयोग्य भूभाग पहिरोमा परिणत हुनसक्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा १ रोपनी क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७१	२०७२, हरेक वर्ष	वडा नं.५, भलखोला पाखापानी पहिरो	अन्दाजी ७ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । पहिरोको छेउछाउको भूभाग चिरापरेको (फाटेको) । स्थानीय ६ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	पहिरोको क्षेत्र बढ्दै रहेको देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा १ रोपनी क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०३०	हरेक वर्ष	वडा नं.६, भण्डारीकाँडा पहिरो	अन्दाजी १५ सय रोपनी खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । स्थानीय दवाङ गाउँका ३ घरधुरी, भण्डारीकाँडा का ४ घरधुरी र स्वास्थ्य चौकी उच्च जोखिममा रहेको ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	१९९१ श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.७, बासिना पहिरो	अन्दाजी २० रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । चित्रेपाखा सावउस मा रहेको एक पानीटंकी र खानेपानी मुहान क्षति । पाछागाउँ का २८ घरधुरी, गोतलीवारी गाउँका १० घरधुरी र बाखजा का १० घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	१९९१	हरेक वर्ष	वडा नं.७, धौला पहिरो	अन्दाजी २२ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । सावउस को क्षेत्र क्षति भएको । लघु जलविद्युत आयोजना उच्च जोखिममा रहेको ।	खावाङ्ग गाउँका १२ घरधुरी स्थानान्तर भएको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०३०	हरेक वर्ष	वडा नं.७, घरेली पहिरो	अन्दाजी १३ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । भुसावाङ्ग गाउँका १० घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०३२	हरेक वर्ष	वडा नं.७, भुसावाङ्ग पहिरो	अन्दाजी १५ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । घरेलीगाउँ का १० घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०५२	हरेक वर्ष	वडा नं.७, तातागैरा पहिरो	अन्दाजी २ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि साथै दह सावउस कको वन क्षेत्र पूर्णक्षति भएको । तातागैरा गाउँका ७ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७०	हरेक वर्ष	वडा नं.७, रोटेपानी पहिरो	अन्दाजी १० रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । लुद्रवाङ्ग सावउस र मसिनापाखा सावउस क्षेत्रभित्रको खानेपानी मुहान क्षति ।	बस्ती स्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	१९९१	हरेक वर्ष	वडा नं.८, धौला पहिरो	लुद्रवाङ्ग गाउँका ६ घरधुरी उच्च जोखिममा रहेको । अन्दाजी १३ रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा माटो र ढुंगाले पुरिएको र २ रोपनी खरकट्टि पूर्णक्षति भएको । भेरीपातल सावउस को २ हेक्टर क्षेत्र क्षति भएको । लघू जलविद्युत आयोजना उच्च जोखिममा रहेको ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	१९९१	हरेक वर्ष	वडा नं.८, सेता पहिरो	ओखरधारा सावउस को अन्दाजी १ हेक्टर क्षति । आवादी खेतीयोग्य जग्गा ३ रोपनी क्षति भएको ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	सावउस को प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६२	हरेक वर्ष	वडा नं.८, घोरखानी किटनी पहिरो	काप्रिवास गाउँका १५ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	कुनैपनी प्रयास नभएको ।
पहिरो	२०६५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.८, तल्नोखर्क पहिरो	धागेचरी सावउस को अन्दाजी ४ हेक्टर क्षति । बिफ्फेगैरा गाउँका ३ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	सावउस को प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६८, श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.८, ओखरधारा भिरपहिरो	ओखरधारा सावउस को अन्दाजी १ हेक्टर क्षति । ढारागाउँका ६ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	सावउस को प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७६, श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.८, साजेखोरिया पहिरो	भेरीपातल सावउस को अन्दाजी १ हेक्टर क्षति । स्थानीयले उपभोग गरिरहेको खानेपानी मुहान परिवर्तन भएको ।	पहिरो को क्षेत्र बढीरहेकोले थप पानको संकट हुनसक्ने संभावना देखिन्छ ।	सावउस को प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७७ श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.८, आरुपाते गैरा पहिरो	भेरीपातल सावउस को १ हेक्टर क्षेत्र क्षति भएको । ठोक्लावाङ्ग गाउँका १० घरधुरीहरु उच्च जोखिममा रहेको ।		स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७८ असार	हरेक वर्ष	वडा नं.८, खावाङ्गखानी पहिरो	खावाङ्गखानी सावउस को १ हेक्टर क्षेत्र क्षति भएको । अन्दाजी ४ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा पूर्णक्षति । जित बहादुर पाण्डेका ३ बाखा र २ गोरु पहिरोले पुरेर बेपत्ता ।		स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	१९९१	हरेक वर्ष	वडा नं.९, धौलापहिरो	भिम बहादुर ओलीको १ घर पूर्णक्षति । अन्दाजी ५२ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि क्षति भएको । बलचौर गाउँका ८ घरधुरी उच्चजोखिममा रहेका ।	बलचौर का ८ घरधुरीको बस्तीस्थानान्तर गर्नुपर्ने देखिन्छ ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा थोरै मात्रामा पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०३६	हरेक वर्ष	वडा नं.९, काकासिम पहिरो	बीर बहादुर ओली को १० रोपनी खेतीयोग्य जग्गा पूर्णक्षति । काकासिम सावउस को १ हेक्टर वनक्षेत्र पूर्णक्षति भएको ।	काकासिम का २ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०४२	हरेक वर्ष	वडा नं.९, चिउरावोट पहिरो	अन्दाजी १६ रोपनी खेतीयोग्य जग्गा पूर्णक्षति ।	चिउरावोट का ७ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०४८	हरेक वर्ष	वडा नं.९, कुनासिमल पहिरो	कुनासिमल गाउँका लाल बहादुर नेपालि को पूर्णक्षति भएको । तेज बहादुर गिरिको ३ रोपनी, लाल बहादुर नेपालि को १ रोपनी र अतिराम खड्काको ५ रोपनी आवादी जग्गा पूर्णक्षति भएको ।	कुनासिमल का ५ घरधुरी र एउटा नागरिक सचेतना केन्द्रको भवन उच्चजोखिममा रहेको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०५६	हरेक वर्ष	वडा नं.९, गैरा पहिरो	४ घरधुरी को ६ रोपनी खेतीयोग्य जमीन क्षति ।	४ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहने ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६४	हरेक वर्ष	वडा नं.९, ताउलेगैरा पहिरो	स्थानीय ५ घरधुरीको अन्दाजी २० रोपनी खेतीयोग्य जमीन पूर्णक्षति ।	२ घरधुरी उच्चजोखिममा ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६४	हरेक वर्ष	वडा नं.९, मलकेनी पहिरो	मलकेनी गाउँको ३ रोपनी खेतीयोग्य जमीन पूर्णक्षति ।	मलकेनी गाउँका ४ घरधुरी उच्चजोखिममा ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६५	हरेक वर्ष	वडा नं.९, होलपहिरो	होल गाउँको बस्ती फाटेको र भासिएको ।	होलगाउँ का १० घरधुरी उच्चजोखिममा । थप २२ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहने ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६५	हरेक वर्ष	वडा नं.९, नारखोरिया पहिरो	कृष्ण बहादुर ओली को ५ रोपनी, डिल्ली बहादुर ओलीको ३ रोपनी, श्यामलाल ओली को ३ रोपनी, केशर ओलीको १ रोपनी, अम्मर ब. ओली को २ रोपनी सुन्तलावारी उच्च जोखिममा रहेको ।	अम्मर ब.ओली र कृष्ण ब.ओली को घर उच्चजोखिममा रहेको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०६५	हरेक वर्ष	वडा नं.९, छछरेखोला पहिरो	खिमलाल ओली को २ रोपनी, हरि बहादुर ओली को २ रोपनी, लाल बहादुर ओली को ४ रोपनी सुन्तलावारी पूर्णक्षति भएको ।	अम्मर ब.ओली र कृष्ण ब.ओली को घर उच्चजोखिममा रहेको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७२ श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.९, सिस्नेरी पहिरो	कानेगैरा काकासिम सावउस को १ हेक्टर वनक्षेत्र पूर्णक्षति । नमुनाटोल का १५ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।		स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	१९९१ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, दर्देन पहिरो र सिंगिनीगैरा पहिरो	मौवावारी सावउस को १ हेक्टर र १० घरधुरीको आवादी जग्गा ११ रोपनी , खरकट्टि २० रोपनी कटान गरेको । ४ घरधुरी पूर्णक्षति भएको ।	साउनेपानी गाउँका १७ र सिंगिनीगैरा का १० घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको । सिंगिनीगैरा को छेउछाउमा रहेको बस्तीस्तरमा २-३ मिटर जमीन भासिएको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	१९९१ भाद्र	२०७२, २०७४, हरेक वर्ष	वडा नं.१०, ठूलागैरा पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जग्गा र खरकट्टि जम्मा ५३ रोपनी भनदा बढी क्षति गरेको । २०७४ भाद्रमा जय बहादुर खत्रीको १ घर पूर्णक्षति भएको ।	१० घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७०	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, भालुबस्ने पहिरो	डेलडाडा भेरीखोला बस्ती को माथिल्लोभागमा १ मिटर तल जमीन भासिएको ।	३८ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७२	हरेक वर्ष	वडा नं.१०, पल्लोचौरै नुनथला पहिरो	डेलडाडा भेरीखोला बस्ती को माथिल्लोभागमा १ मिटर तल जमीन भासिएको ।	२३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, घोरनेटी पहिरो	११ घरधुरीको खेतीयोग्य आवादी जग्गा २० रोपनी र खरकट्टि १० रोपनी पूर्णक्षति भएको ।	घोरनेटी का ५ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, जुगेना पहिरो	१० घरधुरीको खेतीयोग्य आवादी जग्गा ९ रोपनी र खरकट्टि २ रोपनी पूर्णक्षति भएको ।	जुगेना गाउँका का १० घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, काफलवोट पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जग्गा १० रोपनी पूर्णक्षति भएको । उत्तीसेनी खानेपानी मुहान २ मिटर तलतिर भासिएको ।	महेन्द्र ओली ले बस्ती सारेको । १३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, चिसापानी पहिरो	स्थानीय ५ घरधुरीको आवादी खेतीयोग्य र खरकट्टि जग्गा अन्दाजी ६० रोपनी पूर्णक्षति भएको ।		स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, छहरीखोला पहिरो	उपकार आवि को २ कोठे भवन पूर्णक्षति । दाब्रेभाकी सावउस को ५ हेक्टर पूर्णक्षति ।	उपकार आवि लगायत १६ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, डुरखोला पहिरो	डुरखोला सावउस को ब्लक नं.१ को ५ हेक्टर क्षति ।		स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०५५ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, रामपाछा पहिरो	जनकल्याण मावि को ४ कोठे भवन र खेलमैदान क्षति ।		स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७१, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, स्यावाङ्ग डाडा पहिरो	स्थानीय ७ घरधुरीको अन्दाजी १० रोपनी आवादी खेतीयोग्य र खरकट्टि ४ रोपनी जग्गा पूर्णक्षति भएको ।	स्यावाङ्ग डाडाका ३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७१	हरेक वर्ष	वडा नं.११, उमोखोला पहिरो	स्थानीयको अन्दाजी ४० रोपनी आवादी खेतीयोग्य जग्गा पूर्णक्षति भएको ।	स्थानीय ३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७२, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, दखरी रिठ्ठावोट पहिरो	स्थानीयको आवादी खेतीयोग्य र खरकट्टि जग्गा अन्दाजी २१ रोपनी पूर्णक्षति भएको ।	रिठ्ठावोट का १३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७२, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, ओरानछरी पहिरो	कालाखोला सावउस र दाब्रेभाकि सावउस को अन्दाजी ५ हेक्टर वनक्षेत्र पूर्णक्षति गरेको ।		स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७४, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, खरखरे सावउस पहिरो	खरखरे सावउस को अन्दाजि ७ हेक्टर वनक्षेत्र क्षति		स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७४, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, चिन्नेगैरा पहिरो	स्थानीयको अन्दाजी १६ रोपनी आवादी खेतयोग्य जग्गा र सल्लेरी सावउस को २ हेक्टर वनक्षेत्र क्षति भएको ।	खातीवारा गाउँका १४ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका ।	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७९ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.११, कन्याकम्द पहिरो	ज्ञानोदय मावि को ६ कोठे २ तले भवन र मेसिनरीवाल क्षति ।	ज्ञानोदय मावि को २ वटा भवन उच्चजोखिम मा रहेको ।	स्थानीयस्तर बाट पहिरो सरसफाई भएको ।
पहिरो	१९९१, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, हराले पहिरो	हराले गाउँ भासिएको , गाउँभन्दा माथि जमीन फाटेको ।	हराले गाउँ का १३ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	१९९१, भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, पातिहाल्ने पहिरो	पातिहाल्ने मा अन्दाजि ९ रोपनी खरकट्टि क्षति ।	पितिवाङ्ग गाउँका १० घरधुरी र जुम्लावाङ्ग गाउँका १० घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०६४,	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, सिमलवोट पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी ५ रोपनी र डावाखोलामा ३ रोपनी क्षति ।	सिमलवोट का ४ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका	स्थानीयस्तर बाट कुनै उपाय हुन सकेको छैन ।
पहिरो	२०७०, श्रावण २८ गते	हरेक वर्ष	वडा नं.१२, पधेराखोला पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी ५५ रोपनी क्षति, १५ रोपनीमा माटो थुपारेको । जमारुगाउँमा लम्बाई ३ सय मिटर चौडाई २ सय मिटर जमीन फाटेको साथै १ सय मिटर जमीन बसेको छ । १६ घरधुरी क्षति, नयागाउँ खानेपानी, सिमपानी- आवि डाडागाउँ खानेपानी, कसारीखोला- डाडागाउँ खानेपानी, पधेरीखोला- लक्कुडाडा खानेपानी र सिस्नेरी-लोकडारा सिंचाईकूलो क्षति गरेबो ।	जमारुगाउँ का ११ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका ।	स्थानीयस्तर बाट खानेपानी र सिंचाईकूलो सामान्य मर्मतसम्भार गरि अस्थायि रुपमा प्रयोग गर्ने गरेको ।
पहिरो	१९९१ भाद्र	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, भालदुला पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी २५ रोपनी र खरकट्टि २० रोपनीमा क्षति भएको । पोखरीपातल सावउस को २ हेक्टर क्षति । बसाईखोला खानेपानी मुहान परिवर्तन भएको । सिंचाईको नहर पूर्णक्षति भएको ।	७ घरधुरीको निजी खर्चमा बस्तीस्थानान्तर भएको ,।	स्थानीयस्तर बाट खानेपानी र सिंचाईकूलो सामान्य मर्मतसम्भार गरि अस्थायि रुपमा प्रयोग गर्ने गरेको ।
पहिरो	२०३९, श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, रातामाटा पहिरो	आवादी खेतीयोग्य र खरकट्टि जमीन अन्दाजी ६० रोपनी क्षति भएको । सादनचौर र रातामाटा गाउँका १० घरधुरी पूर्णक्षति भएको ।		स्थानीयको संरक्षणपछि हाल पुनउत्पादन भई खेतवारी प्रयोग भएको ।
पहिरो	२०६०, श्रावण	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, केउरापानी पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी ४० रोपनी क्षति भएको । काउलेचौर बस्ती पुरेको । कर्ण बहादुर केसि र तुलवीर केसि को घर पूर्णक्षति भएको ।		स्थानीयको संरक्षणपछि हाल पुनउत्पादन भई खेतवारी प्रयोग भएको ।
पहिरो	२०४५	हरेक वर्ष	वडा नं.१३, डाडाछिवाङ्ग	गाउँघरका सम्पूर्ण आवादी खेतवारी क्षतिबक्षत भएको ।		स्थानीयको संरक्षणपछि हाल पुनउत्पादन भई खेतवारी प्रयोग भएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्बारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
पहिरो	२०७८,	हरेक वर्ष	वडा नं.१४, सिरौलापाखा खोला पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी ७ रोपनी क्षति भएको ।	सिरौलापाखा का ५ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७९, असोज	हरेक वर्ष	वडा नं.१४, खाल्वेपाखा पहिरो	खाल्वेपाखा, भेरमखोला को जमीन अन्दाजी १० मिटर भासिएको ।	भेरमखोला का १२ घरधुरी उच्चजोखिम मा रहेका ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७९,	हरेक वर्ष	वडा नं.१४, खोरेलाखोला पहिरो	भिम बहादुर विष्ट को ५ रोपनी र घुईलडाडा को ३ रोपनी खेतीयोग्य जमीन कटान गरेको ।		स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
पहिरो	२०७९,	हरेक वर्ष	वडा नं.१४, खोटेसल्ला पाखा पहिरो	आवादी खेतीयोग्य जमीन अन्दाजी ६ रोपनी क्षति भएको ।	टिकाराम विष्टको घर उच्च जोखिम मा रहेको ।	स्थानीयको प्रयासमा उक्त क्षेत्रमा सामान्य पुनउत्पादन भएको ।
असिना	२०४५, २०६१, २०७३	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	बैशाख, जेठमा गहू वाली, कार्तिकमा धान र मकै वाली साथै तरकारी खेती नोक्सान गर्ने गरेको । स्थानीय गोरेटो बाटो भत्किएको, वन क्षेत्रमा रहेका डालेघाँस र अन्य बोट विरुवाको बोक्रा खुईलिएको र पात भरेको स्थानीय खहरेखोला र सानीभेरी नदीमा बाढी आउने गरेको र खेतीयोग्य आवादी जग्गा कटान गरेको ।	अल्पवृष्टि अनावृष्टि, अतिवृष्टि जस्ता जलवायुजन्य परिवर्तन र असिना पानीको वारम्बारतालाई हेर्दा भविष्यमा असिना पानीको समस्या बढ्दै जाने देखिन्छ ।	समुदायले समय अगाडि वाली लगाउने र भित्र्याउने गरेको ।
सुख्खा खडेरी	२०१७, २०२८, २०२९, २०३९, २०४२, २०५४, २०६२	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	स्थानीय समुदाय र वन क्षेत्रका डाले घाँस, आवादी क्षेत्रका फलफूल र तरकारी सुकेको, पानीका मुहान सुकेको । गहुँ वाली नष्ट भएको । भोकमरी परेको ।	कृषि रोग, पशु रोग, मानव रोगमा वृद्धि, पानीका मुहानहरुमा पानीको मात्रा कम भएको । आगलागिका घटनाहरु वृद्धिले हुदा भविष्यमा खडेरीका घटनाहरु अझै बढ्ने, हिमालमा अनियमित हिमपात हुनसक्ने, मरुभूमीकरण हुन सक्ने, बढ्दो गर्मी तथा पानीका मुहानहरु सुक्ने कारणले गर्दा स्वस्च्छ पिउने पानीको अभाव भई अझै नयाँ नयाँ खालका रोगहरु देखा पर्ने सम्भावना देखिन्छ ।	भोकमरीको कारण कन्दमुल, सिस्नुको जरा, हलहलेको जरा, साग, निउरो, बाँको, तितेसाग, खाएको । घरमा भएका गरगहना, भाडाकुडा र चौपायहरु बेचेको । चौरजहारी, तुलसिपुर देखि उसिनिएको चामल र रातो मकै ल्याएको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
आगलागि	२०७७ वैशाख	हरेक वर्ष	वडा नं.१ का सावउस र राष्ट्रिय वन क्षेत्र	कैलदेउ सावउस को ४४६ हेक्टर, सल्लेरी सावउसको ७ हेक्टर, जनचेतना सावउस, जनकल्यान सावउस, जनजागृति सावउस, बारेगौरा सावउस, बजेली सावउस, सातदुले सावउस, हुंगाउँचाल्ने सावउस, गोद्याखाली सावउस लगायत राष्ट्रिय वन क्षेत्र पूर्ण रुपमा क्षति, वन्यजन्तुको वासस्थानमा नष्ट, कैलदेउका लिल बहादुर सार्किको घर क्षति भएको ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने, पुनउत्पादन नष्ट हुने ।	लिल बहादुर सार्कि लाई नेपाल रेडक्रस सोसाईटी जिल्ला शाखा रुकुम पश्चिम बाट लत्ताकपडा, भाडाकुडा राहत सहयोग ।
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.२ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	स्थानीय सामुदायिक वनक्षेत्र र भुरसुली, रगाले, खन्नेवोट, ढारापाखा, सतिपोले, मैनेरी को खरकट्टि क्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुने गरेको र पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । पानीका मुहानमा पानीको मात्रा घट्दो रहेको । जडिवुटि लोप हुदै गएको, चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखिएका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.३ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	स्थानीय गौतेकाली सामुदायिक वनक्षेत्र र पिपलनेटा, धैरेनीचौर को खरकट्टि क्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको । सो क्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । पानीका मुहानमा पानीको मात्रा घट्दो रहेको । जडिवुटि लोप हुदै गएको, चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखिएका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.४ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	सोलावाङ्ग सावउस, ठाराहुंगा सावउस को वनक्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको । सो क्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । पानीका मुहानमा पानीको मात्रा घट्दो रहेको । जडिवुटि लोप हुदै गएको, चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखापरेका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.५ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	सिजेरीखोला सावउस, टुनीगौरा सावउसको वनक्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको । सो क्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखापरेका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.६ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	पानाखोला सावउस, फिभाघाईडाडा सावउस, सल्लेतारा सावउस, जुरहुंगा सावउस, पहिरो महिला सावउस, छोटेडाडा सावउस, कालिमाटि सावउस को वनक्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको । सो क्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुदै गएको । चराचुरुङ्गि तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्गि मृत अवस्थामा देखापरेका ।	पानीका मुहान सुक्ने, पहिरो बढ्ने, जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.७ का समुदायहरुको	मध्यपहाडि लोकमार्ग को उत्तरतर्फ रहेको सावउस र राष्ट्रिय वनक्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको । सो क्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास	जडिवुटि नाश हुने, वन्यजन्तु लोप हुने	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
			नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	हुँदै गएको । चराचुरुङ्ग तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्ग मृत अवस्थामा देखापरेका ।		
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.८ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	ओखरधारा सावउस, भेरीपातल सावउस, धागेछरी सावउस को वनक्षेत्रमा वर्षेनी आगलागि हुनेगरेको ।	वनक्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुँदै गएको । चराचुरुङ्ग तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्ग मृत अवस्थामा देखापरेका ।	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
आगलागि	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१३ का समुदायहरुको नजिकका सबै वन क्षेत्रहरु	पतलपोखरी सावउस लगायत अन्य सावउस हरुमा हरेकवर्ष आगलागि हुँदा वन्यजन्तुहरु र वनपैदावारहरु क्षति हुनेगरेको ।	वनक्षेत्रमा पुनउत्पादन ह्रास हुँदै गएको । चराचुरुङ्ग तथा वन्यजन्तुको वासस्थान नाश भएको । चराचुरुङ्ग मृत अवस्थामा देखापरेका ।	स्थानीय समुदायले स्याउलाले र माटो खनेर नियन्त्रणमा लिने गरेको
मानवरोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	भाडापखाला, आउँ, रुघाखोकि, निमोनिया जस्ता रोगहरुले वर्षेनी ५ देखि १० जना सम्म बालबालिका र बृद्ध हरुको मृत्यु हुने गरेको ।	चाउचाउ, फ्रुटी, चिसो पियपदार्थहरुको प्रयोगले सबैमा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्छ । दूषित खाद्य पदार्थको उपभोगबाट उत्पन्न हुने रोगहरुको फैलावट बढ्नेछ, सुनौला हजार दिनका आमाहरु सुरक्षित पोषण नपाएर कमजोर हुने, गर्भमै बच्चा मर्ने, रक्तअल्पता जस्ता समस्याबाट ग्रसित हुनेछन्, बच्चाहरु कृपोषित हुनेछन् । प्रदुषणजन्य रोग बढ्नेछ । स्वास्थ्य सेवामा मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुने र खर्च बढ्नेछ ।	स्थानीय स्वास्थ्य चौकी र स्थानीय जटिवुटिको प्रयोग गरि उपचार गर्ने गरेको ।
पशुरोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	गाई, भैँस, बाखा, गोरुमा खोरेत, मुखपाक्ने, चर्चरे, ख्यारख्यारे, रिडने रोग । कृखुरामा आँखा पाक्ने, सेतो र हरियो छेर्ने । वर्षेनी १० देखि १५ वटा चौपायहरु मर्ने गरेको ।	भविष्यमा पशुमा रोग बढ्दै जाने देखिन्छ, पशुपालनमा मानिसको चाहना हराउन सक्ने, यो संगसंगै पशु स्वास्थ्य सेवाको पनि बिस्तार हुनेछ, पशु स्वास्थ्य सेवामा	मृत पशुहरुलाई माटोमुनी गाडेको । प्राविधिकको सहयोग र स्थानीय जडिवुटिको प्रयोग गर्ने गरेको । मरेका भेडा, बाखा, भैँसीहरु स्थानीयहरुले जमीनमुनी गाडेका ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
					मानिसहरुको पहुँच वृद्धि हुनेछ । स्थानीय जातका पशुहरु लोप हुने समभावना ।	
कृषिमा रोग	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	गहुँमा दुसी, सिन्दुरे, कालिपोके, डरुवा । मकैमा खुडो, कालिपोके, खुम्ले, रातो कमिला, दुसी । कोदोमा खुम्ले र गभारो, वालामरुवा । धानमा डढुवा, बेरुवा, गुवे । आलुमा रातो कमिला, डरुवा, खुम्ले । सिमिमा पोका र रातो कमिला । २०११ र २०७७ सालमा सलह किराले बाली र फलफूल नष्ट गरेको ।	भविष्यमा कृषिमा रोगहरु बढ्दै जाने, रासायनिक पदार्थको प्रयोग बढी हुने, उर्जाशिल जनशक्ति पलायन बाहिरी स्रोतबाट खाद्यान्नको आपूर्ति बढ्ने, कृषियोग्य जमीनहरु घडेरीमा परिणत हुने र सहरको विकास हुने	केही घरधुरीले कृषि प्राविधिकको सल्लाह लिने गरेको, आधुनिक तथा व्यवसायिक तरकारी खेती तर्फ उन्मुख भएको । अधिकतम विषादीको प्रयोग गर्ने गरेको
हावाहुरी	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरुमा	स्थानीय विद्यालय र नीजि घरहरुका छाना उडाएर क्षति हुने गरेको ।	विद्यालयहरुका छानाका पूर्वाधारहरुलाई थप मजबुत पारिएन भने पठनपाठन प्रभावित हुने र थप जोखिमको सृजना हुने देखिन्छ । भविष्यमा हावाहुरीका घटनाहरु वृद्धि भई कृषि क्षेत्रमा हुने क्षति बढे तापनि भौतिक पूर्वाधारमा कम क्षति पार्ने देखिन्छ ।	स्थानीयले आआफनो घरगोठ र सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरु मर्मत सम्भार गर्ने गरेको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.१ का सबै समुदायहरु	२०७९ जेठ महिनामा ६० बर्षिया मोति रावल लाई हुडारको आक्रमणले घाईते भएको ।	मानवीय क्षति र खाद्य तथा तरकारी, फलफूल बाली क्षतिको क्रम बढ्दै गएको ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको । हुडारको आक्रमणले घाईते भएका मोति रावल को नीजि खर्चमा उपचार पछि हाल अवस्था सामान्य रहेको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.४ का सबै समुदायहरु	२०७९ कार्तिक मा ठाराढुंगा टेक बहादुर पुन का २ वटा वंगुर, बागमति पुन को १ वटा वंगुर स्यालको टोकाईले मरेका । ट्याखोला का ओम प्रकाश पाण्डे, कृष्णा बुढाथोकी र नीजकी छोरी, अममर पुन, कर्ण बहादुर ओली, थापाचौर का खीम बहादुर गिरी, सोलावाङ्ग की खीमा खड्का लाई स्यालले टोकेको ।	मानवीय क्षति र खाद्य तथा तरकारी, फलफूल बाली क्षतिको क्रम बढ्दै गएको ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्वारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.५ का सबै समुदायहरु	सोलावाङ्ग सति पुन र सम्भना ओली को गोरु, भेडा, भैसी टोकेको । २०४७ साल माघ महिनामा निगाले बाघले ज्यामिनडाडा का कृष्ण बहादुर बुढाथोकी को १२ वटा बाखा मारेको । २०५७ भाद्र महिनामा कालि बहादुर देवकोटा को २ वटा गोरु, ओम प्रकाश केसि को १ वटा गोरु मरेको । हरेक वर्ष २ देखि ५ वटा चोपायहरु मर्ने गरेको ।	खाद्य, तरकारी, फलफूल वाली र पशुचौपाय क्षति संगै मानवीय क्षतिको क्रम बढदै गएको ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.६ का सबै समुदायहरु	२०३९ साल मा भालुको आक्रमण ले काम्लेका तिलवीर विसि घाईते । २०६२ साल भाद्रमा काम्लेका गोरक्ष बहादुर भण्डारी को मृत्यु । २०७८ कार्तिक मा भण्डारीकाँडा की रुपा नेपालीको १ गाई, १ बहर मरेको । २०७९ असोजमा स्यालको आक्रमण ले भैसेरी का जित बहादुर महतारा घाईते । २०७९ कार्तिक मा स्यालको आक्रमण ले भण्डारीकाँडा की अमृता सुनारको १ भेडा, घागीडाडा का गुमान बोहरा को १ भैसी मरेको र सोहि समयमा भिभा गेदलाल गिरि घाईते भएको ।	खाद्य, तरकारी, फलफूल वाली र पशुचौपाय क्षति संगै मानवीय क्षतिको क्रम बढदै गएको ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	वडा नं.७ का सबै समुदायहरु	२०७४ जेठ महिनामा वनविरालो को आक्रमणले चम्फा पुन र निजको छोरा घाईले । २०७९ मंसिरमा स्यालको आक्रमणले भद्र बहादुर बुढा घाईते । हरेकवर्ष स्यालको आक्रमणले ५ वटाभन्दा बढी बाखा र सयौ कुखुरा नोक्सान हुने गरेको ।	घरपालुवा पशुचौपाय र कुखुरा को क्षतिले स्थानीयको जीविकोपार्जमा प्रत्यक्ष असर गरेको देखिन्छ ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको । घाईते भएकाहरुले नीजि खर्चमा उपचार पछि हाल अवस्था सामान्य रहेको ।
वन्यजन्तु आतंक	२०७९ मंसिर	हरेक वर्ष	वडा नं.८ का सबै समुदायहरु	मेवालाल ओली को १ भेडा स्यालको टोकाईले मरेको ।	घरपालुवा पशुचौपाय को क्षतिले स्थानीयको जीविकोपार्जमा प्रत्यक्ष असर गरेको देखिन्छ ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको । मरेको भेडालाई जमीनमुनी गाडेको ।
वन्यजन्तु आतंक	२०४९ फागुण	हरेक वर्ष	वडा नं.९ का सबै समुदायहरु	भालु को आक्रमणले गेदलाल ओली घाईते । २०५० बैशाख मा चितुवा को आक्रमणले धन बहादुर ओली घाईते हुदा निजको देब्रे आखा पूर्णक्षति भएको ।	हाल गेदलाल ओली अवस्था सामान्य रहेको ।	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको । मरेको भेडालाई जमीनमुनी गाडेको ।
वन्यजन्तु आतंक	२०७९ मंसिर १३ गते	हरेक वर्ष	वडा नं.१२ का सबै समुदायहरु	स्यालको टोकाईले स्थानीय लक्षिराम विक को ६५ वर्षिया आमा घाईते ।		लक्षिराम विक को आमालाई जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सल्ले रुकुम पश्चिम मा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको ।

प्रकोप	साल र महिना	वारम्बारता (पटक)	स्थान (वडा र समुदाय)	असर तथा प्रभाव	भविष्यको हुन सक्ने प्रवृत्ति, असर तथा प्रभावहरु	समुदायको प्रयास
वन्यजन्तु आतंक	२०७७, वैशाख	हरेक वर्ष	वडा नं.१३ का सबै समुदायहरु	स्यालको टोकाईले स्थानीय कुवेर ओली को दिदि घाईते । स्थानीय घरपालुवा कुकूरहरुलाई स्यालको टोकाईले मर्ने गरेको ।		घाईते लाई जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालय सल्ले रुकुम पश्चिम मा उपचारपछि हालको अवस्था सामान्य रहेको ।
वन्यजन्तु आतंक	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	मौसम अनुसारका अन्नवाली, तरकारी र फलफूल खेतीवाली क्षति हुने गरेको । भालुले मकै, स्याउ, आलु, स्यालले भेडावाखा, कुखुरा । बादरले घरभित्र र घर बाहिरको खाद्यसामाग्री, तरकारी । हुडारले वाखाभेडा । चिल र वनविरालोले कुखुरा क्षति गर्ने गरेको । दुम्सीले तरकारी, आलु क्षति गर्नेगरेको छ ।	मानवीय क्षति क्रम बढ्दै जाने होभने बस्ती स्थानात्तर हुन सक्ने	स्थानीयले कराउने र जस्तापाता बजाउने गरेको ।
हिमपात	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	वडा नं.१ को घिमाने, वडा नं.५ को डिग्रे, घुईलपानी, थर्पु गाउँमा गहुँ वाली, फलफूल र तरकारी खेती नोक्सान गर्ने गरेको ।		स्थानीयले वाली बीमा प्रति चासो देखाएको ।
तुषारो	हरेक वर्ष	हरेक वर्ष	सबै समुदायहरु	वडा नं.१ को छिड्ड, भुरुङ्गा, गिलवाड, गुजेलढुंगा, घिमाने, वडा नं.५ को डाडडुडे, घुयलपानी, ज्यामिनडाडा मा आलुखेती नोक्सान गरेको ।		स्थानीयले कुनै प्रयास गरेको देखिदैन
भूकम्प	१९९० माघ २ २०४५ २०७२	२०७२ वैशाख	उदयपुर, गोर्खा, सिन्धुपाल्चोक, दोलखा	वडा नं.३ को पहिरापानाको पहर छुटेको, २०७२ सालमा माछिर्मि, छेरा र पिपलनेटा गाउँका जम्मा १४ घरधुरी प्रत्यक्ष प्रभावित भएको ।		
मिचाहा प्रजाति	प्रत्येक वर्ष	मिचाहा प्रजातिको जोखिम र यसको वारम्बारता बढ्दो क्रममा रहेको छ ।	नगरपालिका भरि	पातीभार (<i>Parthenium hysterophorus</i> L.), कालो वनमारा (<i>Ageratina adenophora</i> L.), गन्दे (<i>Ageratum conyzoides</i> L.), निलो गन्दे (<i>Ageratum haustonianum</i> Mill.) जस्ता मिचाहा प्रजातीहरु क्रमश बढ्दो क्रममा रहेको कुरा सामुहिक छलफलले दर्शाएको छ । गन्दे (<i>Ageratum conyzoides</i> L.) को बढी जोखिम कृषि क्षेत्रमा, कालो वनमारा (<i>Ageratina adenophora</i> L.) को बढी जोखिम वन क्षेत्रमा र पातीभार/माओवादीभार (स्थानीयका अनुसार) (<i>Parthenium hysterophorus</i> L.) को बढी जोखिम चरण र खुल्ला क्षेत्रमा बढी भएको पाइन्छ । रैथाने घाँस प्रजातिहरु लोप हुँदै गएको, पाखो वारी तथा खेतहरुमा अनावश्यक भारहरुले गर्दा कृषि उत्पादनमा कमी, वोटविरुवाको वृद्धि विकासमा असर, चरण क्षेत्रको अभाव भएको	उन्नत जातका विउको बढ्दो प्रयोग, मोटरगाडीमा सामानको ओसारपसारले मिचाहा प्रजाती फैलाउने भेक्टरका रुपमा काम गर्न सक्ने, रैथाने घाँसहरु हराउने, वारीका काल्ना तथा वारीमा मिचाहा प्रजाती भएका कारण उत्पादनमा कमी, चरण क्षेत्रको अभाव घाँस संकलनका लागि टाढाटाढा जानुपर्ने हुनसक्छ, अत् भविष्यमा मिचाहा प्रजातीको प्रकोप बढ्दै जाने देखिन्छ ।	डिभिजन वन कार्यालय र कृषि शाखा बाट सामान्य जनचेतनामुलक कार्यक्रम बाहेक बचाउका लागि संस्थागत पहल कतैबाट पनि नभएको ।

अनुसूची २ : वडा तथा पालिकास्तरमा भएका गोष्ठीहरुको उपस्थिति विवरण

क्र.स.	मिति २०७९ साल	विवरण	स्थान	उपस्थित विवरण		जातिगत विवरण			जम्मा
				महिला	पुरुष	बा.क्षे.ठ.द	जनजाति	दलित	
१	पौष २४	पालिका स्तरीय अभिमुखिकरण गोष्ठी	मुसिकोट, खलंगा	७	२६	१९	५	९	३३
२	माघ ३	संकटासननता क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम	वडा नं.१, कैलदेउ	३	२२	२०	१	४	२५
३	माघ ४	" "	वडा नं.२, समिवोट	४	१८	१७	१	४	२२
४	माघ ५	" "	वडा नं.३, छेरा	६	९	९	०	६	१५
५	माघ ६	" "	वडा नं.४, दलाखेत	९	१२	१६	३	२	२१
६	माघ ७	" "	वडा नं.५, डाडडुङ्गे	२५	२३	४७	०	१	४८
७	माघ ८	" "	वडा नं.६, भण्डारीकाडा	२८	१५	१३	२	२८	४३
८	माघ ९	" "	वडा नं.७, साँख	१३	२०	६	२१	६	३३
९	माघ १०	" "	वडा नं.८, उदिनढुंगा	७	१३	१४	६	०	२०
१०	माघ ११	" "	वडा नं.९, होलतरा	१२	२०	१९	७	६	३२
११	माघ १२	" "	वडा नं.१०, चुन	८	२१	२५	०	४	२९
१२	माघ १३	" "	वडा नं.११, भलाक्या	२०	१६	१४	८	१४	३६
१३	माघ १४	" "	वडा नं.१२, पुरेनचौर	१४	३५	३२	६	११	४९
१४	माघ १५	" "	वडा नं.१३ डाडाछिवाङ्ग	६	२०	११	६	९	२६
१५	माघ १९	लक्षित समूह छलफल (समुदाय स्तर)	वडा नं.९, हिल	७	१४	१०	११	०	२१
१६	माघ १९	" "	वडा नं.१०, भ्याङ्गा	१०	११	२१	०	०	२१
१७	माघ २१	संकटासननता क्षमता विश्लेषण कार्यक्रम	वडा नं.१४, घुईलडाडा	३९	२७	५२	११	३	६६
१८	चैत्र ६ गते	पालिका स्तरमा मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल गोष्ठी	मुसिकोट, खलंगा	४	२३	१६	४	७	२७
जम्मा				२२२	३४५	३६१	९२	११४	५६७

अनुसूची ३ : मुसिकोट नगरपालिकाको घरधुरी संकटासन्नता विवरणको सारांश

वडा नं.	संकटासन्नता १	संकटासन्नता २	संकटासन्नता ३	संकटासन्नता ४
१	खलंगा, सालघारी, पातुखोला ५५१, सल्ले २६५,	रावलवारा ९८, चन्दननाथ ४५,	डाडरीचौर ७६, मठ ११८,	घिमाने, भाल्दुला ४८, कैलदेउ, गुजेलढुंगा २७०, गिलवाड, खालवाड भलखोला २१८, छिङ्ग माथिगाउँ ११५, छिङ्ग तलिगाउँ १८० घरधुरी ।
२			गाउँवारी ५९, बान्नेचौर ६८, पुरनडाडा ८१, बाहे ६९, राउखेत ६७, सिस्नेखोला ८७, राक्सेकोट ५५ घरधुरी	
३		माछिमी १७१ घरधुरी	पिपलनेटा, धैरेनीचौर १०३ घरधुरी ।	छेरा, बाहुनटाकुरा २३ घरधुरी
४		सोलावाङ्ग १४८ घरधुरी	चाँपा, बोरागाउँ ९२, ओल्नो सोलावाङ्ग ८२, ठाराढुंगा १०७ घरधुरी	दलाखेत २२, ट्याखोला १७, कर्वरेडरा १५, घुरीखोला ४४ घरधुरी
५	बागवजार ४३ घरधुरी	सेरीगाउँ २५३ घरधुरी	कोलटाकुरा ५२ घरधुरी	ज्यामिनडाडा ३०, डाडडुङ्गे २१, घुयलपानी, रिठेचौर १७, थर्पु ८९ घरधुरी
६			भण्डारीकाँडा ८४ घरधुरी	भिजा ८५, काम्ले २२, पोखरा, बसिवाङ्ग ३८, डारीगाउँ, दवाङ्ग ७३ घरधुरी
७		साहुडेरा २०, माथिगाँउ ४०, भुलखेत १५, ठूलाघरटोल १० घरधुरी	धुल्सेनी ४, फारीगाँउ २०, तलिगाँउ २८, थकालीटोल ७, चमढुंगा १०, ओखरचौर ८, लालवाड ८, ओलीवारा ४० घरधुरी	साजेपाखा ५, खावाड ९, चेन्नेखोला १५, मुलडाडा ४, घुमर १०, गाईबाछा १०, गौरेकाफल १०, डामडाडा ८, जुरवोट २५, लामविसाउना ३, चकचारी २५, जात्रावाड ११, सुनारटोल २५, परियारटोल ११, सिप्चाखोला १५, पाछा ३५, गोतलीवाड १०, बाखरजा १०, फेचडा ९, लाडसीवाड २५, भुसावाड १०, घरेली १५, लुद्रवाड २०, चौतारा ३५, ग्याम्माखोला १५, च्यारनेटा २५, जगदेउछरा १४, रोतिपानी ११, नाप्चा ७, खालवोट ३९, काउलेनी १६, तातागैरा ११, फिउसनी ११, कोटनेरा ६ घरधुरी
८				घोरखानी, लसुनवारी २०६, क्वाम्मा, तिरसिङ १४६ घरधुरी
९				नमुना टोल १०२, खारा, कुना सिमल ६४, लिङगुर, होल ७८, होलतारा, अदुवावारी ६४, हिल कामीगाउँ ८७ घरधुरी
१०				खड्का टोल अर्न्तगत भाडडारी, जुवाखोर्य १९, भाडुडा ७, गाउटोल ३० घरधुरी नमुनावस्ती टोल अर्न्तगत होलटाकुरी १२, साउनेपानी १७, नमुनावस्ती (क) ४०, नमुनावस्ती (ख) ३०, संगिनीगैरा १० घरधुरी कामीबुढा स्मृतिपार्क टोल अर्न्तगत बुढाडेरा, सालकाल्ना टोल ४०, चौरटोल २३, डेलडाडा, भेरीखोला ३८, शईनगैरा १२, होलटाकुरी ५ छहरा शिद्दगुफा टोल अर्न्तगत तल्नो गलमपाटी २२, मध्य गलमपाटी १८, माथिल्लो गलमपाटी १५, खरिगैराटोल १३ घरधुरी
११			लहुँ १२४ घरधुरी	भलाक्चा १०६, डिग्रे ४३, स्यावाड ७९, पाछिवाड ७३, गोडवाड, घोरनेटि १५७, सिन्नी ९९ घरधुरी
१२			जुम्लावाड ५३,	हरले १३, डाडागाउँ ३२, गरेना १४, धैरेनी सालघारी ९, डिलाडाडा १२, गरेना १४, माडवोटे ७, लक्कुडाडा १०, जमारुगाउँ १०, पितिवाड २१, भुमटोल १७, तलिगाँउ १३, आग्रिडेरे २६, टाकुरा ११, माथिगाँउ ३१, पातसखोला ११, पुरेनचौर ३, पाँगर ११, बुगेरी १५, कौचे १२, बैरागीठाटी १०, लेकटोल २२, शेरड २१, डारामेला २५, खारखानी ४, खारकोटबुगेरी २७ घरधुरी
१३	चौतारा ४२, सादनचौर ६१ घरधुरी	खड्काडेरा १५,	बाहुनटोल ३६, दोपाई ७ घरधुरी	रातामाटा १५, काउलेचौर ५६, भुम २६, लिखेडाडा ३१, फलामढुंगा ३९, भालदुला १९, डाडाछिवाड १०४, गोठखोला

वडा नं.	संकटासन्नता १	संकटासन्नता २	संकटासन्नता ३	संकटासन्नता ४
				३२, गोसाईंडेरा १३, रोकाडेरा १७, थुमचौर २२, हाईवाड ११८, लामाडारा ८५, रुमखोला १३, टाकुरा १७ घरधुरी
१४	जिउला ६२ घरधुरी	गाउँसोगर, घुयलडाडा ८२, साउनेखोला ५३ घरधुरी	नाउलेखोला १३, सुन्दरपानी ४७, जामडाडा, ईन्द्र ३८, वाटुलचौर १९ घरधुरी	त्रिशुले २२, सिरौली ८, खालेपाखा ४४, ओखलडाडा, बागचौर ७७, कालापैरा, धौसेनी, खन्नेडाडा ६४, वारी, सिस्नेपाखा ५७, जिनवाड, सतिपोले ४३, भिमडाडा ५२ घरधुरी

अनुसूची ४: स्थानीय विपद् व्यवस्थापन समिति, मुसिकोट नगरपालिका, रुकुम पश्चिम

क्र. सं	नाम	ठेगाना संस्था, पद	पद	सम्पर्क नम्बर
1	श्री महेन्द्र के सि	नगर प्रमुख, मुसिकोट नगरपालिका	अध्यक्ष	९८५७८२६५७८
2	श्री विमल कुमार पुन	नगर उपप्रमुख, मुसिकोट नगरपालिका	उपाध्यक्ष	९८५९२२९०९४
3	श्री विनाराम खड्का	प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	सदस्य	९८५७८२५९९९
4	श्री ज्ञानु चन्द्र चन्द	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १	सदस्य	९८६६९०४५२६
5	श्री दिनेश खड्का	वडा अध्यक्ष, वडा नं. २	सदस्य	९८४९९६८९८९
6	श्री दशरथ केसि	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ३	सदस्य	९८४९५७०५९०
7	श्री निर्मल कुमार पुन	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ४	सदस्य	९८५७८४८६६५
8	श्री शमिर जंग मल्ल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ५	सदस्य	९८४९२०७४९८
9	श्री भानु मल्ल	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ६	सदस्य	९८४७८७६६३९
10	श्री एकक बहादुर पाण्डे	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ७	सदस्य	९८४७८५२६३६
11	श्री जय बहादुर थापा	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ८	सदस्य	९८६०८९०३५५
12	श्री शशिराम पुन	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ९	सदस्य	९८६३६७९९९३
13	श्री धन बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १०	सदस्य	९८५७८२२९५९
14	श्री गोविन्द बुढा	वडा अध्यक्ष, वडा नं. ११	सदस्य	९८६६९०७९३६
15	श्री धिरन सिर्पाली	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १२	सदस्य	९८४७८५२२८३
16	श्री खल बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १३	सदस्य	९८४४९२५५२५
17	श्री गोर्बधन ओली	वडा अध्यक्ष, वडा नं. १४	सदस्य	९८६६९०७९४०
18	श्री कृष्ण खत्री	विपद् शाखा प्रमुख	सदस्य सचिव	९८४७८५२४७५

अन्य सदस्यहरु : प्राविधिक शाखा प्रमुख, शिक्षा शाखा प्रमुख, पशु शाखा प्रमुख, स्वास्थ्य शाखा प्रमुख, कृषि शाखा प्रमुख, महिला तथा सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा प्रमुख, स्थानीय ने.रे.सो. प्रमुख वा प्रतिनिधि, स्थानीय गैसस (महिला) ३, स्थानीय विपद् सम्बन्धी विज्ञ २, स्थानीय उद्योग वाणिज्य संघको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि, जिल्ला प्रहरी कार्यालय, शसस्त्र प्रहरी वल, नेपाली सेना

अनुसूची ५

लापा खाका २०१९को अनुसूची २. स्थानीय अनुकूलन रणनीतिहरूमा समावेश गर्न सकिने केही विषयगत जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापनका उपायहरू

२.१. कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

- सुखा, खडेरी, डुवान सहन गर्न सक्ने स्थानीय बाली तथा तिनका प्रजातिहरू पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- दबाव सहन सक्ने प्रजातिहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय स्तरमा सामुदायिक बीउविजन बैङ्क स्थापना गरी संचालन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनाली र बोट विरुवाको उत्पादकत्व घट्ने र गुणस्तरमा आउने समस्यालाई समाधानको लागि उन्नत बीउ, विरुवा पहिचान गरी संरक्षण, विकास तथा प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषियोग्य जमिनको जलवायुजन्य प्रकोप (बाढी, पहिरो) बाट हुने क्षयीकरण रोक्न आवश्यक प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने । जस्तै: बायोइन्जिनियरिङ, नदी कटान नियन्त्रण, वृक्षरोपण ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण बालीनालीमा लाग्ने रोग कीरा नियन्त्रण गर्ने एकीकृत रोग कीरा व्यवस्थापन, जैविक मल जस्ता स्थानीय परिवेश सुहाउँदा प्रविधि विकास गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि बालीको उत्पादकत्व घट्ने समस्या समाधानको लागि उपयुक्त बालीको पहिचान, छनौट तथा प्रवर्द्धन, कृषि जैविक विविधताको प्रवर्द्धन, बालीको विविधीकरण, बहुवर्षीय बालीको प्रयोग जस्ता असल अभ्यासलाई बढावा दिने ।
- एक घर एक बगैँचा र करेसाबारीको अवधारणा मार्फत जैविक विविधताको प्रवर्द्धन र खाद्य तथा पौष्टिक सुरक्षा प्रवर्द्धन गर्ने । हैसियत विग्रिएको र नदी उकास जमिनमा माटो सुहाउँदो बाली लगाउने । जस्तै: नदीको किनारमा - बगर खेती गर्ने, आयमूलक कृषि (वन प्रजाति रोप्ने) गर्ने ।
- कृषि जमिनमा सिँचाइको समस्या समाधानको लागि सरल थोपा सिँचाइ, नियन्त्रित सौर्यऊर्जा, सिँचाइ प्रविधि, विविध पानी प्रयोग गर्ने विधि (MUS) लगायतका प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने । त्यस्तै वर्षाको पानी संकलन गर्ने प्रविधि प्रचार प्रसार गर्ने ।
- माटोमा चिस्यान कायम राख्न मल्ची^१ प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्राङ्गारिक मल तथा कम्पोस्ट मलको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि क्षेत्रमा पर्न सक्ने जोखिमलाई न्यूनीकरण र यससँग अनुकूलन हुन सहजीकरण गर्ने र कृषिसँग सम्बन्धित जलवायु पूर्वसूचना प्रणाली (Early Warning system) स्थापना गरी कृषक समुदायहरूलाई सूचना प्रवाह गर्ने ।
- स्थानीय र कृषक समूह स्तरमा कृषि सूचना प्रणाली (जस्तै: मौसमी पात्रो) स्थापना गरी कृषक समुदायबीच सूचना प्रवाह गर्ने ।
- पशुपक्षीमा प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण लाग्ने रोग नियन्त्रण गर्न उपयुक्त प्रविधिहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- गरिब, भूमिहीन र संकटासन्न घरधुरीको अनुकूलनका लागि वैकल्पिक आय आर्जन र जीविकोपार्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- प्रतिकूल मौसम र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पादित वस्तुमा पर्ने असर कम गर्न आवश्यक उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।
- कृषि र पशुपक्षी विमा लागु गरी कृषकहरूको जोखिम न्यूनीकरण र अनुकूलन क्षमता बढाउने।
- जलवायु परिवर्तनको असर न्यूनीकरण र अनुकूलनको प्रभावकारिताको लागि कृषक पाठशाला संचालन गरी सूचना, ज्ञान र सीपको आदानप्रदान गर्ने ।
- जलवायुमैत्री परम्परागत र स्थानीय प्रविधि तथा अभ्यासलाई प्रवर्द्धन गर्ने, जस्तै: अन्न भण्डारका लागि प्रयोग गरिएको प्रविधि, बीउ उमार्ने प्रविधि, अग्लो नर्सरी ब्याड, बीउ उमार्ने र बालीनाली लगाउने समयमा परिवर्तन ।
- बाली विविधीकरणमा जोड दिने ।

२.२. वन, जैविक विविधता तथा जलाधार संरक्षण

- रोगव्याधि, खडेरी आदिको दबाव सहन सक्ने वन प्रजातिहरूको पहिचान गरी तिनीहरूको संरक्षण गर्ने गरी स्थानीय स्तरमा कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनको जोखिममा रहेका वन, वन्यजन्तु एवं सिमसार क्षेत्रहरूको व्यवस्थापन कार्ययोजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनका कारण संकटासन्न र जोखिममा रहेका लोपोन्मुख प्रजातिहरूको संरक्षणको लागि स्थानीय र सामुदायिक स्तरमा नर्सरी र जिन बैङ्क स्थापना गर्ने ।
- प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित गरिब, विपन्न, महिला तथा संकटासन्न घरधुरी र समुदायका लागि अनुकूलन क्षमता बढाउने वैकल्पिक आय आर्जनका उपायहरू पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने ।

- जलवायुजन्य जोखिमबाट प्रभावित भिरालो तथा हैसियत कम भएको वन क्षेत्र र नदी उकास जमिनमा कृषि वन विकास गर्ने र संकटासन्न घरधुरी र समुदाय केन्द्रित कार्यक्रम पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने जस्तै: भिरालो जमिनमा गह्रा सुधार तथा उपयुक्त खेती प्रणाली, साल्ट प्रविधि, एकीकृत कृषि वन अवलम्बन गर्ने ।
- भूस्खलन तथा भूक्षय रोक्न गरिने गल्छी निर्माण, वृक्षरोपण र चरीचरण नियन्त्रण गर्ने ।
- एकीकृत जलाधार व्यवस्थापनमा समुदायको सहभागिता सुनिश्चित गर्दै स्थानीय समुदायको अनुकूलन क्षमता वृद्धि गर्ने ।
- वनमा लाग्ने रोग तथा कीरा, खडेरी तथा मिचाहा प्रजातिको प्रकोप न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने ।
- वन डढेलो न्यूनीकरण र व्यवस्थापन गर्न स्थानीय स्तरमा योजना बनाई कार्यान्वयन गर्ने । साथै यस सम्बन्धी स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा पारिस्थितिकीय प्रणालीमा आधारित अनुकूलन कार्यक्रमबाट प्राप्त वातावरणीय सेवाको भुक्तानी प्रणालीको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

२.३. जल तथा ऊर्जा

- जलवायु परिवर्तनले पानीको उपलब्धता र पहुँचमा पर्ने असरलाई दृष्टिगत गर्दै स्थानीय स्तरमा बर्सातको पानी सोस्न र भूमिगत जल पुनर्भरणका लागि गरिने कुलेसा, पोखरी निर्माण, पानी संकलन र भण्डारण गर्ने । जस्तै: पानीको संकलन र समुचित व्यवस्थापनको लागि पानी घट्ट, प्लास्टिक पोखरी, पोखरी, तलाउ र सूक्ष्म जलाशयहरू निर्माण गरी प्रवर्द्धन गर्ने र लोप भएका पोखरीहरूको पुनःस्थापना गर्ने ।
- खानेपानीका मुहानहरू संरक्षण तथा वैकल्पिक पानीको स्रोतको पहिचान गरी पानीको उपलब्धता र पहुँचमा स्थानीय समुदायको अधिकार सुनिश्चित गर्ने ।
- सिँचाइ र पानीको वितरणमा हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्ने स्थानीय स्तरमा उपयुक्त मापदण्ड तथा प्रविधिको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- समुदायस्तरमा सञ्चालित सिँचाइ कुलो, पोखरी, साना ताल तलैया र तलाउहरूको संरक्षण गर्ने ।
- हरेक घरमा स्वच्छ ऊर्जाको पहुँच विस्तारका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा लघु जलविद्युत्, सौर्य ऊर्जा, बायोग्याँस, पानी घट्ट, वायु ऊर्जा, बायो ब्रिकेट, सुधारिएको चुलो लगायतका प्रविधि पहिचान गरी प्रवर्द्धन गर्ने र यस्ता प्रविधिमा विपन्न वर्गको पहुँचका लागि अनुदानको व्यवस्था गर्ने ।
- नदी किनाराका गह्रा - सदा हराभरा भन्ने नाराका साथ पहाडी क्षेत्रका नदी छेउछाउमा अवस्थित कृषियोग्य जमिनमा सौर्य ऊर्जा समेत उपयोग गरी लिफ्ट सिँचाइ आयोजनालाई अभियानकै रूपमा सञ्चालन गर्ने ।

२.४. स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई

- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारीको बारेमा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालालाई सुसूचित गर्ने ।
- तातो हावा (लु), सितलहर, अति गर्मी र अति जाडोबाट हुने जलवायुजन्य स्वास्थ्य सम्बन्धी समस्याबाट बच्न र यसको समाधानको लागि स्थानीय स्तरमा जोखिम न्यूनीकरणका कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनबाट सृजित रोगवाहक कीटाणु तथा संक्रामक रोगको महामारी फैलिन नदिन स्थानीय र समुदाय स्तरमा पूर्वतयारी आवश्यक संयन्त्रको विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
- संक्रामक रोगको नियन्त्रणको लागि स्थानीय संरचनाहरू जस्तै : हेल्थ पोस्ट, स्थानीय अस्पतालको सेवा सुविधालाई सुधार गर्ने ।
- घरेलु तथा होटल व्यवसाय र अस्पतालहरूबाट निस्कने फोहरमैलाको स्रोतमा वर्गीकरण गरी सफा ऊर्जा उत्पादन गर्न प्रोत्साहन गर्ने ।
- घरभित्र हुने धुँवा र यसबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न उपयुक्त प्रविधिलाई प्रोत्साहन गर्ने जस्तै: सुधारिएको चुलोको प्रवर्द्धन ।
- स्थानीय विद्यालय र शैक्षिक संस्थाहरूमा जलवायु परिवर्तनको कारण स्वास्थ्य तथा सरसफाइमा पर्ने असरको बारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

२.५. स्थानीय ग्रामीण तथा सहरी बस्ती

- स्थानीय तह स्तरीय भूउपयोग योजना तर्जुमा गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूको आधारमा वन, कृषि, बस्ती तथा औद्योगिक क्षेत्र लगायतका क्षेत्रहरूको निर्धारण गर्ने ।
- एक गाँउ एक वातावरण र जलवायुमैत्री हरित सडक, जलवायु उत्थानशील खानेपानी, ढल निकास, विद्युत् र दूरसंचार, एक गाँउ १० पानी संकलन पोखरी र एक गाँउ एक पूर्वसूचना प्रणाली केन्द्र लगायतका संरचना विकास गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

- अव्यवस्थित सहरी तथा ग्रामीण बस्तीहरू एवं जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा बसोवास गरेका घरपरिवार र समुदायमा पर्ने जलवायु परिवर्तनका प्रतिकूल असरहरू न्यूनीकरण गर्न अनुकूलन कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने ।
- ग्रामीण र सहरी बस्ती पूर्वाधार एवं घरका संरचनाहरूको डिजाईन र निर्माण गर्दा जलवायु परिवर्तनका जोखिमहरूलाई दृष्टिगत गरी अनुकूलनका प्रविधिहरू अनुसरण गर्ने । जस्तै: हरेक घरमा पानी संकलन र सडकको दाँया बाँया पानी निकास गर्ने प्रविधि ।
- हरित बस्तीको अवधारणा अनुसरण गर्दै सडक किनारा र खाली रहेका जमिनमा वृक्षरोपणका साथै उद्यानहरू निर्माण गर्ने ।

२.६. जलवायुजन्य प्रकोप न्यूनीकरण तथा विपद् जोखिम व्यवस्थापन

- प्रकोपजन्य मौसमी घटनाहरूको पूर्वानुमान र पूर्वतयारी
  - मौसम पूर्वानुमानमा पहुँच र विषम मौसमी अवस्था (खडेरी, अति गर्मी, शीत लहर आदि) तथा घटनाहरू (लु - तातो हावा, आँधीबेहेरी, चट्याङ, असिना, अतिवृष्टि आदि) का बारेमा सचेतता जगाउने ।
  - पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
  - सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिकार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्ने ।
  - घर, खेतबारी वरिपरि आँधीहुरी छेक्न सक्ने रूख प्रजातीका वृक्ष हुर्काउने र उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
- प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धित कामहरू वा रणनीतिहरू
  - घर तथा सार्वजनिक सेवाका भवनहरूमा (विद्यालय, अस्पताल, किनमेल केन्द्र, कार्यालय आदि) चट्याङ पार गराउने प्रविधि र रड प्रयोग गर्ने ।
  - बाढी, पहिरोका जोखिमयुक्त ठाउँहरूको पहिचान गरी जोखिममा रहेकालाई अन्यत्र सार्ने ।
  - जोखिमबाट बच्न सुरक्षित स्थानको व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यकता अनुसार सुरक्षित सामुदायिक भवन निर्माण गर्ने ।
  - बाढी तथा पहिरोको रोकथाम गर्न सबै संरचनात्मक तथा गैरसंरचनात्मक उपायहरू अवलम्बन गर्ने ।
  - सडक, पुल, नाली, खानेपानी, सिँचाई तथा अन्य भौतिक संरचना डिजाइन र निर्माणमा भविष्यमा हुन सक्ने उच्च तापक्रम र त्यसको असर, अति वर्षा र त्यसको असर साथै अन्य मौसमी दबावहरूको मात्रा आकलन गरी उपयुक्त प्रतिरोध क्षमता राखी डिजाइन र निर्माण गर्ने, ती संरचनाहरूको स्तर र मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।
  - हावापानी परिवर्तनले बदलिन सक्ने मौसमी रोगव्याधिहरूका बारेमा जानकारी र रोकथामका उपायहरू अपनाउने ।
  - जलवायुजन्य प्रकोपहरूबाट हुने क्षतिबाट पुनरुत्थानका लागि अति संकटासन्न र जोखिममा रहेका व्यक्ति र परिवारहरूको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति गर्ने ।
  - जलवायुजन्य जोखिम क्षेत्रमा काम गर्नेहरूको जीवन विमाका साथै जलवायुजन्य जोखिमका कारण क्षति हुन सक्ने सम्पत्तिको पनि विमा गर्ने ।
- अन्य
  - प्रकोप कम गर्न तथा विपद्को सामना गर्न आवश्यक ऐन, नीति नियम र योजनाहरू बनाउने ।
  - आपतकालीन अवस्थामा गर्नुपर्ने वा नपर्ने कामहरू, विधि र प्रक्रियाहरू तर्जुमा गरी लागु गर्ने ।
  - आवश्यक कर्मचारी, साधन स्रोत व्यवस्था गर्ने, तालिम तथा फिल्ड अभ्यास गराउने ।
  - हरेक विकास योजना जलवायुमैत्री भए वा नभएको जाँच गर्न व्यवस्था गरी, विधि र प्रक्रिया निर्धारण गर्ने ।

२.७. उद्योग, यातायात तथा भौतिक पूर्वाधार

- स्थानीय तहमा स्थापना भई सञ्चालनमा आएका उद्योग, यातायात र भौतिक पूर्वाधारमा किफायती ऊर्जा प्रविधि र विद्युतीय ऊर्जाको प्रयोगलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधारको डिजाईन, विकास र रेखदेख गर्दा अनुकूलनका उपायहरू अनुसरण गर्ने ।
- सार्वजनिक यातायातलाई बढावा दिँदै, साइकलको प्रयोग एवं विद्युतीय र जैविक ऊर्जामा आधारित यातायातको प्रयोगलाई विस्तार गर्ने ।
- भौतिक पूर्वाधार निर्माण तथा बस्ती विकास गर्दा विपद्बाट सुरक्षित हुने स्थान छनौट गर्ने ।
- ग्रामीण सडक संजाल विस्तारमा संकटासन्न समुदायका बासिन्दाहरूको (आधारभूत सेवा केन्द्रहरू, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, कृषि सेवाकेन्द्र जस्ता ठाँउ लगायत स्थानीय बजारसम्मको) सहज आवागमनलाई ध्यानमा राखी शाखा सडकहरू, गोरेटो सुधार, पुल पुलेसा निर्माण तथा बर्सातको पानी निकासको उचित व्यवस्थालाई सुनिश्चित गर्ने ।

२.८. पर्यटन एवम् प्राकृतिक तथा सांस्कृतिक सम्पदा

- स्थानीय तहमा पर्यटन क्षेत्रलाई वातावरण र जलवायुमैत्री बनाउन आवश्यक कार्ययोजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने ।

- संवेदनशील एवं जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका पर्यटनस्थल र सांस्कृतिक सम्पदाको पहिचान गरी त्यस्ता क्षेत्रहरूको स्थानीय समुदाय र संघसंस्थाको सक्रिय सहभागितामा संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।
- पर्यापर्यटन व्यवसायमा संलग्न महिला तथा संकटासन्न समुदायका लागि विशेष सहूलियतका कार्यक्रमहरू निर्धारण गर्ने ।
- जलवायु संकटासन्न र जोखिममा रहेका घरधुरी र समुदाय केन्द्रित पर्यटनमा आधारित रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- पर्यटन क्षेत्रबाट सृजित फोहोर मैला एवं प्रदूषणलाई नियन्त्रण र व्यवस्थित गर्न आवश्यक मापदण्ड बनाई नियमनकारी व्यवस्था गर्ने ।
- पर्यटन व्यवसायलाई भरपर्दो, सुरक्षित बनाउनको लागि पूर्वसूचना तथा चेतावनी प्रणालीको स्थानीय संयन्त्र स्थापना र सञ्चालन गर्ने ।
- जलवायु अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण सम्बन्धी स्थानीय सांस्कृतिक ज्ञान र महत्त्वका बारेमा जनचेतनामूलक कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।

२.९. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिता, जीविकोपार्जन र सुशासन

- स्थानीय स्तरमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम सम्बन्धमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्दा महिला सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- संकटासन्नता र जोखिम विश्लेषण गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशितालाई मुख्य आधार बनाउने ।
- जलवायु परिवर्तनको प्रतिकूल प्रभावहरूबाट जोखिममा परेका महिला र संकटासन्न व्यक्तिहरू लक्षित गरी जलवायु उत्थानशील जीविकोपार्जन र रोजगारीका कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने ।
- जलवायुमैत्री प्रविधि, ज्ञान र सूचनामा महिला र संकटासन्न समूहहरूको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा र समुदाय केन्द्रित पूर्वसूचना प्रणाली विकास गरी महिलाहरूको सहभागिता वृद्धि गर्ने ।
- जोखिम न्यूनीकरणका लागि स्थानीय र समुदाय स्तरमा दक्ष महिला जनशक्ति तयार गर्नका लागि सीपमूलक तालिम संचालन गर्ने ।
- सुरक्षित आश्रयस्थल, आकस्मिक उद्धार तथा उपचार सेवा जस्ता विपद् प्रतिरोधात्मक कार्यको पूर्वतयारी र कार्यान्वयन गर्दा महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक र संकटासन्न व्यक्तिहरूको सहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा अनुकूलन र जोखिम न्यूनीकरण कार्यक्रम संचालन गर्दा पारदर्शिता र सुशासनका अभ्यासहरूलाई अनुसरण गर्ने ।

२.१० जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास

- स्थानीय तहमा जलवायु परिवर्तनको असर र जोखिम न्यूनीकरण एवं अनुकूलनका उपायहरूबारे समुदाय स्तरमा स्थानीय भाषामा प्रचार प्रसार गर्ने ।
- जलवायु परिवर्तनलाई स्थानीय तहमा औपचारिक तथा अनौपचारिक शैक्षिक पाठ्यक्रमहरूमा समावेश गर्ने ।
- विभिन्न लक्षित समूहको लागि उपयुक्त हुने तथ्यांक, सूचना, सिकाइ तथा असल अभ्यास सहितका ज्ञानमूलक सामग्रीहरू तयार गरी वितरण गर्ने ।
- स्थानीय स्तरमा जनचेतना अभिवृद्धि तथा क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रमहरू स्थानीय सरकार, गैरसरकारी संस्था एवं नागरिक समाजको सहभागितामा सञ्चालन गर्ने

अनुसूची ६: स्थानीय अनुकूलन योजना तर्जुमाका लागि तदर्थ सिद्धान्तहरू (Ad-hoc Principles of Local Adaptation Planning)

तत्कालका जोखिमहरूको सम्बोधन (Address immediate vulnerability): जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्यक्रम तथा योजनाहरू छनौट गर्दा तत्कालका जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने र स्थानीय वा भूपरिधि (Landscape) स्तरमा जलवायु परिवर्तनको नकारात्मक प्रभावहरूलाई तत्काल सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यहरू समावेश गर्नु पर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरू भौगोलिक स्थान, सम्मुखता (Exposure), समुदायको सामाजिक आर्थिक विशेषताहरू, र विशिष्टीकृत संकटासन्नताको आधारमा फरक प्रकृतिका र भिन्न-भिन्न हुन सक्दछन्। तसर्थ तत्कालका सम्भावित जोखिमलाई सम्बोधन गर्ने कामलाई सधैँ प्राथमिकतामा राख्नु पर्दछ। यस्ता तत्कालका कार्य तथा रणनीतिहरू दीर्घकालीन अनुकूलन रणनीतिको अंश पनि हुनु पर्दछ, जसले वर्तमान र भविष्यमा जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न हुन सक्ने सम्भावित चुनौतीहरूलाई सामना गर्न सहयोग पुऱ्याउँदछ।

जीवन र जीविकोपार्जनको संरक्षण (Protect life and livelihoods): जलवायु परिवर्तनको प्रभावले व्यक्तिको जीवन र जीविकोपार्जनलाई धेरै असर गर्ने भएकोले यसलाई जोगाउन स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्दा यस्ता कार्यक्रमहरूलाई मुख्य प्राथमिकता दिनु पर्दछ। यस्ता योजनाहरूमा संकटासन्न समुदाय र क्षेत्रको विशेष जोखिमहरूलाई सम्बोधन गर्ने रणनीतिहरू र कार्यक्रमहरू समावेश गर्नु पर्दछ। यसका लागि जोखिम मूल्याङ्कन, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली (Early warning system), उत्थानशील पूर्वाधार, आर्थिक विविधीकरण, कृषिमा अनुकूलन, सामाजिक सुरक्षा, उत्थानशील सार्वजनिक सेवाहरू, प्राकृतिक स्रोत व्यवस्थापन, सामुदायिक शिक्षा र जागरूकता, स्थानीय शासन र निर्णय लिने क्षमता निर्माण, अनुगमन र मूल्याङ्कन जस्ता विषयवस्तुहरू समावेश गर्नुपर्दछ।

पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र उपयोग (Promote both conservation and utilization of ecosystem services): स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण, प्रवर्द्धन र दिगो उपयोग गर्ने रणनीति र कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्दछ। यी सेवाहरू मानिसहरूले पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त गर्दछन् जस्तै स्वच्छ पानी, उर्वर माटो, खाद्यान्न र जलवायु नियमन आदि। यी सेवाहरूको जिम्मेवारपूर्ण उपयोगको साथ सन्तुलित संरक्षणले समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूबाट प्राप्त हुने सेवाहरूको संरक्षण र दिगो उपयोगलाई बढावा दिएर, स्थानीय समुदायहरूले आफ्नो अनुकूलन क्षमता बढाउन, आफ्नो जीविकोपार्जन कायम राख्न र जलवायु परिवर्तनबाट उत्पन्न चुनौतीहरूको सामना गर्न सक्दछन्।

अनुकूलन मार्फत छोटो अवधिमा प्राप्त गर्न सकिने लाभहरूको प्राथमिकता (Focus on supply of direct adaptation benefits in short run): अनुकूलनका कार्यक्रमहरू समुदायलाई छोटो अवधिमा छिटो, छरितो र प्रत्यक्ष लाभहरू प्रदान गर्न केन्द्रित हुनु पर्दछ र समुदायको उत्थानशीलताको लागि तत्काल र ठोस सकारात्मक परिणामहरू प्रदान गर्ने कार्यहरू र रणनीतिहरूलाई प्राथमिकता दिनु पर्दछ। अल्पकालीन र प्रत्यक्ष अनुकूलन लाभहरूमा ध्यान केन्द्रित गरेर, स्थानीय समुदायहरूले सकारात्मक परिणामहरू अनुभव गर्न सक्दछन्, जसले जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूप्रति उनीहरूको उत्थानशीलता बढाउँछ र दिगापनको तयारीका लागि आधार निर्माण गर्दछ।

अनुकूलनका गलत अभ्यास नगर्ने (Avoid maladaptation): जलवायु परिवर्तनको प्रभावले समाज र पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूमा नकारात्मक असर नपर्ने अनुकूलन विधि र उपायहरू छनौट गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्नका लागि गरिएका कार्यहरूले नकारात्मक वा उल्टा परिणामहरू निम्त्याएमा, त्यसले व्यक्ति र समाजमा थप समस्या सिर्जना गर्दछ, उदाहरणका लागि माथिल्लो भूभागमा बनेका सिँचाई तथा तटबन्धहरूको अनुपयुक्त डिजाइन र कमजोर गुणस्तरका कारण उक्त संरचनाहरू भत्केमा तल्लो भूभागमा बाढी र पहिरो गई जनधनको ठूलो क्षति हुने जोखिम रहन्छ।

त्यस कारणले योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा अनुकूलनका सहि अभ्यास र कार्यहरू छनौट गर्नुपर्दछ। यसरी सचेत रहँदा खराब अनुकूलन अभ्यासका जोखिमलाई कम गर्न सकिन्छ र स्थानीय स्तरमा निर्माण गरेका अनुकूलन कार्यक्रम र रणनीतिहरूले सही रूपमा जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूलाई सम्बोधन गर्न सक्दछ।

जलवायु परिवर्तनका प्रभाव सम्बोधनका कार्यक्रमहरू र नियमित विकासका प्रकृयाहरू (No amalgamation with regular development actions): जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका कार्यक्रम र रणनीतिहरूलाई नियमित विकास प्रकृयाहरूमा

मूलप्रवाहीकरण गर्नुपर्दछ, तर जलवायु परिवर्तनबाट तत्कालमा उत्पन्न हुने जोखिमहरूको सम्बोधनका लागि छुट्टै र भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ। जलवायु परिवर्तनका प्रभावको सम्बोधनका लागि स्थानीय सन्दर्भहरू, उपलब्ध स्रोतहरू, शासकीय संरचनाहरू र जलवायु परिवर्तनका कारण उत्पन्न भएका विशिष्टीकृत चुनौतीहरूलाई ध्यान दिई भिन्न कार्यक्रमहरू तर्जुमा गर्नुपर्दछ।

संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीलाई प्रत्यक्ष लाभ हुने योजना (Direct benefits to vulnerable household and community): जलवायु परिवर्तनका प्रभावहरूबाट संकटासन्न समुदाय तथा घरधुरीहरू प्रत्यक्ष रूपमा लाभान्वित हुने अनुकूलन योजना तथा कार्यक्रमहरू निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्दछ। यो स्थानीय अनुकूलनको एउटा महत्वपूर्ण पक्ष हो। जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरूबाट गरीब तथा संकटासन्न समुदाय र घरपरिवारहरूले प्रायः असमान जोखिमहरूको सामना गरिरहेका हुन्छन्। यी प्रभावहरूको सामना गर्न र पुनः पहिलेको अवस्थामा फर्किन उनीहरूका लागि नगण्य वा सीमित स्रोतहरू मात्र प्राप्त हुन सक्छन्, जसले गर्दा यस्ता समुदाय बढी प्रभावित र पीडित हुन्छन्। उनीहरूको उत्थानशीलता र अनुकूलन क्षमता बृद्धिका लागि विशेष योजनाहरू जस्तै जीविकोपार्जनमा विविधीकरण, जलवायु उत्थानशील कृषि, प्रारम्भिक जोखिम सूचना प्रणाली, सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति र सामुदायिक क्षमता निर्माण सम्बन्धी योजनाहरू पहिचान गरी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिनु पर्दछ। जोखिममा परेका घरपरिवारलाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने अनुकूलन योजनाहरूको डिजाइन र कार्यान्वयन गर्न स्थानीय सन्दर्भ र चुनौतीहरूको विस्तृत बुझाइ आवश्यक हुन्छ। यस प्रक्रियामा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाहरूसँगको सहभागितामुलक छलफलबाट प्रभावकारी र दिगो समाधानहरूको खोजी गर्न आवश्यक हुन्छ जसले जोखिममा रहेका व्यक्ति र समुदायको उत्थानशीलता बढाउँदछ।

महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको संरक्षण (Protection of critical infrastructures): महत्वपूर्ण र संवेदनशील पूर्वाधारको निर्माण तथा संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको एक महत्वपूर्ण पक्ष हो। संकटासन्न समुदायहरूको दैनिक जीवन र जीविकोपार्जनमा यस्ता पूर्वाधारहरूको महत्वपूर्ण भूमिका हुन्छ। उत्थानशील पूर्वाधारहरू जस्तै पानी आपूर्ति, सिंचाई, यातायात, ऊर्जा, सञ्चार, र स्वास्थ्य सेवाहरूले समुदायको जीवन र जीविकोपार्जनमा प्रत्यक्ष योगदान पुऱ्याउँदछन्। यस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधारको संरक्षणका लागि सरकारी निकायहरू, निजी क्षेत्र, सामुदायिक संस्थाहरू, स्थानीय समुदाय लगायत विभिन्न सरोकारवालाहरूको आपसी सहयोग र समन्वय आवश्यक हुन्छ।

प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण (Conservation of nature and natural resources): जलवायु परिवर्तनको स्थानीय अनुकूलनमा प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षणले महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण, उपलब्ध सेवाहरूको उपयोग र प्राकृतिक स्रोतहरूको दिगो व्यवस्थापन गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति उत्थानशीलता बढाउन र जीविकोपार्जन सुरक्षित गर्न सक्दछन्। जस्तै पानीको मुहान संरक्षण गरी निरन्तर खानेपानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्न सकिन्छ। प्रकृति, प्राकृतिक स्रोतहरू र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनको अन्तरसम्बन्धलाई आत्मसात गरेर, समुदायहरूले जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू विरुद्ध उत्थानशीलता निर्माण गर्दै वातावरण संरक्षण गर्ने रणनीतिहरू विकास गर्न सक्दछन्। प्रकृति र प्राकृतिक स्रोतहरूको संरक्षण गर्ने स्थानीय कार्यहरू, जलवायु अनुकूलन रणनीतिको एक महत्वपूर्ण कार्य हो।

रोजगारी सृजना र आयस्रोतको संरक्षण (Employment generation and protection of income sources): हरित रोजगारी सिर्जना र आमदानीका स्रोतहरूको संरक्षण स्थानीय जलवायु परिवर्तन अनुकूलन प्रयासका महत्वपूर्ण पक्षहरू हुन्। आयआर्जन, रोजगारी सिर्जना गर्ने र जीविकोपार्जनको सुरक्षा गर्ने रणनीतिहरूलाई एकीकृत गरेर, समुदायहरूले आर्थिक स्थायित्वलाई प्रवर्द्धन गर्दै जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक प्रभावहरू प्रति आफ्नो उत्थानशीलता बढाउन सक्दछन्। यसबाट समुदायहरूको जलवायु परिवर्तनको प्रभावसँग जुध्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न सक्दछन्। स्थानीय अनुकूलन योजनाहरूले समुदायको आयआर्जन, रोजगारी तथा जीविकोपार्जनका अवसरहरूको सृजना र सुरक्षा गर्ने रणनीति तथा कार्यक्रमहरूको पहिचान र कार्यान्वयन सुनिश्चित गर्नु पर्दछ।

